

การเผชิญหน้าระหว่างอาแจห์และเนเธอร์แลนด์ ค.ศ. 1873 - 1942

โดย

นางสาววรรณลักษณ์ ศิลปวิโรจน์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

Confrontation between Aceh and Netherlands A. D. 1873 – 1942

By

Walalak Sinlapaviloj

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Master's Report Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of History

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2005

ISBN 974-

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้สารนิพนธ์เรื่อง “การเผชิญหน้าระหว่างอาเจห์และเนเธอร์แลนด์ ค.ศ. 1873-1942” เสนอโดย นางสาววรลักษณ์ ศิลปวิโรจน์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิสาข์ จัติวัตร)
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รักษาราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผู้ควบคุมสารนิพนธ์
มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนลิขสิทธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนต์ เกียรติธำรย์

คณะกรรมการตรวจสอบสารนิพนธ์

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา สุจริตธนารักษ์)
...../...../.....

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนต์ เกียรติธำรย์)
...../...../.....

K 44201205 : สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำสำคัญ : อาเจะห์ / สงครามอาเจะห์ / ความสัมพันธ์ระหว่างอาเจะห์และเนเธอร์แลนด์

วลักษณ์ ศิลปวิจารณ์ : การเผชิญหน้าระหว่างอาเจะห์และเนเธอร์แลนด์ ค.ศ.1873-1942 (Confrontation between Aceh and Netherlands A.D.1873-1942) อาจารย์ผู้ควบคุมสารนิพนธ์ : ผศ. ดร. มนัส เกียรติธำชัย. 80 หน้า. ISBN 974-11-6223-5.

การศึกษาเรื่อง การเผชิญหน้าระหว่างอาเจะห์และเนเธอร์แลนด์ ค.ศ. 1873- 1942 มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของรัฐอาเจะห์ที่มีความเป็นเอกเทศ และในปัจจุบันกำลังเป็นที่กล่าวถึงต่อบทบาทการเรียกร้องเอกราชจากอินโดนีเซีย ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาล การที่จะเข้าใจปัญหาที่แท้จริงได้นั้น จำเป็นที่ต้องศึกษาตั้งแต่ยุคที่อาเจะห์เรืองอำนาจ จนถึงสมัยแห่งการถูกรุกรานโดยดัตช์คือช่วง ค.ศ. 1873-1942 ซึ่งนับเป็นยุคที่มีความสำคัญเพราะสงครามในครั้งนั้นก่อให้เกิดขบวนการต่อสู้ที่เข้มแข็งและมีบทบาทต่อการเรียกร้องเอกราชมาจนถึงปัจจุบัน

วิธีการศึกษาเป็นการประมวลความรู้และวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โดยแบ่งการศึกษาเป็น 3 ประเด็น ประเด็นแรกศึกษาพัฒนาการการเกิดรัฐอาเจะห์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของสังคมเมืองท่าในยุคการค้า ประเด็นที่สองศึกษาและวิเคราะห์ถึงการเข้ามาและนโยบายต่างๆ ของดัตช์ ประเด็นที่สามศึกษาถึงบทบาทของชาวพื้นเมืองต่อการรับมือจากผู้รุกรานที่อยู่บนพื้นฐานของศาสนาอิสลาม

ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของการเกิดรัฐอาเจะห์นั้นผูกพันอยู่กับการค้าและศาสนาอิสลาม ผู้นำของรัฐเดิมคือสุลต่าน แต่เมื่อถึงยุคของการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของชาวอาเจะห์ในยุคการค้าอาณานิคมโดยดัตช์ ในช่วง ค.ศ. 1873-1942 พบว่า อาเจะห์ถูกวางอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกในความเป็นรัฐอิสลามซึ่งมีสำนึกของความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชาติของตนและส่งผลถึงปัจจุบันนั้นคือการพยายามเรียกร้องเอกราชจากรัฐบาลอินโดนีเซีย และตัวผู้นำในการต่อสู้กับดัตช์ในครั้งนั้นถูกเปลี่ยนมือมาจากสุลต่านมาอยู่ที่อุลามาซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาแทนซึ่งมีอิทธิพลทั้งทางด้านความคิดและเป็นผู้นำในการต่อสู้ บทบาทของอุลามาในครั้งนั้นยังส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน นั่นคือการเรียกร้องเอกราชกับรัฐบาลอินโดนีเซียในขณะนี้ อาจสรุปได้ว่าอาเจะห์น่าจะเป็นกรณีหนึ่งที่ทำให้เราเห็นภาพของการเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์โดยรวมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคม รวมถึงการใช้ศาสนาอิสลามมาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมผู้คนหล่อหลอมให้มีสำนึกถึงความเป็นมุสลิมเพื่อเป็นพลังในการต่อสู้และเรียกร้องเอกราช

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2548

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมสารนิพนธ์.....

K 44201205 : MAJOR ; HISTORY OF SOUTH-EAST ASIA

KEY WORD ; ACEH / ACEH WAR / RELATION BETWEEN ACEH AND NETHERLANDS

WALALAK SINLAPAVILOJ ; CONFRONTATION BETWEEN ACEH AND NETHERLANDS
A.D.1873-1942. MASTER'S REPORT ADVISOR ; ASST.PROF.MANAT KEATTARAI, Ph.D. 80 pp.
ISBN 974-11-6223-5.

The main aim of this study is to provide an autonomous perspective towards the study of Acehnese historical development. One factor that brings about great instability within the Indonesian nation at present time is the on- going struggle by Aceh for her independence. To fully understand the issue at hand, one has to look back at the golden era of Acehnese history and her decline after facing Dutch aggression between 1873 to 1942. One of the manifestation of that Dutch – Aceh war was the rise of Acehnese independent movement who maintained its role in the struggle for independence up until the present time.

The study is based on historical analysis and is divided into three main issues : the development of traditional Acehnese state as one of the great city- port of Southeast Asia in the Age of Commerce ; the involvement and policy of the Dutch and the response of the Acehnese towards outside interference that based on Islamic doctrine.

The result of this study shows that the development of Acehnese State was determined by commerce and Islamic religion. After the great Sultanate declined in face of Dutch colonialism between 1873 – 1942, Acehnese awareness was raised, basing on historical and religions pride. Such awareness continued to characterize the Acehnese struggle for independence up until modern time. During the fighting will the Dutch, leadership passed from the Sultan to the Ulama who excercised influence both intellectually as Islamic teachers and physically as the leaders. The same roles apply for the Ulama in the struggle against the Indonesian Government. It can be concluded, therefore, that Aceh provides a case study that highlights the overall response of Southeast Asia against colonial domination. It also highlights the importance of Islam as a binding force for the Muslim people, hightening their awareness and providing a fundamental basic for freedom fighters.

Department of history   Graduate School, Silpakorn University   Academic Year 2005

Student's signature .....

Master's Report Advisor's signature .....

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สามารถกระทำจนบรรลุความสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากความอนุเคราะห์ของบุคคลหลายท่าน ได้แก่ บิดา มารดา น้องชาย บรรดาพี่ๆ เพื่อนๆ ที่ได้ให้ทั้งกำลังใจและทุนทรัพย์ตลอดจนคอยติดตามถามไถ่ในการทำงานและการศึกษามาโดยตลอดจนข้าพเจ้าสามารถศึกษาเล่าเรียนได้บรรลุผลสำเร็จ

ขอกราบขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัส เกียรติธำรย์ เป็นอย่างสูงสำหรับทำให้ค่าปรึกษา ให้การแก้ไข และให้แนวทางอันมีค่าในการทำสารนิพนธ์ อีกทั้งเป็นผู้ที่คอยไถ่ถามติดตาม และการรอคอยอย่างอดทน รวมทั้งความกังวลและห่วงใยในความล่าช้าตลอดระยะเวลาอันยาวนานของการทำงานของข้าพเจ้า

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. วิทยา สุจริตธนารักษ์ เป็นอย่างสูงในการให้คำแนะนำและการแก้ไขสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุลีพร วิรุฬหะ เป็นอย่างสูงในการให้คำแนะนำ การแก้ไขมาตั้งแต่ต้นการทำงาน และคอยติดตามถามและเร่งรัดงานด้วยความหวังใจมาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านของภาควิชาประวัติศาสตร์ที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ความกระจ่าง ช่วยชี้แนะแนวทาง คอยแก้ไขความเข้าใจผิดและเป็นกำลังใจให้กับนักศึกษาทุกคน

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อและคุณแม่อย่างหาที่สุดมิได้ เป็นต้นกำเนิดพลังที่ใหญ่ที่สุด คือความรักความเข้าใจที่ทั้งสองมีให้อย่างล้นเหลือ เป็นนายทุนรายใหญ่ที่ยอมลงทุนจนหมดกระเป๋า โดยไม่หวังผลกำไร และบางครั้งก็เป็นสัญญาณเตือนภัยที่คอยเตือนตลอดเวลาให้ทำงานให้สำเร็จ ขอขอบคุณทุกกำลังใจที่หลั่งไหลมาจากพวกพี่ๆ น้องๆ น้าๆ ป้าๆ คำปลอบขวัญและกำลังใจเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่ทำให้รู้สึกตัวเราไม่โดดเดี่ยว ไม่ได้ยืนอยู่คนเดียวแต่มีพวกพ้องที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือ ขอขอบคุณทุกๆ คน

สารนิพนธ์ฉบับนี้ข้าพเจ้าตั้งใจเขียนให้ครอบคลุมในแง่มุมต่างๆ หากมีความผิดพลาดประการใดก็ตามข้าพเจ้าต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย และขอรับผิดชอบแต่ผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์.....	3
ขอบเขตการศึกษา.....	4
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	4
วิธีการศึกษา.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
แหล่งข้อมูล.....	5
2 ภูมิหลังของอาเจะห์.....	6
อาเจะห์ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์.....	9
ศาสนาอิสลาม : รากฐานของรัฐใหม่.....	11
ลักษณะทำเลที่ตั้งและความสำคัญในเส้นทางการค้าโลก.....	13
ลักษณะสังคมของอาเจะห์.....	16
กลุ่มผู้นำพื้นเมืองที่สำคัญ.....	21
3 การเข้ามาของดัตช์และการกำหนดนโยบาย.....	28
การเข้ามาของชาติตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.....	29
ดัตช์ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย.....	31
ดัตช์ในเกาะสุมาตรา.....	34
4 ยุคแห่งการเผชิญหน้า.....	39
เหตุการณ์ก่อนสงครามระหว่างดัตช์กับอาเจะห์.....	39
สงครามอาเจะห์.....	42
อาเจะห์ภายใต้การปกครองของเนเธอร์แลนด์.....	52

	หน้า
5 บทสรุป.....	60
บรรณานุกรม.....	64
ภาคผนวก.....	71
ภาคผนวก ก รายงานสุดท้ายของอาเจ๊ะห์.....	72
ภาคผนวก ข องค์กรในอาเจ๊ะห์.....	74
ภาคผนวก ค ภาพสถานที่สำคัญในอาเจ๊ะห์.....	77
ประวัติผู้วิจัย.....	80

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่อาเจะห์.....	8
2	ลักษณะบ้านของชาวอาเจะห์.....	26
3	มัสยิดไบร์ตุราห์มัน.....	27
4	แผนที่หมู่เกาะอินโดนีเซีย.....	28
5	ภาพสถานที่สำคัญของอาเจะห์.....	78

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในบริบทของประวัติศาสตร์ ดินแดนที่ประกอบกันขึ้นเป็นประเทศอินโดนีเซียนั้นคือรัฐจำนวนมาก ซึ่งต่างก็มีที่มา รากฐาน พัฒนาการ วัฒนธรรม ตลอดจนชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันไป อาเจะห์คือตัวอย่างหนึ่งของรัฐที่มีความเป็นตัวของตัวเองมีประชากรหลักเป็นชาวมลายู เป็นราชอาณาจักรอิสลาม มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่องและเป็นเอกเทศ ทำให้ปัจจุบันนี้ปัญหาการเรียกร้องเอกราชของอาเจะห์ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญต่อเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลอินโดนีเซีย และจากการที่รัฐบาลกลางใช้นโยบายการปราบปรามทางการทหารที่รุนแรงนำมาซึ่งการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อชาวอาเจะห์จนเป็นที่จับตามองจากสังคมโลก ปัญหานี้เกิดขึ้นทันทีที่อินโดนีเซียได้รับเอกราชจากดัตช์ในปี ค.ศ.1945 รัฐบาลอินโดนีเซียก็ได้พยายามรวบรวมรัฐต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันโดยมิยอมให้รัฐเหล่านี้แยกตัวเป็นอิสระ โดยเฉพาะอาเจะห์ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้แก่น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ จึงเป็นที่มาของขบวนการแบ่งแยก ดินแดนที่เป็นปัญหาสำคัญของอินโดนีเซีย อาเจะห์จึงเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจว่าทำไมผู้คนที่นี่จึงต้องการอิสระภาพและปลดแอกตัวเองจากรัฐบาลกลาง การที่จะเข้าใจปัญหาของอาเจะห์ได้อย่างแท้จริงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาตั้งแต่ยุคเรืองอำนาจ จนถึงยุคที่อาเจะห์ถูกดัตช์รุกราน ซึ่งในยุคนี้ก็เป็นยุคที่มีความสำคัญเพราะสงครามที่เกิดขึ้นได้ก่อกำเนิดขบวนการต่อสู้ที่เข้มแข็ง และมีบทบาทต่อการเรียกร้องเอกราชมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับภูมิหลังของรัฐอาเจะห์นั้นถือได้ว่าเป็นรัฐที่มีประวัติศาสตร์ มีการปกครองตนเอง (autonomous history) มีพัฒนาการและความต่อเนื่องในฐานะเมืองศูนย์กลางทางการค้าที่มีความสำคัญขึ้นมาหลังจากมะละกาถูกโปรตุเกสยึดครอง และนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา อาเจะห์คือแหล่งฟริกไทยที่ใหญ่ที่สุด เป็นสินค้าออกที่นำรายได้มหาศาล อีกทั้งยังสามารถผูกขาดการค้าดีบุกในเปรักได้อีกด้วย ซึ่งความสำคัญในทางเศรษฐกิจนี้เองที่ดึงดูดให้ดัตช์สนใจอาเจะห์มากที่สุด นอกจากนั้นแล้วอาเจะห์ยังเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมศาสนาอิสลาม อาเจะห์ได้ชื่อว่าเป็นรัฐมุสลิมที่มีความเคร่งครัดมากจนได้ชื่อว่าเป็น “ประตูสู่มักกะห์” และกฎหมายอิสลาม (shariat) ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบข้อบังคับต่างๆ และไม่ขัดแย้งกับขนบธรรมเนียม (adat) ในด้านการปกครองมีสุลต่านเป็นประมุขของรัฐ มีการจัดระบบการปกครองส่วนท้องถิ่น และที่น่าสนใจคือมีกลุ่มอำนาจที่สำคัญสองกลุ่ม กลุ่มแรกคือ อุเลบาลัง

(uleebalang) เป็นกลุ่มผู้นำในการปกครองและมีบทบาทที่สำคัญในเรื่องการค้าขาย ส่วนอีกกลุ่มคือ อุลามา(ulama) เป็นผู้นำทางศาสนา จึงทำให้ตำแหน่ง อุลามา มีบทบาทสูงมากทั้งทางสังคม การเมืองและวัฒนธรรม ในช่วงที่ดัตช์เข้ามามีอิทธิพลเหนือ อาจะห์นั้นอุเลบาลังย่อมพอใจที่จะใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจ อันเท่ากับเป็นการสร้างความขัดแย้งกับผู้นำทางศาสนาที่ใกล้ชิดประชาชน อุลามาทำหน้าที่รวบรวมผู้คน ปลุกกระดมให้เกิดการต่อสู้เพื่ออิสรภาพโดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือและท้ายที่สุดกลุ่มอุลามานี้ก็กลายเป็นขบวนการปฏิรูปอิสลามที่ดำเนินการเรียกร้องอิสรภาพจาก อินโดนีเซียในปัจจุบันนั่นเอง

ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวอาจะห์มีมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การต่อสู้กับชาวพื้นเมืองในบริเวณช่องแคบมะละกาเพื่อควบคุมเมืองท่าการค้าและการปะทะกับโปรตุเกสอีกหลายต่อหลายครั้ง แต่จุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างดัตช์กับอาจะห์เกิดจากความต้องการของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ที่จะขยายการปกครองจากศูนย์กลางเดิมในชวาไปสู่หมู่เกาะรอบนอกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะสุมาตราซึ่งเป็นแหล่งผลิตวัตถุดิบเพื่อส่งออก เช่น ยาสูบ พริกไทย และดีบุก เป็นต้น ในกรณีของสุมาตรา ดัตช์เข้ายึดครองดินแดนของพวกมินังกาเบาได้ตั้งแต่ปี ค.ศ.

1837 และรัฐอื่นอีก เช่น อินดรา giri (Indragiri) ซิอัค (Siak) เป็นต้น และในปี ค.ศ.1863 ดัตช์เข้าครอบครองเกาะนิอัส(Nias) โดยอ้างว่าเพื่อป้องกันไม่ให้อาจะห์จับผู้คนเอาไปขายเป็นทาส ซึ่งเหตุการณ์นี้เองถือได้ว่าเป็นสัญญาที่เตือนภัยให้กับรัฐอาจะห์ว่าต้องมีการเผชิญหน้ากับดัตช์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจากการที่อังกฤษและดัตช์ทำสนธิสัญญาสุมาตรา (Treaty of Sumatra) ในปี ค.ศ.1871 ส่งผลให้ดัตช์มีอิทธิพลอย่างเต็มที่ในสุมาตรา ชะตากรรมของอาจะห์แทบจะตกอยู่ในกำมือของดัตช์ จนในที่สุดต้นปี ค.ศ.1873 ดัตช์ยื่นคำขาดแก่สุลต่านของอาจะห์ให้ยอมอยู่ภายใต้การปกครอง แต่อาจะห์ปฏิเสธ สงครามจึงเริ่มขึ้นนับแต่บัดนั้น สงครามระหว่างดัตช์กับอาจะห์ซึ่งกินระยะเวลายาวนานกว่าสามสิบปีก่อนที่อาจะห์จะตกอยู่ใต้อาณานิคมของดัตช์ แต่การจะยึดครองอาจะห์ไม่ใช่ของง่ายดัตช์ต้องใช้ทั้งกำลังคน กำลังทรัพย์ และแผนการมากมายเพื่อที่จะควบคุมอาจะห์ แต่ตลอดเวลาในช่วงที่ดัตช์ปกครอง ปัญหาความวุ่นวายต่างๆ ี่จะลดน้อยเบาบาง กลับทวีความตึงเครียดและสร้างความเสียหายให้กับดัตช์ไม่ใช่น้อย

การเผชิญหน้ากันระหว่างอาจะห์กับเนเธอร์แลนด์ใน ค.ศ.1873-1942 นับได้ว่ามีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวอาจะห์ที่ส่งผลมาถึงปัจจุบัน ในเรื่องการเรียกร้องอิสรภาพจากอินโดนีเซีย ในอดีตสุลต่านคือแม่ทัพที่มีความสำคัญแต่ในสงครามครั้งนี้การต่อต้านดัตช์ได้เปลี่ยนมือไปอยู่ที่ผู้นำทางศาสนาหรือ อุลามา(ulama) กับผู้ปกครองเมืองต่างๆ ในอาณาจักร อาจะห์ซึ่งก็คือ อุเลบาลัง (uleebalang) แต่อุเลบาลังพะวงในเรื่องผลประโยชน์ของ

ตนเองและความปลอดภัยของดินแดนที่ตนปกครองอยู่มากกว่า จึงไม่ได้ร่วมมือกันต่อต้านดัตช์ และชอบที่จะประนีประนอมมากกว่าจึงตกเป็นภาระของอุลามาที่ลุกขึ้นมารวมกำลังผู้คนสู้รบกับดัตช์ ผู้นำอิสลามประกาศว่าสงครามกับดัตช์คือสงครามศักดิ์สิทธิ์เพื่อปกป้องศาสนาอิสลาม และขับไล่ชาวต่างชาติออกไป การต่อสู้เพื่ออิสรภาพของชาวอาเจะห์ในครั้งนี้วางอยู่บนพื้นฐานของความรู้สึกในความเป็นรัฐอิสลาม ซึ่งมีสำนึกของความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชาติของตน และส่งผลถึงปัจจุบัน เพราะฉะนั้นการศึกษาในช่วงของการเผชิญหน้าของอาเจะห์กับดัตช์นั้น นับว่ามีความสำคัญต่อการที่เราจะเข้าใจถึงความเป็นอาเจะห์ ความนึกคิดของคนท้องถิ่นที่ต้องต่อสู้กับชาติมหาอำนาจตะวันตกที่ในยุคนั้นกำลังเรืองอำนาจอย่างยิ่ง และอาเจะห์ก็อาจจะเป็นกรณีหนึ่งที่จะทำให้เราเห็นภาพของการเคลื่อนไหวทางประวัติศาสตร์โดยรวมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการต่อสู้กับเจ้าอาณานิคม

จากความสำคัญทั้งหมดที่ได้กล่าวมานั้น ทำให้เห็นถึงความสำคัญที่ต้องศึกษาถึงบทบาทของชาวอาเจะห์ที่ต่อต้านดัตช์ และนโยบายของดัตช์ที่ยึดครองอาเจะห์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1873 ที่เป็นจุดเริ่มต้นของสงครามจนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 1942 ที่ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทแทนดัตช์ เพราะจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการณ์ในปัจจุบันที่ขบวนการเรียกร้องเอกราชที่มีต่อรัฐบาลอินโดนีเซีย ว่ามีพัฒนาการมาเช่นไร มีวิธีการต่อสู้แบบไหน มีความคิดกับเรื่องนี้อย่างไรที่ทำให้ผู้คนในอาเจะห์ต้องการอิสรภาพและมีอำนาจในการปกครองตนเอง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของรัฐอาเจะห์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวของสังคมเมืองท่า อันมีโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง
2. เพื่อศึกษาถึงการเผชิญหน้าระหว่างอาเจะห์กับดัตช์ที่เกิดในช่วง ค.ศ. 1873-1913 ซึ่งเป็นช่วงแห่งสงครามระยะแรกที่ดัตช์ทุ่มกำลังอย่างเต็มที่ในการเข้ายึดครอง รวมถึงบทบาทของผู้นำท้องถิ่นว่ามีปฏิกริยาเช่นใดต่อสภาพการณ์ในช่วงนั้น
3. เพื่อศึกษาถึงนโยบายของดัตช์หลังจากที่ครอบครองอาเจะห์เป็นรัฐในอาณานิคม นับตั้งแต่ ค.ศ. 1913-1942 ก่อนที่ดัตช์จะหมดบทบาทไปจากอาเจะห์โดยสิ้นเชิง

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องการเผชิญหน้าของรัฐอาเจะห์กับเนเธอร์แลนด์ ค.ศ.1873–1942 นั้นมีขอบเขตเริ่มจากการที่ดัตช์ประกาศสงครามต่ออาเจะห์อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1873 ซึ่งสงครามในครั้งนี้กินเวลายาวนานมากกว่าที่ดัตช์จะสามารถเข้าครอบครองอาเจะห์ได้อย่างแท้จริง ถึงแม้จะเป็นเช่นนั้นก็ตามปัญหาความวุ่นวายต่างในระหว่างที่อาเจะห์อยู่ภายใต้การปกครองของดัตช์ก็หาได้เบาบางลงไม่ จนกระทั่งถึงปี ค.ศ.1942 ซึ่งเป็นปีที่ดัตช์หมดอำนาจการปกครองต่ออาเจะห์อย่างสิ้นเชิง เนื่องจากญี่ปุ่นเข้ามาแทนที่จึงทำให้ดัตช์หมดบทบาทจากอาเจะห์ไปในที่สุด

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานเขียนที่กล่าวถึงการเผชิญหน้าของรัฐอาเจะห์กับเนเธอร์แลนด์ ในภาษาไทยนั้นมีอยู่น้อยมากส่วนใหญ่จะกล่าวถึงอย่างผิวเผินแต่ก็ยังมีพอที่จะหามาประกอบในงานศึกษาเรื่องนี้ได้บ้าง เช่นงานของ วิทยา สุจริตนารักษ์ และสุภาศพรพรณ ชันชัย เรื่อง **อดีตและอนาคตของอะเจะห์** (2546) เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับอาเจะห์ในสมัยใหม่ที่ให้ภาพของวิกฤติการณ์ที่อาเจะห์กำลังประสบในเรื่องของการแบ่งแยกดินแดนและการคาดคะเนอนาคตของอาเจะห์ว่าเป็นไปในทิศทางใด และบทความของ Tengku Hasan M. Ditiro ที่แปลโดย มนัส เกียรติธำรย์ **รัฐอาเจะห์แห่งสุมาตรากับลัทธิอาณานิคม** (2535) ที่ให้ภาพของสงครามระหว่างดัตช์กับอาเจะห์อย่างกว้างๆ โดยสอดแทรกความคิดของขบวนการเรียกร้องเอกราชเป็นส่วนใหญ่

ส่วนงานศึกษาในภาษาอังกฤษก็ได้แก่ งานของ Anthomy Reid เรื่อง **The Contest for North Sumatra: Atjeh, The Netherlands and Britain 1858-1898.** (1969) ให้ภาพของความสัมพันธ์ของอาเจะห์ที่มีต่อทั้งอังกฤษ และดัตช์ รวมทั้งสาเหตุที่ดัตช์ต้องการเข้ามาครอบครอง อาเจะห์ อีกทั้งยังมีงานเขียนของ Lee Kam Hing เรื่อง **The Sultanate of Aceh.** (1995) ที่แสดงถึงระบบการปกครองของสุลต่านและกลุ่มอำนาจที่มีความสำคัญในรัฐอาเจะห์ และงานของ James T. Siegel เรื่อง **The Rope of God.** (1969) ที่แสดงถึงความสำคัญของศาสนาอิสลามในการเป็นเครื่องมือทางการเมือง และยังมีงานที่ทำให้เห็นว่าสนธิสัญญาสุมาตราที่มีความสำคัญที่ทำให้ดัตช์เข้ามามีอำนาจต่ออาเจะห์เป็นอย่างมากคืองานของ John Anderson เรื่อง **Acheen and the ports on the North and East coasts of Sumatra.** (1840)

เมื่อสถานการณ์การศึกษาในภาษาไทยมีความขาดแคลนเช่นนี้ ทำให้การศึกษาถึงเรื่องการเผชิญหน้าของรัฐอาเจะห์กับเนเธอร์แลนด์น่าที่จะช่วยเสริมต่อในงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับรัฐอาเจะห์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

วิธีการศึกษา

การศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยใช้วิธีการนำเสนอแนวประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ โดยเริ่มจากการสืบค้นข้อมูลหลักฐานทั้งเอกสารพื้นเมือง อาทิ พงศาวดารพื้นเมือง คัมภีร์ทางศาสนา กฎหมายต่างๆ และเอกสารของชาวตะวันตก อาทิ บันทึกการเดินทาง บันทึกทางการทูต บทความ สารคดี รวมทั้งวิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ และผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาเจะห์ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงวิธีการดำเนินนโยบายที่ดัตช์มีต่ออาเจะห์
2. ทำให้ทราบถึงบทบาทและความคิดของชาวพื้นเมืองที่มีต่อผู้รุกรานชาวตะวันตก
3. ทำให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในขณะนั้นว่าก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้เช่นไร
4. ทำให้ทราบถึงผลสะท้อนที่มีมาถึงปัจจุบันต่อขบวนการเรียกร้องเอกราชของชาวอาเจะห์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แหล่งข้อมูล

1. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ และวังท่าพระ
2. ห้องสมุดปริทัศน์มยงค์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ห้องสมุดดิเรกชัยนามคณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. ห้องสมุดคณะสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7. ห้องสมุดสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. ห้องสมุดสถาบันศึกษาความมั่นคง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
10. ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

บทที่ 2 ภูมิหลังของอาเจะห์

รัฐอาเจะห์¹ คือดินแดนส่วนหนึ่งทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือตอนบนสุดของเกาะสุมาตรา มีพื้นที่ทั้งหมด 6,182.07 ตารางกิโลเมตร และได้ถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย โดยมีศูนย์กลางการปกครอง ณ กรุงจาการ์ตา ตั้งแต่ ค.ศ. 1959 เป็นต้นมา² จึงเป็นเมืองปลายสุดทางทิศตะวันตกของอินโดนีเซีย มีเมืองหลวงชื่อ บันดา อาเจะห์ (Banda Aceh) ซึ่งเดิมชื่อ คูตาราจา (Kutaraja)

ตำแหน่งทางภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 2 – 6 องศาเหนือ เส้นแวงที่ 95 – 98 องศาตะวันออก มีพื้นที่ราว 55,390 ตารางกิโลเมตร ทางทิศตะวันตกจดมหาสมุทรอินเดีย ทางทิศตะวันออกจดช่องแคบมะละกา ทางทิศเหนือจดอ่าวเบงกอล และทางทิศใต้จดจังหวัดสุมาตราเหนือ จึงมีทะเลล้อมรอบสามด้าน มีชายฝั่งทะเลยาว 1,110 กิโลเมตร ทั้งยังประกอบด้วยเกาะต่างๆอีกจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยเกาะ เกาะเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ทางทิศตะวันตก เกาะขนาดใหญ่และสำคัญคือ เกาะเวห์ (Weh) ซึ่งเคยมีท่าเทียบเรือขนาดใหญ่สมัยที่ดัตช์ปกครอง

---

¹ราชบัณฑิตยสถานมิได้บัญญัติคำอ่าน Aceh ไว้ในประกาศของราชบัณฑิตยสถานและประกาศของสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง กำหนดชื่อประเทศ ดินแดน เขตปกครองและเมืองหลวง ทั้งในประกาศเดิมที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2520, พ.ศ. 2530 และประกาศหลังสุดที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2541 แต่ใน "สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่: เอเชีย เล่ม 1" อักษร A-B ตีพิมพ์โดยราชบัณฑิตยสถานในปี พ.ศ. 2539 มีคำอธิบายชื่อ Aceh ในหน้า 37-40 โดยอ่านคำนี้ว่า "อาเจะห์" จากคำอังกฤษว่า Aceh คำที่เขียนด้วยอักษรโรมันเองมีใช้หลายคำคือภาษาอินโดนีเซียอักษรวิธีเดิมใช้คำว่า Atjeh ปัจจุบันใช้คำว่า Aceh คำ Atjeh เป็นคำที่ดัตช์ใช้ เช่นงานชิ้นสำคัญของ Hurgronje ที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1843 ชื่อว่า De Atjehers (The Acehnese) แต่ในภาษาอังกฤษยังมีใช้คำว่า Acheh และเรียกผู้คนที่ว่า Achinese เช่นในงานของ Tate ที่ชื่อ The Making of Modern Southeast Asia, Vol. 1 ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1971 องค์การปลดปล่อยแห่งชาติของอาเจะห์และสุมาตราที่ ฮะซัน ดิ ตีโร เป็นผู้นำอยู่ก็ใช้ว่า Acheh/Sumatra National Liberation Front

²ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดนีเซีย: อดีตและปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), 55.

อาเจะห์ประกอบไปด้วยพื้นที่ราบ ที่ราบสูง และภูเขาจำนวนมาก ภูเขาบาริซัน (Bukit Barisan) แบ่งอาเจะห์ออกเป็นสองส่วนคือที่ราบตอนเหนือและตะวันออก กับที่ราบทางตะวันตกและใต้ ที่ราบตอนเหนือและทางตะวันออกเป็นที่ราบต่ำและมีขนาดกว้างกว่าทางตะวันตกและใต้ ในเขตที่ราบต่ำมีการเพาะปลูกข้าวและทำสวน กับบางส่วนเป็นหนองบึงที่มีต้นจากและโกงกาง ส่วนที่ราบทางใต้และตะวันตกจะแคบ ตอนกลางจะเป็นที่ราบสูงความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 500 -2,000 เมตร ได้แก่ที่ราบสูงกาโย (Gayo) และอาลาส (Alas) ในแนวเขาบูกิตบาริซัน มีภูเขาไฟปรากฏอยู่ได้แก่ ภูเขาเบนดาฮารา(Gunung Bendahara) ภูเขาเซอลาวาห์ (Gunung Seulawah) ภูเขาเกอเรอดอง (Geureudong) ภูเขาซิงกะห์มาตะ (Gunung Singgah Mata) ภูเขาปาร์กิชัน (Gunung Parkisan) ภูเขาโลเซอร์ (Gunung Loser) เป็นต้น นอกจากนี้ภูเขาไฟแล้วยังมีภูเขาอื่นๆอีกมากมาย มีแม่น้ำ 45 สาย แบ่งเป็น 22 สายอยู่ในเขตอาเจะห์ตะวันตกและอาเจะห์ใต้ ซึ่งไหลลงมหาสมุทรอินเดีย อีก 23 สายอยู่ในเขตอาเจะห์ใหญ่ (Aceh Besar) ปีดี (Pidie) อาเจะห์เหนือและอาเจะห์ตะวันออก ไหลลงช่องแคบมะละกา ได้แก่ แม่น้ำอาเจะห์ (Krueng Aceh) เปอซังงัน (Peusangan) เป็นต้น แม่น้ำเหล่านี้ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมด้วย ในเขตภูเขามีสทะเลสาบน้ำจืดอยู่หลายแห่ง เช่น ลาคูต ตาวาร์ (Laut Tawar) อยู่ตอนกลางของรัฐมีเนื้อที่ถึง 60 ตารางกิโลเมตร

คนอาเจะห์ประกอบไปด้วยหลายชาติพันธุ์ เช่น พวกกาโย (Gayo) มักอยู่ในเขตที่ราบสูงกาโยและอาลัส พวกอานุก จาเม (Aneuk Jame) มักอยู่ตามชายฝั่งตะวันตกอนใต้ พวกอาเจะห์เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ราวร้อยละ 80 กระจายกันอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ยังมีพวกตาเมียง (Tamiang) พวกคลูท (Kluet) เป็นต้น อาเจะห์มีภาษาเป็นของตนเอง เคยใช้อักษรอราบิกเป็นตัวเขียนแต่ปัจจุบันมักเขียนด้วยอักษรโรมัน (อ้างกันว่าตัวเขียนเป็นแบบ Arab-Melaya หรือจาโว (Javo) ซึ่งน่าจะเหมือนกับที่คนไทยเรียกอักษรยาวี) ซึ่งบ้างก็ว่าเป็นภาษาที่เป็นตระกูลเดียวกับภาษาจาม บ้างก็ว่าคล้ายเขมร นอกจากนี้ภาษาอาเจะห์แล้วยังมีภาษาอื่นๆและภาษาถิ่นอีกมาก ชื่อภาษาจะเรียกตามกลุ่มชาติพันธุ์ดังที่ได้กล่าวข้างต้น

ภาพที่ 1 แผนที่อาเจะห์

ที่มา : Rais Richard Zaidi. Peace Brigades International Indonesia Project : Map of Indonesia (online), Accessed November 2005. Available from <http://www.peacebrigades.org/etp/etpmaps.html>

อาเจะห์ในหลักฐานประวัติศาสตร์

ฟาน ลังเงน (Van Langen) ชาวดัตช์ ผู้เคยมีตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการอาเจะห์ในระยสองทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 19 ผู้ค้นคว้าเรื่องอาเจะห์ไว้มาก ได้อ้างจากนิทานพื้นเมืองเดิมของอาเจะห์ว่า กล่าวถึงคนพื้นเมืองเดิมเรียกกันว่า อูรอง มันเต (Ureueng Mante) ซึ่งอาจจะเป็นคนกลุ่มเดียวกับเผ่ามันตรา (Mantra) ที่อาศัยอยู่ในแถบภูเขาในรัฐเซลังงอในแหลมมลายู ต่ลงมา เป็นกลุ่มคนบาตัก (Batak) ในเขตสุมาตราเหนือ แต่ในปัจจุบันคนกลุ่มนี้ถูกผลักดันจากที่อยู่แถบทางฝั่งทะเลของอาเจะห์ให้เข้าลึกเข้าไปในแผ่นดิน พวกฮินดูเป็นกลุ่มคนภายนอกที่เข้ามายังอาเจะห์ประมาณระยะต้นๆคริสต์ศตวรรษ มาตั้งหลักแหล่งแถวชายฝั่งทะเลตอนเหนือทางตะวันออก และทางด้านตะวันตก ตลอดจนเข้าไปทางตอนในของอาเจะห์ โดยพบจารึกที่เก่าแก่ที่กูตา บาเต (Kuta Batee) เป็นต้น ในนิทานยังกล่าวถึงผู้ปกครองฮินดูนามว่า ราวานะ (Rawana) ครองเมืองอินทรปุรี (Indrapuri) กล่าวกันว่า การเข้ามาตั้งบ้านเรือนของคนฮินดูทำให้คนอาเจะห์ได้รับวัฒนธรรมที่สูงกว่า คนอาเจะห์รับเอาคำสันสกฤตมาใช้เพื่ออธิบายความคิดความอ่าน ใช้เรียกขานสิ่งของต่างๆ และใช้กับดนตรีรวมทั้งการฟ้อนรำ พวกฮินดูได้เข้ามาปกครองไปตลอดฝั่งทะเลตะวันออก รวมตลอดทั้งปาเซ (Pase) หรือ ปาไซ (Pasai) และปีดี (Pidee)³

ประวัติศาสตร์ของอาเจะห์ก่อนปี 1500 นั้นยังค่อนข้างมืดมนและไม่มีหลักฐานแน่ชัดเกี่ยวกับความเป็นมาของอาเจะห์ แต่อย่างไรก็ตาม ในบันทึกหลักฐานของจีนในประมาณปี ค.ศ. 500 อันเป็นบันทึกช่วงสมัยราชวงศ์ Liang ได้เขียนถึงเมืองๆ หนึ่งที่ชื่อว่ โปลี (Poli) มีที่ตั้งอยู่บริเวณตอนเหนือของสุมาตรา มีหมู่บ้านที่อยู่ในการควบคุม 136 หมู่บ้าน อีกทั้งยังระบุว่าที่รัฐแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากปลูกข้าวได้สองครั้งต่อปี คนธรรมดาสวมเสื้อผ้าที่ทอจากผ้าฝ้าย ชนชั้นปกครองสวมเสื้อผ้าจากผ้าไหม กษัตริย์จะออกตรวจตราประชาชนโดยการประทับบนหลังช้าง ในขณะที่ศาสนาที่นับถือคือศาสนาพุทธ⁴ ส่วนศาสนาอิสลามเริ่มเข้ามาเผยในช่วง ค.ศ. 846-950 โดยพ่อค้าชาวอาหรับ และจากบันทึกของมารโคโปโล ที่เดินทางมายังบริเวณนี้ใน ค.ศ. 1292 ได้บันทึกไว้ว่าชาวพื้นเมืองได้หันมานับถือศาสนาอิสลามกันอยู่ก่อนที่เขาจะเดินทางมาถึงซึ่งชนชั้นผู้ปกครองก็ได้หันมานับถืออิสลามแต่ก็ยังรักษาพิธีกรรมแบบฮินดูโบราณภายใน

³ Edwin M. Loeb, *Sumatra Its History and People* (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1972), 218.

⁴ Ibid., 219.

ราชสำนักของตนแม้กระทั่งการสร้างสุเหร่าต่างๆ บางแห่งก็ถูกสร้างขึ้นมาคล้ายกับวิหารฮินดูที่เคยมีการสร้างขึ้นมาก่อนหน้านี้⁵

ช่องแคบมะละกานั้น เป็นเส้นทางเดินเรือและเส้นทางการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตก คือตั้งแต่อินเดีย ตะวันออกกลางและตะวันตก เกาะต่างๆในหมู่เกาะอินโดนีเซีย คาบสมุทรมลายู และโดยเฉพาะเกาะสุมาตรายังเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติคือของป่าทั้งหลาย และเครื่องเทศที่เป็นที่ต้องการของจีนและคนยุโรป การเดินเรือย้อมทำให้เกิดเมืองท่าที่ขนถ่ายสินค้า พักจอดเรือรวมมรสุมส่งในการเดินทาง ทำให้เมืองท่าต่างๆเจริญรุ่งเรืองขึ้น พ่อค้าอาหรับที่เมื่อนับถือศาสนาอิสลามแล้ว (เคยเรียกกันว่า Mohammedan หรือผู้นับถือพระโมฮัมหมัด) เป็นผู้นำศาสนาอิสลามเข้ามาด้วย ก่อให้เกิดอาณาจักรอิสลามขึ้นมากมาย

ก่อนอาณาจักรอาจะห์จะรุ่งเรืองขึ้นมานั้นมีอาณาจักรสำคัญทางชายฝั่งทะเลสุมาตราเหนืออยู่ก่อนแล้วคือ สมุทร (Samudra) กับปาไซ (Pasai) ซึ่งต่อมาได้รวมกันและเรียกว่า สมุทรปาไซ (Samudra Pasai) ในระยะคริสต์ศตวรรษที่ 13 อาณาจักรแห่งนี้เป็นแหล่งการค้าที่สำคัญ และสินค้าที่มีค่ามากคือ เครื่องเทศ พ่อค้าอินเดียจะมาจากแคว้นกุชราษฏร์ เบงกอล รวมทั้งการค้าขายติดต่อกับชาว โตเม ปิเรส (Tome Pires) อ้างว่าอาณาจักรนี้ส่งเครื่องเทศเป็นสินค้าออกราว 8,000 – 10,000 บาฮาร์ ต่อปี (Bahar หนึ่งบาฮาร์เท่ากับ 375 ปอนด์) บางปีมากถึง 15,000 บาฮาร์ กับยังส่งผ้าไหม ปูนขาว และทองคำ เป็นสินค้าออกอีกด้วย สมุทรปาไซส่งทูตไปยังเมืองจีนหลายครั้งและราชสำนักอื่นส่งทูตมาเมืองนี้บ่อยๆ สมุทรปาไซมีเงินเหรียญทองคำที่เรียกกันว่า dirham หรือ deureham ออกใช้ในสมัยสุลต่าน Muhammad Malik al-Zahir (1297-1336) มีการติดต่อใกล้ชิดกับมะละกา ราชวงศ์แรกของมะละกาคือ ปรมศวร (Parameswara) ได้เข้ารับเป็นมุสลิม และวิวาทกับบิดากษัตริย์ของปาไซ กล่าวกันว่า ภาษามาเลย์เก่า (Bahasa Melayu Klasik) หรือที่เรียกกันว่า ภาษายาวี (Bahasa Jawi) ใช้กันในอาณาจักรแห่งนี้อยู่ก่อน อันเป็นภาษาที่ใช้บันทึกเอกสารประวัติศาสตร์สำคัญ คือ Hikayat Raja-raja Pasai อย่างน้อยก็ในตอนต้นๆของเอกสารนี้⁶ ศาสนาอิสลามเข้ามาแพร่หลายในอาณาจักรนี้จนกลายเป็นแหล่งที่ผู้คนต้องมาศึกษาศาสนาอิสลามที่นี้ ฮิกายัตปัตตานี (Hikayat Patani) ยังกล่าวถึงครูสอนศาสนา (ulama) ของปาไซได้ไปเผยแพร่ศาสนาอิสลามที่อาณาจักรปัตตานีด้วย แต่อาณาจักรสมุทรปาไซสิ้นสุดลงเมื่อแพ้สงครามกับอาณาจักรมัชปาหิตแห่งชวากลางในสมัยสุลต่านอะห์มัด (Ahmad) ซึ่งครองราชย์อยู่ราวปี ค.ศ. 1346-1383

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

ศาสนาอิสลาม : รากฐานของรัฐใหม่

ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามได้มีบทบาทสำคัญในการสถาปนาและสร้างความรุ่งเรืองให้รัฐใหม่ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา รัฐใหม่แรกสุดตั้งอยู่ในดินแดนตรงช่องแคบมะละกา ซึ่งในเวลานั้นเป็นดินแดนที่ชาวมุสลิมที่อยู่ไกลออกไปทางทิศตะวันตกจะมีโอกาสติดต่อกับเครือข่ายสังคมอื่นๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียได้สะดวกที่สุด จนกระทั่งพื้นฐานและอิทธิพลของสังคมตอนเหนือของเกาะสุมาตรา เช่น เมืองสมุทราปาไซต้องถูกบดบังความสำคัญไปโดยสุดต่า ซึ่งมีศูนย์กลางการพาณิชย์ของตนอยู่ในเมืองมะละกา ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้เมืองท่าต่างๆ ซึ่งอยู่ทางชายฝั่งภาคเหนือของเกาะชวาได้เริ่มเจริญรุ่งเรืองขึ้นในระยะนั้น เพราะกลายเป็นชุมชนการค้าขึ้นมา นอกจากนั้นแล้วในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ยังทำให้เมืองใหม่อื่นๆ ปรากฏโฉมหน้าออกมา เพราะอิทธิพลของความเจริญทางการค้าในดินแดนเหล่านั้น

ศาสนาอิสลามนิกายซุฟี (Syafii) เป็นนิกายที่คนอาเจะห์ส่วนมากนับถือ แม้คนอาเจะห์จะเคร่งครัดในศาสนาอิสลามมาก แต่ความเชื่อดั้งเดิมก่อนรับเอาศาสนาอิสลามเข้ามาก็ยังคงมีบทบาทสำคัญ คนอาเจะห์จะยึดถือขนบธรรมเนียมและความเชื่อเดิมอย่างแน่นแฟ้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องความเชื่ออำนาจเร้นลับในธรรมชาติ โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับภูติผี และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น เชื่อกว่ามีผีป่าที่เรียกว่า ออริง บูนัน (orang bunian) หรือเคอมัง (kemang) ผีน้ำ เรียกว่า กุลุง ติการ์ (gulung tikar) ผีบึงที่อยู่ตามหนองน้ำนิ่งๆ ที่เรียกว่า ซาเน (sane) ผีตายทั้งกลมที่มีสัญลักษณ์การคลุมโปงผ้าขาวผืนนี้เรียกว่า คุณตืออานัค (kuntianak) และผีตายโหงที่เรียกว่า อันเคอร์ (anker)⁷

ผู้คงแก่เรียนที่มาจากดินแดนต่างๆ ในเอเชียตะวันตกยังมีบทบาทสำคัญมากในการพัฒนาวิธีคิดทางศาสนาแก่อาณาจักรหรือรัฐใหม่ๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย โดยปัญญาชนทางศาสนาอิสลามเหล่านั้นจะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานสร้างความรุ่งเรืองให้แก่รัฐด้วยการสัมพันธ์กับศูนย์กลางของโลกมุสลิม เช่นเมืองมักกะห์ (Maccah) เพื่อปรับระดับความคิดของปัญญาชนในยุคนั้น จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 17 ภูมิปัญญาที่ถูกสั่งสมขึ้นมาก็สามารถผลักดันให้เกิดการเขียนวรรณกรรมมุสลิมเป็นภาษามาเลย์เล่มแรก ซึ่งจะมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวางในระหว่างเมืองศูนย์กลางการค้าต่างๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย แม้ว่ารัฐเมืองท่าเหล่านั้นมักจะผูกพันและให้ความสำคัญต่อดินแดนที่อยู่ลึกเข้าไปในเกาะของแต่ละแห่งแต่รัฐเหล่านั้นก็ไม่ได้โดดเดี่ยวตนเอง

⁷ วิทยา สุจริตนารักษ์, อดีตและอนาคตของอะเจะห์ (กรุงเทพฯ : โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค, 2546), 14, อ้างจาก Teuku Syamsuddin, "Kebudayaan Aceh." in Manusia dan Kebudayaan Indonesia. Koentjaraningrat. (ed). (Jakarta : Penebit Djambatan, 1997)

และยังคงมีความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมและทางด้านการค้ากับชุมชนอื่นๆ ด้วยเส้นทางทะเลมากกว่าเส้นทางบก

ศาสนาอิสลามมีส่วนผลักดันให้อาเจาะห์ได้พัฒนาเป็นเมืองท่าสำคัญ ภายหลังจากที่อาเจาะห์ได้รับศาสนาอิสลามแล้วได้ใช้ประโยชน์ของศาสนาอิสลามในการสร้างเครือข่ายการค้าของตน โดยส่งคณะผู้ประกาศศาสนาอิสลามไปพร้อมๆกับการติดต่อการค้ายังรัฐต่างๆ เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการทำความสัมพันธ์ทางการค้า และหล่อหลอมวัฒนธรรมของรัฐต่างๆ ในเกาะสุมาตรา และหมู่เกาะอินโดนีเซียให้มีเอกภาพ จนในที่สุดอาเจาะห์ได้พัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางของการศึกษาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และได้รับสมญาว่า “ระเบียงแห่งมักกะห์” หรือ “ประตูอิสลามแห่งตะวันออกเฉียงใต้” ประโยชน์ที่สำคัญที่ได้จากศาสนาอิสลามก็คือ การค้าที่อาเจาะห์เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ พ่อค้ามุสลิมจาก เบงกอล เปอร์เซีย และอาหรับยิบตีที่จะเดินทางไปติดต่อการค้าที่อาเจาะห์ด้วยสาเหตุแห่งการยอมรับในความเป็นมุสลิมด้วยกัน

สำหรับในบริเวณช่องแคบมะละกาและคาบสมุทรมลายูนั้น น่าจะมีความคุ้นเคยกับศาสนาอิสลามผ่านทางพ่อค้าอาหรับซึ่งเข้ามาปรากฏตัวในศตวรรษที่ 9 อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏหลักฐานของการก่อตัวของศาสนาอิสลาม จนกระทั่งในศตวรรษที่ 13 โดยมีหลักฐานการเล่าของ มาร์โคโพลโล (Marco Polo ค.ศ. 1254-1324) ในตอนเหนือของสุมาตรา ต่อมาอิสลามได้แพร่ไปสู่รัฐอื่นๆบนเกาะสุมาตรา คาบสมุทรมลายู หมู่เกาะอินโดนีเซีย และตอนใต้ของฟิลิปปินส์ ทั้งนี้มีผลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและการเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศาสนาอิสลามได้สร้างความคิดใหม่เกี่ยวกับระบบกษัตริย์ โดยผู้นำรัฐจะดำรงสถานภาพเป็นทั้งผู้ปกครองและประมุขของศาสนา มีบทบาทในการขยายวัฒนธรรมอิสลามลงไปถึงระดับหมู่บ้านซึ่งเป็นแหล่งผลิตพริกไทย ทำให้ผู้นำรัฐควบคุมแหล่งผลิตสำคัญไว้ได้ นอกจากนี้ รัฐอิสลามที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นสมาชิกของชุมชนมุสลิมสากล และเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองมุสลิมทั่วไป

ลักษณะทำเลที่ตั้งและความสำคัญของอาเจะห์ในเส้นทางการค้าโลก

อาเจะห์ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะสุมาตราและได้เริ่มเป็นที่รู้จักของเรือสินค้าต่างๆมาตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 โดยที่ตั้งของอาเจะห์เองนับว่าเป็นทำเลที่ดีเป็นรัฐแรกที่เมื่อใครเดินเรือเข้ามาในบริเวณช่องแคบมะละกาก็สามารถจอดเรือเพื่อหยุดพักและสามารถทำการค้าได้เลยเนื่องจากมีสินค้าที่น่าสนใจคือพริกไทยและเครื่องเทศ Barbara Watson and Leonard Y. Andaya ได้เปิดประเด็นถึงความสำคัญของสภาพทางภูมิศาสตร์ของคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะอินโดนีเซีย ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางการค้าที่สำคัญ ทางด้านตะวันออกคือ จีน และด้านตะวันตกคือ อินเดีย นอกจากนั้นบริเวณทางคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะยังเต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถส่งออกเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนได้ เช่น ขอบป่า ไม้หอม ยางไม้ และแร่โลหะเช่น ดีบุกและทองคำ ส่วนชายฝั่งทะเลและมหาสมุทรจะให้ผลผลิตทางทะเลและป่าชายเลนทางฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมลายูจะเป็นแหล่งสัตว์น้ำที่ใช้เป็นอาหารของประชาชนทางภูมิภาคนี้⁸

งานศึกษาของ Meilink Rolofs ก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบริเวณคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะที่ตั้งอยู่ในเขตการค้าโลกระหว่างเขตการค้าที่สำคัญคือมหาสมุทรอินเดียและทะเลจีน บริเวณคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะมีบทบาทสำคัญในการขนถ่ายสินค้าของซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออก นอกจากนั้นยังเป็นที่พบกันระหว่างพ่อค้าชาติต่างๆที่มาติดต่อในภูมิภาคนี้เป็นเขตที่ผลิตสินค้าสำคัญซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดโลกเช่น ทองคำ ดีบุก เครื่องเทศ และไม้หอม มีอ่าวที่ดีสามารถจอดเรือได้อย่างปลอดภัย และมีเมืองท่าเกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ปกครองโดยคนพื้นเมืองมลายู⁹

นอกจากนี้ยังได้ย้ำถึงความสำคัญของเส้นทางช่องแคบมะละกาว่าเป็นเส้นทางที่ตัดตรงสุดเมื่อต้องการที่จะไปค้ากับจีนโดยไม่ต้องขึ้นบก จึงถือได้ว่าอาเจะห์เป็นทำเลที่ตั้งที่เอื้ออำนวยต่อการค้าที่มาจากทะเลจีนและมหาสมุทรอินเดีย ทำให้บริเวณดังกล่าวอยู่ในกระแสการค้าของจีนและอินเดียมาโดยตลอด และโดยทำเลที่ตั้งทำให้สามารถคุมการค้าทั้งกับชาวและหมู่เกาะเครื่องเทศ และการค้ากับดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยากับอิรวดีได้จึงเป็นบริเวณที่สามารถให้ความสะดวกต่อการติดต่อการค้า

⁸ Barbara Watson, and Leonard Y. Andaya, *A History of Malaysia* (China : Palgrave,2001)

⁹ Meilink-Roelofs, *Asian Trade and European Influence in the Indonesian Archipelago between 1500 and about 1630* (The Hague : Nijhoff, 1962), 25.

ช่องแคบมะละกานั้น เป็นเส้นทางเดินเรือและเส้นทางการค้าระหว่างตะวันออกกับ ตะวันตก เกาะต่างๆในหมู่เกาะอินโดนีเซีย คาบสมุทรมลายู และโดยเฉพาะเกาะสุมาตรา นั้นยังเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติคือของป่าทั้งหลาย และเครื่องเทศที่เป็นที่ต้องการของจีนและยุโรป การเดินเรือยอมทำให้เกิดเมืองท่าที่ขนถ่ายสินค้า พักจอดเรือรอลมมรสุมส่งในการเดินทาง ทำให้เมืองท่าต่างๆเจริญรุ่งเรืองขึ้น พ่อค้าอาหรับที่เมื่อนับถือศาสนาอิสลามแล้วก็ผู้นำศาสนาอิสลามเข้ามาด้วย ก่อให้เกิดอาณาจักรอิสลามขึ้นมากมาย บางท่านเชื่อว่าคนอาหรับที่เป็นมุสลิมแล้วคงเข้ามายังดินแดนสุมาตราเหนือระหว่าง ค.ศ.846-950 และยังอ้างว่าตามหลักฐานของ มาร์โคโปโลบันทึกเหตุการณ์ตอนนั้นในปี 1292 ว่า ในปีนั้นดินแดนส่วนนี้ยังไม่ได้เป็นอิสลาม¹⁰

นอกจากเหตุผลข้างต้นที่เกี่ยวกับทำเลที่ตั้งของอาเจะห์และสถานะความสำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในเส้นทางการค้าโลกแล้ว ยังเกิดจากความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความสำคัญของสินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาดโลกด้วยคือ พริกไทย ซึ่งเริ่มปรากฏตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นไป จะเห็นได้ว่าแหล่งผลิตพริกไทยที่สำคัญคือบริเวณสุมาตราตอนเหนือ ความต้องการพริกไทยทั้งจากตลาดยุโรป และจีน จึงทำให้รัฐตอนเหนือของเกาะสุมาตราเริ่มมีบทบาทในการค้าทางทะเลมากขึ้น โดยควรเป็นศูนย์กลางการค้าพริกไทยและพร้อมกันนั้นก็สามารรถทำหน้าที่เป็นเมืองท่าขนถ่ายสินค้าระหว่างจีน อินเดียด้วย การค้าพริกไทยกับเมืองท่าทางตอนเหนือของสุมาตราจึงเข้ามาเป็นเครือข่ายการค้าที่สำคัญ

และสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้อาเจะห์มีบทบาททางการค้ามากยิ่งขึ้นนั้นคือการที่มะละกาได้ลดบทบาทของการเป็นเมืองท่าที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีประสิทธิภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลงในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 เนื่องจากพ่อค้าชาวโปรตุเกสเข้าไปมีอิทธิพลและควบคุมการค้าเครื่องเทศเพื่อส่งไปยุโรป ทำให้มะละกาลดบทบาทลงเป็นเพียงเมืองท่าท้องถิ่นในช่องแคบมะละกาเท่านั้น และเป็นเพียงที่พักสินค้าของโปรตุเกสเพื่อส่งไปยังเมืองกัว¹¹ กล่าวกันว่าความเสื่อมของมะละกาเป็นเหตุให้อาเจะห์รุ่งเรืองขึ้นมาแทนเพราะพ่อค้าอาหรับย้ายศูนย์กลางการค้าไปที่อาเจะห์ ราชอาณาจักรอาเจะห์นั้นเรียกกันเป็นทางการว่า อาเจะห์ ดารุสซาลาม (Aceh Darussalam) เมืองท่าอาเจะห์ขยายตัวออกไปคลุมพื้นที่อำเภอ

¹⁰ Edwin M. loeb, Sumatra : Its History and People (Kuala Lumpur : Oxford University Press Third impression, 1991), 218.

¹¹ Eric Eugene Morris, "Aceh : Social Revolution and the Islamic Vision." In Regional Dynamics of the Indonesian Revolution : Unity from Diversity (Honolulu: University of Hawaii Press, 1985), 20-23.

อาเจะห์ใหญ่ (Aceh Besar) ในปัจจุบันและขยายไปตลอดชายฝั่งทะเล และแผ่ลึกเข้าไปตอนในของอาเจะห์ด้วย ในสมัยนั้นพริกไทยเป็นสินค้าที่ทำเงินตราเป็นอย่างมาก ผู้ปกครองของอาเจะห์เข้าควบคุมการค้าพริกไทยไว้แต่ผู้เดียว โดยการยึดครองเขตเพาะปลูกพริกไทยทางชายฝั่งทะเลทั้งด้านตะวันออกและตะวันตกของสุมาตรา และยังรุกเข้าไปในยะโฮร์บนคาบสมุทรมลายู โปรตุเกสเองก็พยายามผูกขาดการค้าพริกไทยอาเจะห์ได้กลายเป็นตลาดการค้าพริกไทยที่ใหญ่ที่สุด พร้อมๆกันไปกับต้องทำสงครามสามเส้ากับยะโฮร์และโปรตุเกส¹²

สาเหตุประการสุดท้ายคือการที่ช่วงเวลานั้นเกิดการฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งของพ่อค้ามุสลิมในมหาสมุทรอินเดียซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก Ottoman จึงทำให้พ่อค้ามุสลิมในเมืองท่าต่างๆตั้งแต่ฝั่งตะวันตกของอินเดียมาจนถึงอาเจะห์ในสุมาตรา ก็เริ่มรวมตัวกันต่อต้านอิทธิพลของโปรตุเกสกันมากขึ้น พ่อค้ามุสลิมได้ติดต่อผ่านทางทะเลแดงเพื่อหลบหลีกกองเรือของโปรตุเกสที่มีอาวุธที่ทันสมัยมากกว่า โดยพวกเขาจะแล่นเรือจากอาเจะห์ตัดข้ามมหาสมุทรอินเดียผ่านหมู่เกาะมัลดีฟเข้าสู่ทะเลแดงเป็นผลสำเร็จซึ่งทำให้โปรตุเกสไม่อาจควบคุมเส้นทางการค้าดังกล่าวได้

อาเจะห์เริ่มทำหน้าที่เป็นเมืองท่าค้าขายเมื่อพ่อค้าที่เคยไปที่มะละกาไม่พอใจโปรตุเกสจึงหันมาสนใจที่จะทำการค้ากับอาเจะห์ จากนั้นมาอาเจะห์สามารถพัฒนาศักยภาพทางการค้าขึ้นจากชุมชนเล็กๆจนกระทั่งกลายเป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญ และยังมีความสัมพันธ์กับนานาชาติที่เดินเรือไปมาในน่านน้ำมหาสมุทรอินเดียระหว่างญี่ปุ่นกับคาบสมุทรมลายู จึงทำให้อาเจะห์มีความสำคัญในฐานะเมืองท่าการค้าและท่าเรือนานาชาติซึ่งมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ประกอบกับปัจจัยจากการเมืองภายในของรัฐเองด้วยที่ให้การสนับสนุนนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สุลต่านแต่ละพระองค์ได้พยายามทำให้อาเจะห์เจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองรวมทั้งด้านศาสนาด้วย พระองค์ขยายดินแดนออกไปโดยรอบเพื่อเอื้อประโยชน์ด้านการขยายพื้นที่ทางการเกษตรเพื่อเป็นทั้งแหล่งผลิตสินค้าและอาหาร ตลอดจนเพิ่มจำนวนแรงงานในการผลิต และการที่ชนชั้นปกครองทำการเปลี่ยนศาสนาก็เพื่อให้เกิดสัมพันธ์ภาพอันดีในฐานะรัฐอิสลามด้วยกันเพื่อเอื้อประโยชน์ทางการค้าซึ่งถือเป็นนโยบายที่สำคัญที่รัฐในบริเวณคาบสมุทรมลายูและกลุ่มเกาะได้ปฏิบัติกัน

¹²Ibid., 23.

การขึ้นมามีบทบาทในฐานะเมืองท่าของอาเจะห์เป็นผลมาจากความสืบเนื่องของบทบาททางการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่อาเจะห์ก็จำเป็นต้องตอบสนองต่อปัจจัยแวดล้อมที่เกิดขึ้นเฉพาะเวลานั้นด้วย ซึ่งได้แก่การสร้างเครือข่ายการค้า การสร้างความสัมพันธ์กับศูนย์อำนาจและแหล่งการค้าต่างๆ และการปรับโครงสร้างทางการค้าและการเมืองภายในให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ลักษณะสังคมของอาเจะห์

การจัดระบบการปกครองอาณาจักรอาเจะห์ เริ่มเป็นระบบและมีแบบแผนในสมัยสุลต่านอิสกันดาร์ มุดา (ค.ศ. 1607-1636) เพื่อความเป็นปึกแผ่น หน่วยที่เล็กที่สุดคือตำบล ที่คนอาเจะห์เรียกว่ากัมปง (gampong / kampung) ซึ่งมีบ้านอยู่ราว 50 -100 หลังคาเรือน มีหัวหน้าดูแลเรียก เกอชยิด (Keusyik) หรือเกอจิด (Keucik) ที่แปลว่าผู้เฒ่าหรือหัวหน้า (tua) มีลักษณะของการสืบทอดตำแหน่งจากพ่อสู่ลูกแต่ต้องได้รับการแต่งตั้งจากระดับบนด้วยมี ผู้ช่วยเรียกว่า วากิ (waki) ในแต่ละตำบลมีผู้นำทางศาสนาเรียกว่าเต็งกู เมอนาซะห์ (Teungku meunasah) ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่จากกลุ่มคนในตำบลที่มีภูมิรู้ทางศาสนาอิสลาม แต่ละตำบลยังมีสภาอาวูไล (majelis ureung tua) ซึ่งต้องมีความรู้เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี และได้รับเลือกจากชาวบ้าน ตำบลที่อยู่ติดกัน ประชาชนไปทำพิธีสวดทุกวันศุกร์ที่โบสถ์ (mesjid) เดียวกัน หน่วยที่สูงกว่าตำบลเรียกว่ามุกิม (mukim) ซึ่งประกอบขึ้นจากหลายๆตำบล สิ่งที่แปลกคือมุกิมทุกแห่งจะมีเลขกำกับ เขียนเป็นเลขโรมัน โดยใช้เลขโรมันนี้ให้นำนามมุกิม อันได้แก่ I mukim, III mukim, IV mukim, V mukim, VI mukim, VII mukim, IX mukim และ XIII mukim ที่มีเลขกำกับแค่แปดเลขหมายนี้เข้าใจว่าขึ้นอยู่กับจำนวนตำบลที่ประกอบกันเข้าเป็นมุกิม ผู้นำของมุกิมเรียกว่า อิหม่าม มุกิม (imeum mukim) ซึ่งมีบทบาททางศาสนาเป็นผู้นำสวดในโบสถ์ แต่เนื่องจากได้รับการแต่งตั้งจากระดับสูงกว่าจึงทำหน้าที่ทางด้านปกครองไปด้วย หน่วยที่สูงไปอีกเรียกว่า นังกรู (nanggroe) หรือ นคร (negari) นังกรูหนึ่งประกอบไปด้วยหลายมุกิม ผู้นำนังกรูเรียกว่า อุเลบาลัง (uleebalang) อุเลบาลังมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองในเขตของตน แต่เดิมเป็นตำแหน่งที่แต่งตั้งโดยสุลต่าน นานเข้ากลายเป็นการสืบตำแหน่งกันในแต่ละตระกูล ทั้งกลายเป็นชนชั้นปกครองไปด้วยจึงทำให้เป็นกลุ่มคนชั้นสูงที่มีอำนาจในท้องถิ่น สร้างปัญหาให้กับสุลต่านถึงกับต้องมีการปราบปรามกันก็มี และคนกลุ่มนี้มักขัดแย้งกับผู้นำทางศาสนาอยู่เรื่อยๆ ต่อมาในสมัยปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 คือในสมัยสุลต่านอาเจะห์ที่เป็นสตรีคือ สุลต่านาห์ นูรุล อัลลัม นาเกียทุตดิน ซาห์ (Sultana Nurual Alam Nakiatuddin Shah) (ค.ศ. 1675-1678) ตัวยุทธาณีของอาเจะห์ (Aceh Inti) ยังแบ่งออกเป็นซากิ (Sagi) 3 ซากิ (sagi แปลว่า มุม ด้วยยุทธาณีมีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยม) และประกอบ

ไปด้วยมุขิมจำนวนหนึ่ง ผู้ปกครองเรียกว่า อูเลบาลังเช่นกัน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสายโลหิตกับ สุลต่าน ซากิทั้งสามคือ Sagi XXII mukim, Sagi XXV mukim และ Sagi XXVI mukim จำนวนตัวเลขหมายถึงจำนวนมุขิมที่ประกอบกันขึ้นเป็นซากิ และผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมคือ สุลต่าน¹³

ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับผู้นำรัฐคนแรกของอาเจะห์ว่าเป็นใครมาจากไหน ที่พอหาได้ คนแรกใน ค.ศ. 1514 คือ สุลต่านอาลี มุคายัตซาร์ (ค.ศ. 1514-1530) ผู้ทรงนำอาเจะห์ให้เป็น ผู้นำทางการเมืองแทนอาณาจักรมะละกา ซึ่งล่มสลายลงเนื่องจากถูกกองเรือโปรตุเกสโจมตีใน ค.ศ.1501 อีก10 ปีต่อมาพระองค์ยังได้ทำสงครามต่อต้านโปรตุเกสที่ขยายอำนาจมาบุกเมืองปาไซ ซึ่งพระองค์สามารถขับไล่โปรตุเกสออกไปได้¹⁴ ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา อาเจะห์ตั้ง ตัวเป็นผู้นำรัฐมุสลิมต่างๆ และเปิดฉากทำสงครามแผ่อำนาจและสร้างความเป็นปึกแผ่นของ อาณาจักรด้วยการยึดครองรัฐต่างๆทั่วเกาะสุมาตรา ตลอดจนทางบริเวณคาบสมุทรมลายูด้วยความรุ่งเรืองของรัฐอาเจะห์เกิดขึ้นในรัชสมัยอันยาวนานของสุลต่านอเรียยัต ซาร์ อัลกาฮาร์ (ค.ศ.1539-1571) พระองค์สามารถทำสงครามชนะรัฐอาหรับ และปารีอามันทางฝั่งตะวันออกและ ตะวันตกของสุมาตราตลอดจนยึดครองดินแดนใกล้เคียงเอาไว้ได้ โดยใช้กำลังทหารรับจ้างชาวมุสลิมที่มาจากเอเชียตะวันตกโดยเฉพาะพวกตุรกีและมะละบาร์ และได้แต่งตั้งพระโอรสไปปกครองดินแดนเหล่านั้นในฐานะเมืองขึ้น และได้ทรงขอให้ประชาชนในรัฐทำการบุกเบิกดินแดนภายในขนานใหญ่เพื่อแปรสภาพเป็นฐานทางเศรษฐกิจการเพาะปลูกเครื่องเทศและสินค้าของป่าอื่นๆ พระองค์ยังทำให้อาเจะห์กลายเป็นผู้ผูกขาดในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามเหนือดินแดนชายฝั่งทะเลตะวันตกของเกาะสุมาตราทั้งหมด จากนั้นยังผูกขาดการค้าพริกไทยและทองคำซึ่งผลิตจากเขตของมินันกาเบา และผูกขาดสินค้าป่าอื่นๆโดยตัดตอนมาจากพวกबाटคอีกทอดหนึ่งด้วย¹⁵ พระองค์ยังสามารถขยายการค้าของอาเจะห์ออกไปอย่างกว้างขวางจนกระทั่งกลายเป็นผู้ผูกขาด การส่งพริกไทยออกสู่ตะวันออกกลางมากกว่าชาติใดๆ ตั้งแต่ ค.ศ. 1540 เป็นต้นไป¹⁶

¹³ วิทยา สุจริตนารักษ์, อดีตและอนาคตของอะเจะห์ (กรุงเทพฯ : โครงการอาณานิคมศึกษา 5 กุมภาพันธ์, 2546), 29. อ้างจาก Nasruddin Sulaiman, *Aceh: Manusia, Masyarakat, Adat dan Budaya*. (Aceh : Pusat Dokumentasi dan Informasi Aceh, 1992)

¹⁴ Edwin M. Loeb, Sumatra its History and People (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1972)

¹⁵ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดนีเซีย : อดีตและปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2539) 58.

¹⁶ Anthony Reid, "Sixteenth Century of Turkish Influence in Western Indonesia", Journal of Southeast Asian History 10,3 (December 1969): 395-414.

นอกจากนั้นอาแจ๊ะห์และพันธมิตรมุสลิมอื่นๆ ทางทิศตะวันตกของเกาะสุมาตรายังได้พยายามกำหนดยุทธศาสตร์ทางทหารหลายรูปแบบเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ทางการค้าของตน อีกทั้งยังร่วมมือกับรัฐพันธมิตรอื่นๆ ทำสงครามโจมตีโปรตุเกส จนในที่สุดโปรตุเกสต้องถอนตัวออกจากรัฐเตอเนาเดทั้งหมดและทำให้ชาวมุสลิมกลายเป็นผู้ผูกขาดการค้าทั่วฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายูแต่เพียงกลุ่มเดียว รัฐอาแจ๊ะห์ยังประสบผลสำเร็จในการสร้างพันธมิตรร่วมกับรัฐอื่นๆ ทั้งหมดในคาบสมุทรมลายู โดยรัฐเหล่านี้บางรัฐก็ได้แข่งขันและขัดแย้งกันเองในเรื่องผลประโยชน์จนต้องทำสงครามบ่อยครั้งเช่นกัน แต่อาแจ๊ะห์ก็สามารถดำรงความเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือรัฐเหล่านั้นได้อย่างราบรื่น และยังคงมีความเข้มแข็งต่อมาจนถึงรัชสมัยที่โอรสคือสุลต่าน รือายัต ซาห์ (ค.ศ.1571-1579) ของพระองค์ขึ้นครองราชย์¹⁷

แต่ระยะหลังถัดจากนั้นสุลต่านองค์อื่นๆ อีก 5 พระองค์ก็ได้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันปกครองคราวละ 10 ปีอย่างยุติธรรมเพื่อรักษาผลประโยชน์ของแต่ละตระกูล ซึ่งมีอิทธิพลต่อราชบัลลังก์ตามคุณค่าของระบบขุนนางพ่อค้า (merchant aristocracy) ซึ่งพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ในรัฐเมืองท่าแห่งนี้และกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการเป็นคหบดีหรือออร์งคยา (orang kaya) ที่ผู้นำชาวอาแจ๊ะห์อื่นๆ พยายามที่จะเลียนแบบตามในช่วงนั้น

สภาพการดังกล่าวสิ้นสุดลงในสมัยสุลต่านอลาอุดดี รือายัต ซาห์ ไชยิต อัลมุแกมิล (ค.ศ. 1589-1604) โดยพระองค์ได้ฆ่าผู้นำกลุ่มออร์งคยา ตายเป็นจำนวนมากก่อนที่จะก้าวขึ้นเป็นสุลต่านอย่างสง่าผ่าเผยเพราะไม่ต้องการเป็นหุ่นเชิดให้พวกออร์งคยาเหล่านั้น ภายหลังจากนั้นแล้วราชสำนักก็หันมาผูกขาดการค้าอาวุฐในฐานะการค้าของหลวง และพวกออร์งคยา ก็จะไม่ได้รับอนุญาตให้มีปืนใหญ่รายล้อมคฤหาสน์ของตนโดยเด็ดขาดการเป็นผู้ยิ่งใหญ่ของชนชั้นขุนนางพ่อค้าอาแจ๊ะห์ยุคนี้ ได้ถูกบรรยายไว้โดยชาวยุโรปผู้หนึ่งดังต่อไปนี้คือ

“พวกออร์งคยา นอกจากจะมีบ้านหลังใหญ่ที่มั่นคงสวยงามมากแล้ว แต่ละบ้านยังมีปืนใหญ่หลายกระบอกตั้งอยู่ตามประตูทางเข้าและมีข้าทาสบริวารคอยรับใช้อยู่เป็นจำนวนมากด้วย บุคคลเหล่านี้จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอย่างดีและได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนทั่วไปมากขึ้น จนสามารถท้าทายอำนาจของราชสำนักได้ ในบางครั้งถ้าหากเกิดเบื่อบุคคลสุลต่านองค์ใด พวกออร์งคยาบางคนถึงกับลอบปลงพระชนม์สุลต่านองค์นั้น แล้วจึงแต่งตั้งสุลต่านองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์แทน เพราะฉะนั้นจึงมีสุลต่านน้อยมากที่สามารถขึ้นครองราชย์ได้นานกว่า 2 ปีขึ้นไป...”¹⁸

¹⁷ Ibid., 414.

¹⁸ Harry Aveling (ed.), *The Development of Indonesian Society* (St. Lucia : University of Queensland Press, 1979), 12-13.

อำนาจของราชสำนักอาเจะที่ได้เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยต่อมาคือสมัยของสุลต่าน อีสกันดาร์ มูดา (ค.ศ.1607- 1636) โดยพระองค์สามารถสถาปนาตนเองเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเหนือ ผู้นำอื่นๆที่อาเจะห์เคยมีมา¹⁹ เนื่องจากอาณาจักรแห่งนี้ได้เจริญร่ำรวยมหาศาลและอำนาจต่างๆก็ตามมา โดยพระองค์มีรายได้หลักหลายรูปแบบ เช่น เครื่องบรรณาการในรูปสินค้าจากรัฐอื่นๆ ภาษีการค้าที่เรือทุกลำต้องเสียสองครั้ง นอกจากนั้นยังมีรายได้จากการเข้าครอบครองกรรมสิทธิ์ต่างๆ ที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ของชาวต่างชาติที่ตายในเมืองอาเจะห์ การครอบครองกรรมสิทธิ์ลูกเรือและสินค้าของเรือทุกลำที่อัปปางในเขตอาเจะห์ ตลอดจนการตั้งอัตราภาษีเรียกเก็บจากกิจการค้าและการบันเทิงต่างๆจากชาวอาเจะห์และชาวต่างชาติ และที่สำคัญที่สุดคือการค้าผูกขาดขนาดใหญ่ที่สุลต่านดำเนินการด้วยอภิสิทธิ์นานาชนิดเหนือกว่าพ่อค้าทั่วไป²⁰

การที่สุลต่านอีสกันดาร์ มูดา สามารถสร้างความมั่นคงให้อาเจะห์ได้นั้น เพราะเอากำลังทางทหารมาช่วยเสริมสร้างพลังทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยังคงยึดนโยบายเดิมด้วยการผูกขาดการค้าอาวูธ พระองค์จะจัดสรรอาวูธและดินปืนให้ก็เฉพาะในช่วงที่เตรียมตัวทำสงคราม นอกจากนั้นยังมีการเกณฑ์ทหารซึ่งทุกคนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง การระดมกำลังการจับช้างและม้าป่าภายในสุมาตราทำกันอยู่ตลอดเวลา²¹ การทำปืนใหญ่ก็พัฒนาขึ้น กองเรือก็ตั้งสมไว้ได้ประมาณ 200 ลำ บางลำมีขนาดใหญ่และอาวูธประจำเรือที่นาเกรงขาม

เพื่อสนองตอบต่อนโยบายขยายอำนาจ (expansionist policy) ซึ่งเริ่มต้นอย่างจริงจังตั้งแต่ ค.ศ.1612 ด้วยการเข้ายึดเมืองเดลีได้สำเร็จทั้งที่โปรตุเกสได้ให้ความร่วมมือต่อผู้ร่วมกับชาวพื้นเมือง ถัดมาก็คือการยึดเมืองอารูซึ่งช่วงชิงจากยะโฮร์ เมื่อยึดเมืองทั้งสองไว้ได้แล้วก็สามารถใช้เป็นหัวสะพานเชื่อมอำนาจเข้าสู่ผืนแผ่นดินใหญ่ในคาบสมุทรมลายูคือยะโฮร์ ปาหังและไทรบุรี โดยยะโฮร์และปาหัง ซึ่งเป็นจุดยุทธศาสตร์และเส้นทางการค้าสำคัญยังคงดำรงบทบาทดังกล่าวต่อไปภายใต้การปกครองของอาเจะห์ แต่ไทรบุรีซึ่งประทุติตนเป็นคู่แข่งสำคัญในการค้าพริกไทย จำเป็นต้องถูกทำลายให้ราบเรียบด้วยการบุกโจมตีหลายครั้งในระหว่าง ค.ศ.1619-1620 นอกจากนั้น ยังได้ยึดดินแดนต่างๆที่เป็นศูนย์กลางการผลิตและการส่งออกเครื่องเทศ เช่น ติกู (Tiku) ปารีอามัน (Pariaman) ซาลิดา (Salida) และอินเดราปุระ (Inderapura) โดยอาเจะห์ส่งข้าหลวง ไปปกครองผลัดเปลี่ยนกันคนละ 3 ปี และเรียกเก็บภาษีในรูปของทองคำและพริกไทย ขณะเดียวกันได้มี

¹⁹ Edwin M. Loeb, *Sumatra its History and People*, 220.

²⁰ Reid and L. Castles, (eds.) *Precolonial State Systems in Southeast Asia* (Kuala Lumpur : Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society, 1962), 47-52

²¹ Ibid.,29.

การสั่งซื้อทาสจากดินแดนอื่นๆเพื่อมาเป็นแรงงานในการปลูกพริกไทย นอกจากนั้นแล้วยังมีการควบคุมตรวจตราเส้นทาง การเดินเรืออย่างเข้มงวดเพื่อบีบบังคับให้เรือสินค้าจากที่อื่นๆทำหน้าที่ระบายขายข้าวให้กับอาเจะห์ เพราะปัญหาการขาดแคลนข้าวเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดที่ต้องประสบบ่อยครั้ง จนกระทั่งบางครั้งทาสอดตายคราวละมาก ๆ²²

เมื่อสิ้นสุลต่านอิสกันดาร์ ธานี ใน ค.ศ. 1641 ดัตช์ก็สามารถยึดมะละกาเป็นอาณานิคมได้ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยอาเจะห์เกิดความคิดที่จะยกสตรีขึ้นครองราชย์เป็นครั้งแรกเพื่อสอดคล้องกับความต้องการของชนชั้นขุนนางอริชญาที่ต้องการให้บทบาทของราชสำนักอ่อนแอลงเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นเป้าหมายสูงสุด และสาเหตุที่เหล่าอริชญาสนับสนุนให้มีราชินีปกครองนั้น เนื่องมาจากก่อนหน้านี้ ในช่วง ค.ศ. 1589-1634 ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างสุลต่านกับอริชญา อย่างเช่น สุลต่าน อิสกันดาร์ มุดา ซึ่งสุลต่านมองว่าคนพวกนี้เป็นอันตรายต่อราชบัลลังค์จึงได้ทำการลดทอนอำนาจเหล่าอริชญาอย่างหนัก โดยมีคำสั่งให้เข้าเฝ้าในพระราชวังเป็นประจำและยังถูกควบคุมตัวจากองครักษ์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหารรับจ้างชาวต่างชาติ ไม่ให้สร้างบ้านเรือนด้วยอิฐหรือหิน กระนั้นก็ไม่อาจรอดพ้นจากการถูกข่มขู่ของภษตรีย์ ในปี ค.ศ. 1634 อริชญาแห่งอาเจะห์ 34 คน ถูกตอนและทำร้ายร่างกาย ถูกเปลี่ยนดีด้วยข้อหาว่ากระทำผิดราชประเพณี ภายหลังจากสิ้นรัชกาลแห่งสุลต่านอิสกันดาร์ มุดา และสุลต่านองค์ต่อมาจนถึงสุลต่าน อิสกันดาร์ ธานี ซึ่งพระองค์ไม่มีทายาท เหล่าอริชญาและผู้นำศาสนาอิสลามได้พร้อมใจกันยกให้พระราชินีของพระองค์ คือ สุลต่านาห์ ตาจูล อะลาม ซาเฟียฮุดดิน โจฮาน เบอรเดาลัต (Sultanah Tajul Alam Safiatuddin Johan Berdaulat) ขึ้นปกครองอาเจะห์²³

แต่ถึงแม้ว่าจะมีราชินีปกครองติดต่อกัน อาเจะห์ก็ยังคงรักษาความเป็นเมืองท่าที่สำคัญเอาไว้ได้ ทั้งที่ในช่วงนั้นเป็นยุคที่ดัตช์เริ่มเข้ามามีอิทธิพลในบริเวณช่องแคบมะละกาแล้ว มองจากจุดยืนทางวัฒนธรรมและกฎหมายอิสลามแล้ว พระนางสามารถบริหารบ้านเมืองในช่วงที่ดัตช์ต้องการรุกร้าอาณาเขตของอาเจะห์ และบริษัท VOC ต้องการที่จะมีอิทธิพลทางการค้าแต่เพียงผู้เดียว สมัยของพระนางได้ให้การสนับสนุนทางการศึกษาของทั้งหญิงและชายให้มีความรู้ด้วยกัน

²² J.Kathirithamby-Wells."Royal Authority and Orang Kaya in the Western Archipelago Circa 1500-1800" *Journal of Southeast Asia Studies* 17,2 (September 1986): 460.

²³ Cheah Boon Kheng, "Power behind the Throne : The Role of Queens and Court Ladies in Malay History" , *JMBRAS* 66, 1 (1993): 10.

โดยอ้างว่าเป็นประสงค์ของคำสอนทางศาสนาอิสลาม จึงทำให้มีการสร้างสถานศึกษาเป็นจำนวนมาก²⁴

ในเวลานั้นพัฒนาการภายในของอาเจะห์ก็ขนานไปกับพัฒนาการทางการเมืองของประเทศอื่นๆในยุโรปซึ่งกำลังเป็นยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ภายใต้การกำกับของกลุ่มผลประโยชน์ทางพาณิชย์พัฒนาการในอาเจะห์ก็กลับตรงข้ามเพราะออร์ังคยาไม่สามารถป้องกันการปล้นผลประโยชน์ทางการค้าที่พวกดัตช์กระทำอยู่ในเวลานั้นเพราะฉะนั้นรูปแบบของการประสานผลประโยชน์กับดัตช์จึงอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบโดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสนธิสัญญาต่างๆ

กลุ่มผู้นำพื้นเมืองที่สำคัญ

กลุ่มผู้นำพื้นเมืองที่สำคัญมีบทบาททั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจในอาเจะห์ มีดังนี้ **ออร์ังคยา** (orang kaya) เป็นกลุ่มพ่อค้าชาวพื้นเมืองและเป็นกลุ่มขุนนางที่สำคัญซึ่งมีบทบาทในการประสานผลประโยชน์ทางการค้ากับพ่อค้าต่างชาติ โดยมีเป้าหมายที่ความมั่งคั่งของตระกูลของตนเองมากกว่าผลประโยชน์ของรัฐ ออร์ังคยา คือผู้ซึ่งมี “บ้านที่มั่นคง สวย ใหญ่โต พร้อมด้วยปิ่นใหญ่ที่หน้าประตูบ้าน และข้าทาสจำนวนมาก” ซึ่งเป็นลักษณะไม่ต่างจากมะละกาในปี 1511 หรือบันเติน เมื่อตอนที่ดัตช์เริ่มเดินทางมาถึงในราวปี 1596 ผู้ปกครองในช่วงปี ค.ศ.1589-1604 คือ สุลต่าน อัล อุดิน รือายัต ซาห์ อัล มุซามิด และสุลต่านอิสกันดาร์ มุดา หลานชายผู้ทรงอำนาจมองว่ากลุ่มออร์ังคยา เป็นกลุ่มอันตรายต่อราชบัลลังก์ จึงได้ทำการบั่นทอนอำนาจชนกลุ่มนี้อย่างไม่มีความปรานี ชนชั้นสูงกลุ่มนี้ถูกควบคุมตัวอย่างหนักโดยคำสั่งให้เข้าเฝ้าในพระราชวังเป็นประจำ และยังถูกควบคุมโดยองครักษ์ซึ่งประกอบด้วยทหารรับจ้างชาวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ และได้รับคำสั่งห้ามมิให้สร้างบ้านเรือนเป็นอิฐหรือหิน ถึงกระนั้นก็ไม่ได้รอดพ้นการข่มขู่ของสุลต่าน ในปี 1634 เหล่าออร์ังคยาของอาเจะห์ถึง 34 คน ถูกตอน ทำร้ายร่างกาย และเชือดตีด้วยข้อหาว่ากระทำผิดราชประเพณี สุลต่านอิสกันดาร์ มุดา นั้นอาจสามารถหยุดยั้งชาวต่างชาติไว้ได้ก็จริง แต่ก็ด้วยการข่มขู่ราชฎารของพระองค์เองและดิงการคัมมาไว้ในอุ้งหัตถ์

ด้วยเหตุนี้ เมื่อสิ้นรัชกาลของพระองค์และของสุลต่านองค์ต่อมา กลุ่มออร์ังคยาที่รอดพ้นมาได้ เลือกว่าจะให้อาเจะห์มีราชินี ไม่ใช่แค่เพียงครั้งเดียวแต่สี่ครั้งติดต่อกัน ดังนั้นระหว่าง ค.ศ.1641-1699 “ระเบียงแห่งมักกะห์” ซึ่งเป็นชื่อที่อาเจะห์นิยมเรียกขานตัวเองแห่งนี้ได้ยกสตรีขึ้นไว้บนบัลลังก์ ขณะที่อำนาจการปกครองจริงๆตกไปอยู่ในมือของกลุ่มอำนาจที่เป็นขุนนางพ่อค้า รัชสมัยดังกล่าวถือได้ว่าเรียบร้อย นุ่มนวลและสงบสนุนการค้า แต่อาเจะห์ก็ต้องสูญเสียความ

²⁴ James T. Siegel, *The Rope of God* (Berkeley : University of California Press, 1969), 141.

สามารถในการต่อต้านดัชต์ที่เริ่มเข้ามาควบคุมเมืองที่เคยเป็นบริวารซึ่งเป็นแหล่งผลิตพริกไทยและดีบุกซึ่งเป็นรากฐานของความมั่งคั่งของอาเจะห์มาก่อน ดังนั้น ในระยะยาวที่จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทั้งสองทิศทางไม่ได้ป้องกันความเสื่อมถอยที่เริ่มคืบคลานเข้ามา²⁵ ในประวัติศาสตร์ของอาเจะห์มีหลายครั้งที่เหล่าอรัญคยาซึ่งอำนาจจากสุลต่านและตั้งตัวขึ้นเป็นสุลต่านแทนเพื่อหาผลประโยชน์ให้ตัวเอง

อุเลบาลัง (ulebalang) เป็นหัวหน้าชุมชนที่ประกอบไปด้วยหลายๆ มุคิม ซึ่งแต่ละมุคิมจะประกอบไปด้วยหลายๆหมู่บ้าน และแต่ละหมู่บ้านจะมีสุเหร่าเป็นของตนเอง อุเลบาลังเป็นชนชั้นนักรบซึ่งเคยเป็นข้าราชการบริวารของราชสำนักมาก่อน และได้รับผลตอบแทนอันเนื่องมาจากความซื่อสัตย์จึงได้รับประทานที่ดินและตำแหน่งมาปกครองหน่วยสังคมใหญ่เหล่านี้ ยกเว้นแต่ที่ดินที่เรียกว่า Greater Atjeh หรือ Atjeh Besar ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่เพาะปลูกข้าวใหญ่ที่สุดหรือที่เรียกว่า Saki ซึ่งจะแบ่งซอยออกเป็น 3 หน่วย โดยแต่ละหน่วยการผลิตข้าวดังกล่าวจะปกครองโดยผู้บังคับบัญชาหรือที่เรียกว่า **ปังลิมา** (Panglima) รวมสามคนด้วยกัน คนแรกปกครอง 22 มุคิม ซึ่งอยู่ฝั่งขวาแม่น้ำอาเจะห์ อีกคนปกครอง 25 มุคิม อยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำอาเจะห์ อีกคนปกครอง 22 มุคิม ซึ่งเป็นดินแดนที่ราบสูงขนาดใหญ่ห่างจากแม่น้ำเข้าไปข้างใน โดยดินแดนแห่งนี้จะมีพื้นที่ใหญ่โตกว้างขวางกว่าบริเวณริมสองฝั่งแม่น้ำ และชนชั้นปกครองในหน่วยหลังสุดจะเป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุด จนกระทั่งหน่วยการผลิตดังกล่าวสามารถบุกเบิกที่ดินออกไปได้เรื่อยๆจนถึง 36 มุคิม ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งสุลต่านจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางการค้า²⁶

Siegel ได้ให้ข้อมูลที่ลบล้างความเห็นของ Snouck Hurgronje ซึ่งเชื่อว่า อุเลบาลังเป็นผู้ปกครองดินแดนที่ใช้อำนาจเช่นขุนนางทั้งหลายและครอบครองที่ดิน แต่ Siegel ชี้ว่าจริงๆแล้ว อุเลบาลังคงทำหน้าที่ปกครองตามกฎหมายเท่านั้นหรือมีอำนาจเหนือผู้คนเพราะกฎหมายให้อำนาจไว้ แต่บทบาทสำคัญของอุเลบาลังคือ เรื่องการค้าขาย และยกตัวอย่างว่า ในกรณีการค้าพริกไทย อุเลบาลังจะเป็นผู้ออกทุนปลูกพริกไทยให้แก่ผู้ปลูก ผู้ปลูกไม่มีทุนเพราะพริกไทยให้ผลผลิตเมื่อครบสี่ปี อุเลบาลังเองได้เงินทุนมาจากพ่อค้าจีนเช่นที่ปีนังมาอีกทอดหนึ่ง ดังนั้นอุเลบาลังจึงเป็นคนกลางระหว่างนายทุนผู้รับซื้อพริกไทยกับผู้ปลูก อุเลบาลังยังเก็บภาษีอันเนื่องมาจากกิจกรรมที่เกี่ยวกับการค้าแต่ไม่เก็บภาษีรายหัวและภาษีที่ดินจากชาวบ้านหรือประชาชนเลย

²⁵ Anthony Reid, *The Contest for North Sumatra : Atjeh, The Netherlands and Britain 1858-1898* (Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1969), 24.

²⁶ Ibid., 4.

อย่างไรก็ตามอุเลบาลังไม่น้อยที่เป็นเจ้าของที่ดินและให้ที่นาเช่าแบ่งประโยชน์กันกับผู้เช่า อีกทั้งยังมีอำนาจออกคำสั่งผู้ที่ไม่ยอมชำระค่าปรับไม่ให้ทำงานในที่ของคนเหล่านั้นเอง จนกว่าจะจ่ายค่าปรับให้กับอุเลบาลังเสียก่อน และยังใช้วิธียึดที่นาของผู้ที่ทำทนายอำนาจก็มี อุเลบาลังยังมีรายได้จากการชักส่วนการผลิตรูปแบบต่างๆ ของชาวบ้าน ตลอดจนงานอาชีพบางประเภท และมีผู้ช่วยซึ่งต้องเลี้ยงดูคือ ผู้ดูแลด้านการตลาด (sjahbandar peukan) และลูกน้องของคนเหล่านี้ที่เรียกว่า hariah มีเสมียนที่ใช้ภาษาอาหรับได้เรียก krani มีผู้ตัดสินความเรียก kali หรือ kadi อิหม่ามของแต่ละมุคมอยู่ภายใต้การปกครองของอุเลบาลัง อุเลบาลังจะมีผู้ช่วยส่วนตัวเรียกว่า banta ซึ่งมักเป็นน้องชายของอุเลบาลังเอง อีกทั้งยังต้องมีแม่ทัพของตนเองเรียก panglima prang และมีลูกน้องเรียกว่า rakan คนเหล่านี้คือกำลังของอุเลบาลังโดยตรงซึ่งอุเลบาลังต้องเลี้ยงดูเองทุกอย่าง²⁷

ส่วนชนชั้นที่มีความสำคัญอีกชนชั้นหนึ่งในชุมชนอิสลามคือ **อุลาม่า** (ulama) ซึ่งจะเพิ่มบทบาทมากขึ้นเรื่อยๆ จากพวกที่อยู่ในฐานะเป็นไซยิด (saiyid) และชีค (sheik) ซึ่งเดินทางมาจากศูนย์กลางโลกมุสลิมในตะวันออกกลาง โดยอิทธิพลทางศาสนาของชนชั้นนี้จะทวีความสำคัญมากขึ้นในประวัติศาสตร์อาเจะห์ตอนปลาย และในที่สุดก็ได้กลายเป็นชนชั้นปกครองที่สำคัญในการออกคำสั่งด้วยการอ้างโองการของนครเมกกะหีในค.ศ. 1699 เพื่อให้การปกครองโดยสตรีสิ้นสุดลง²⁸ โดยเด็ดขาดในรัฐแห่งนี้

อุลาม่า แปลว่า “นักวิชาการ” หรือ “ผู้รู้” หรือ “ครู” ทางศาสนา (religious scholar) อุลามามีตำแหน่งที่แต่งตั้งจากทางการแต่เป็นสถานภาพที่ชาวบ้านในชุมชนยอมรับ เวลากล่าวถึงอุลาม่าใช้คำนำหน้าเชิงเคารพว่า เต็งกู (teungku) อุลาม่าจึงมีสถานภาพอันเกิดจากภูมิรู้ทางศาสนาที่ผู้นั้นมี ในระยะศตวรรษที่ 17-19 นั้น สถานภาพของอุลาม่าเป็นผู้เชิดชูศาสนา (upholder of religion) เพราะตัวอุลาม่าได้ชื่อว่าเชี่ยวชาญในกฎหมายอิสลาม (hukom Islam) อุลาม่าจะไม่ผูกติดอยู่กับพื้นที่ในความหมายที่ว่า ไม่ใช่เป็นอุลาม่าของที่นั่นที่นี้ หากมีสถานภาพเป็นของ

²⁷ James T. Siegel, *The Rope of God* (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1969), 9-14.

²⁸ ภาวดี ทรงประเสริฐ, *อินโดนีเซียอดีตและปัจจุบัน* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), 67.

ทุกที่ (universal) อาจจะถูกเรียกว่าอูลามาคือปัญญาชนลอยตัว (free floating intelligentsia) ซึ่งทำให้อูลามามีบทบาทสูงมากทั้งทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมโดยเฉพาะในศตวรรษที่19²⁹

แม้คนอาจะห์จะเคร่งครัดศาสนาอิสลามมากเท่าใด ความเชื่อเดิมๆก่อนที่เข้ารับศาสนาอิสลามเข้ามาก็ยังมีบทบาทสำคัญอยู่อย่างมาก คนอาจะห์จะยึดถือขนบธรรมเนียมและความเชื่อเดิมอย่างเหนียวแน่น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องความเชื่อในอำนาจเร้นลับทางธรรมชาติโดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องภูติผีและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว โดยวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในเมืองนี้คือการเข้าสู่หะร่าและอยู่ในตลาดการค้าขาย แทบจะไม่มีการทำเกษตรแต่อย่างใด แต่ถัดจากเมืองเพียงเล็กน้อยก็จะเป็นป่า นอกจากการทำการค้าแล้วชาวเมืองอาจะห์ยังมีอาชีพอื่นๆ ที่สำคัญคือการเป็นช่างฝีมือ โดยเฉพาะช่างตีเหล็กเพื่อทำพั่วและอาวุธต่างๆ ช่างทองแดงเพื่อทำตะเกียงและไฟระย้า ช่างทองโดยเฉพาะการใช้โลหะผสมระหว่างทองแดงและทองคำซึ่งมีชื่อเรียกว่า เต็มบากา (tembaga) ของชาวอาจะห์เป็นที่ขึ้นชื่อมาก นอกจากนั้นแล้วยังมีอาชีพช่างไม้ ช่างต่อเรือ ช่างเสื้อผ้า ช่างปั้นหม้อไห และช่างปักจักสาน เป็นต้น³⁰

บ้านตามแบบเดิมของคนอาจะห์จะเป็นเรือนยกสูงจากพื้นดินประมาณ 6 ฟุต มีเสา 16 ต้น พื้นและฝาเรือนอาจเป็นไม้กระดานหรือไม้ไผ่ หลังคามุงจาก บ้านจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนหน้าเป็นที่รับรองแขก ส่วนกลางเป็นส่วนที่จะไม่ให้คนอื่นเข้าไปเพราะเป็นที่ลับนอน ส่วนหลังบ้านเป็นที่ของสตรี และถ้าไม่มีครัวสร้างต่อออกไปต่างหากก็จะทำครัวกันที่ส่วนหลังของเรือนนี้ เนื่องจากธรรมเนียมของคนอาจะห์หลังแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะไปอาศัยที่เรือนฝ่ายหญิง โดยที่ผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงจะต่อบ้านออกไปให้อีกห้องหนึ่ง แต่ถ้าฐานะไม่ดีคู่แต่งงานใหม่ก็จะลับนอนอยู่ในห้องกลางของบ้าน ในปัจจุบันบ้านแบบนี้ว่านึ่งคงจะมีในเขตชนบท ในเมืองคงหาได้ยากเพราะบ้านแบบสมัยใหม่เข้ามาแทนที่หมด ผู้มีฐานะดีก็จะสร้างคฤหาสน์สวยงามตามแบบตะวันตก ชาวบ้านทั่วไปก็สร้างบ้านตามความจำกัดของพื้นที่ ที่อยู่ในเขตการค้าก็อาศัยห้องแถวแทนบ้านแต่บ้านที่มีฝาเป็นไม้ไผ่สานหรือฝาขัดแตะและมุงจากยังมีหน้าตา บ้านในเขตตัวเมืองก็ไม่นิยมยกเสาเรือนตามแบบเก่า

²⁹ Eric Eugene Morris, *Islam and Politics in Aceh : A Study of Center-Periphery Relations in Indonesia* (Ithaca : Cornell University, 1983), 23-24, อ้างจาก C.Snouck Hurgronje, *The Achehese* (Leiden, 1906), 24-27.

³⁰ Anthony Reid and Lance Castles (eds.), *Precolonial State Systems in Southeast Asia*, Monograph No.6,(Kuala Lumpur : Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society, 1975), 47-52.

อาเจห์เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมและการศึกษาของศาสนาอิสลามพวกครูหรือนักการศึกษาอิสลาม (ulama) ทั้งในสุมาตรา อินเดีย ตะวันออกกลางมาศึกษาศาสนาอิสลามที่อาณานิคมแห่งนี้ มีงานเขียนและข้อโต้แย้งสำคัญๆ ในหลักการศาสนาอิสลามตามนิกายซุฟี (Sufi) มีผลงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ โดยใช้ภาษามลายู ภาษาดังกล่าวถือเป็นภาษาของราชสำนักและศาสนาอิสลาม ในศตวรรษที่ 17 กฎหมายอิสลาม (Sjariat) ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่รู้จักกันในนามว่า อาดัต เมอคุตะ อาลัม (Adat Meukuta Alam) หรือ “กฎหมายของมงกุฎแห่งโลก” คล้ายประมวลกฎหมายอิสลามที่สร้างขึ้นในสมัยของสุลต่านอิสกันดาร์ มุดา และเป็นที่ยอมรับกันว่าขนบธรรมเนียม (adat) กับกฎหมาย อิสลามนั้นไม่ขัดแย้งกัน ความสำคัญของประมวลกฎหมายอิสลามนั้นมิได้อยู่ที่ว่าได้นำมาใช้ในการพิจารณาคดีจริงหรือไม่ หากอยู่ที่ว่ากฎหมายดังกล่าวเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมในอดีตเมื่อเทียบกับความยุ่งเหยิงในปัจจุบัน ซึ่งเหตุผลนี้เองเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดขบวนการปฏิรูปอิสลามขึ้นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทางการเมืองกระทั่งทุกวันนี้³¹

และอันเนื่องมาจากที่อาเจห์สามารถพัฒนาการเกษตรขึ้นมาจากดินแดนภายในเกาะสุมาตราและแบ่งเขตเหมือนเจ้าที่ดินในยุคกลางของยุโรปจนสามารถสร้างความต่อเนื่องและความเจริญเติบโตให้กับชาวนาส่วนใหญ่ที่อยู่ภายใต้หน่วยปกครองโดยเฉพาะของตนตลอดมานั้น ในที่สุดก็กลายเป็นเป้าหมายสำคัญตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 จนกระทั่งชาวนาเหล่านั้นสามารถพัฒนากลายเป็นผู้ที่มีภาษา วัฒนธรรม และลักษณะเด่นของสังคมตนเองได้ในที่สุดเมื่ออังกฤษสร้างป็นเมืองท่าของตนก่อนสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 นั้น ชาวอาเจห์ก็ฉวยโอกาสกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการเพาะปลูกพริกไทยอย่างกว้างขวางทั่วดินแดนชายฝั่งตะวันตกซึ่งไม่เคยได้รับการพัฒนามาก่อนในเกาะสุมาตรา และจะมีบทบาทสำคัญในการตัดวงผลประโยชน์จากการค้าพริกไทยร่วมกับพ่อค้าชาวตะวันตกอื่นๆ ต่อมา

ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 อาเจห์เป็นเป้าหมายของการแข่งขันเพื่อแสวงหาอิทธิพลและผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยมตะวันตกทั้งหลาย ซึ่งพยายามเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองภายใน ทำให้อาเจห์ไม่อาจต้านทานอำนาจและรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ได้ แม้ว่าสุลต่านจะพยายามสร้างสัมพันธไมตรีเพื่อให้เกิดดุลอำนาจแต่ความแตกแยกภายในอันเกิดจากการชิงผลประโยชน์และอำนาจในราชบัลลังก์ และการเข้าแทรกแซงของชาติตะวันตกทำให้สภาวะภายใน

³¹Eric Eugene Morris, *Islam and Politics in Aceh : A Study of Center-Periphery Relations in Indonesia* (Ithaca : Cornell University, 1983), 23-24, อ้างจาก C.Snouck Hurgronje, *The Achehnese* (Leiden, 1906) 1, 15.

อาเจะห์มีปัญหาซับซ้อนชาติตะวันตกทั้งหลายจึงถือโอกาสแข่งขันกันตักตวงผลประโยชน์ในอาเจะห์ตามข้อตกลงที่ได้ทำกันไว้กับผู้นำอาเจะห์ที่แต่ละฝ่ายที่ตนสนับสนุน

ภาพที่ 2 ลักษณะบ้านของชาวอาเจะห์

ที่มา : Rais Richard Zaidi. Peace Brigades International Indonesia Project : Map of Indonesia.(online), Accessed November 2005. Available from <http://www.peacebrigades.org/etp/etpmaps.html>

ภาพที่ 3 มัสยิดที่สำคัญที่สุดของอาเจะห์ คือ ไบตุรเราะห์มัน (Baiturrahman)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ที่มา : Rais Richard Zaidi. Peace Brigades International Indonesia Project : Map of Indonesia.(online), Accessed November 2005. Available from <http://www.peacebrigades.org/etp/etpmaps.html>

บทที่ 3 การเข้ามาของดัตช์และการกำหนดนโยบาย

แม้ว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีพลวัตทางการเมืองและการค้าอยู่ภายใน รวมทั้งมีศูนย์กลางการค้าที่คึกคักอยู่หลายแห่งคอยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางให้กับเครือข่ายทางการค้าของภูมิภาค ซึ่งกินอาณาบริเวณตั้งแต่เอเชียใต้ไปจนถึงจีนและญี่ปุ่นโดยมีแม่ข่ายใหญ่คือเมืองท่าของจีนเป็นแหล่งดึงดูดสินค้า โดยภูมิภาคแถบนี้ทำหน้าที่ผลิตข้าว เครื่องเทศ พริกไทย จันทน์เทศ ไม้จันทน์ ทองคำ ฯลฯ แต่การเข้ามาของโลกตะวันตกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้กลายเป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งซึ่งผลักดันให้ประวัติศาสตร์ของภูมิภาคแถบนี้ และรวมทั้งหมู่เกาะอินโดนีเซียในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากยุคจารีต

ภาพที่ 4 แผนที่หมู่เกาะอินโดนีเซีย

ที่มา [cnn.com](http://www.cnn.com), [Sectarian violence eases in Indonesian province](http://www.cnn.com).(online),
accessed 21 April 2000. Available from <http://www.cnn.com>

การเข้ามาของชาวตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บริเวณกลุ่มเกาะ

ชาวยุโรปชาติแรกที่เข้ามาเกี่ยวกับดินแดนต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ ชาวโปรตุเกส เริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 ได้เริ่มสำรวจเส้นทางเดินเรือบริเวณชายฝั่งตะวันตกของทวีป แอฟริกาหลายครั้ง ในที่สุดก็สามารถแล่นเรืออ้อมแหลมกู๊ดโฮป (The Cape of Good Hope) ได้ สำเร็จ แล้วแล่นข้ามมหาสมุทรอินเดียจนถึงบริเวณชายฝั่งตะวันตกของประเทศอินเดียใน ค.ศ.1498 การที่ชาวโปรตุเกสประสบความสำเร็จดังกล่าวเนื่องจากแรงจูงใจทั้งทางด้านการค้า และทางด้านศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญและอาจกล่าวได้ว่าการพิชิตมะละกาในปี ค.ศ.1511 ของ โปรตุเกสเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและการเมืองในภูมิภาคนี้อย่าง ลึกซึ้ง

การพิชิตมะละกาของโปรตุเกสใน ค.ศ. 1511 ได้ทำลายความเป็นศูนย์กลางการค้าที่ รุ่งเรืองที่สุดในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ของมะละกาลงและได้ทำให้เครือข่ายการค้ากลุ่มนี้แตกกระจาย ไม่สามารถรวมศูนย์อยู่จุดใดจุดหนึ่งได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเกิดศูนย์ อำนาจทางการเมืองใหม่ๆ ขึ้นมาอีกหลายแห่ง ในช่วงศตวรรษที่ 16 หลังจากยึดมะละกาได้แล้ว โปรตุเกสพยายามใช้ความเป็นมหาอำนาจทางทะเลของตนเองเข้าควบคุมแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะพ่อค้าเอเชียหันไปค้าขายกันในเมืองท่าอื่นๆ เช่นที่อาเจะห์แทน โดยไม่สนใจโปรตุเกส จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้อาเจะห์รุ่งเรืองขึ้นมาอย่างรวดเร็ว

โปรตุเกสไม่สามารถผูกขาดการค้าเครื่องเทศแต่เพียงผู้เดียวได้ต่อไปในครึ่งหลังของ ศตวรรษที่ 16 เนื่องจากสาเหตุหลายประการด้วยกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการขาดแคลนกำลังคน ทั้งทหารและลูกเรือเพื่อรักษาจักรวรรดิที่มีแต่ป้อมปราการและเมืองท่าอยู่อย่างกระจัดกระจาย และที่สำคัญคือปัญหาเศรษฐกิจและการเมืองของยุโรปช่วงนั้นส่งผลกระทบต่อโปรตุเกสอย่าง รุนแรงเพราะถูกดึงเข้าร่วมกับสงครามที่มีอังกฤษ ฝรั่งเศส และเนเธอร์แลนด์เป็นศัตรู สงคราม ดังกล่าวทำให้ผลประโยชน์ทางการค้าของโปรตุเกสในโลกตะวันออกกลายเป็นของสมนาคุณ ให้กับศัตรูผู้ชนะสงครามซึ่งจะกลายเป็นมหาอำนาจทางทะเลเหนือกว่าพวกตนในอดีต นอกจากนี้ ศูนย์กลางทางการค้าของสเปนได้ย้ายจากเมืองลิสบอน (Lisbon) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของ โปรตุเกส ไปยังเมืองแอนตเวิร์ป (Antwerp) ในเนเธอร์แลนด์ ขณะเดียวกัน พ่อค้าจากยุโรปทาง เหนือก็ได้กลายเป็นผู้ถือหุ้นสำคัญและกลายเป็นผู้ผูกขาดธุรกิจการเดินเรือสู่เอเชีย ตลอดจนการ ผูกขาดขายสินค้าจากโลกตะวันออกไปยังตลาดในยุโรปอีกด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อชาวต่างชาติสามารถ ดันรนเป็นเอกราชได้สำเร็จแล้วก็มุ่งเข็มที่จะมาเป็นใหญ่เหนือดินแดนต่างๆ ซึ่งครั้งหนึ่งที่เคยเป็น ของโปรตุเกส

ชาวอังกฤษเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งแรกในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ด้วยจุดประสงค์ในการค้าเครื่องเทศ และการทำการค้าระหว่างจีนกับอินเดีย แต่หลังจากบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ (VOC) ได้ขับไล่พ่อค้าชาวอังกฤษออกไปจากบันเตนบนเกาะชวาใน ค.ศ.1682 อังกฤษก็หันไปให้ความสนใจกับอินเดีย ส่วนการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น อังกฤษปล่อยให้ดำเนินการของพ่อค้าเอกชน (country trader) แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 อังกฤษก็กลับมาให้ความสนใจกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้ง เนื่องจากปัจจัยต่างๆ คือ ความต้องการฐานทัพเรือเพื่อซ่อมแซมเรืออังกฤษ ความต้องการเมืองท่าตามเส้นทางการค้าระหว่างจีนและอินเดีย และความต้องการเมืองท่าที่จะเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าให้กับพ่อค้าอังกฤษและอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าดีบุกไปสู่ตลาดจีน เมืองท่าแห่งแรกที่เป็นเป้าหมายของอังกฤษคือ เกาะปีนัง หลังจากมีการเจรจาหลายครั้ง ฟรานซิส ไลท์ (Francis Light) ซึ่งทำงานควบคุมเรือสินค้าให้กับบริษัท จูร์แดง ชัลลิแวน และเดอ ซูซา (Jourdain Sullivan and De Sousa) ก็ประสบความสำเร็จในการขอเช่าเกาะปีนังจากสุลต่านรัฐเคดะห์ ใน ค.ศ. 1786 โดยมี เซอร์ จอห์น แมคเฟอร์สัน (Sir John Macpherson) รัชการผู้สำเร็จราชการอังกฤษประจำอินเดียเห็นชอบให้ฟรานซิส ไลท์ เป็นผู้ดำเนินการรับมอบเกาะปีนังเมื่อวันที่ 3¹ กรกฎาคม ค.ศ. 1786 และให้ไลท์เป็นผู้ดูแลปีนัง

ในอดีตก่อนหน้านั้นเมื่อสินค้าจากทวีปเอเชียเข้าไปถึงทวีปยุโรป โดยการผูกขาดของพ่อค้าโปรตุเกสหรือเมื่อเข้าเทียบเมืองท่าลิสบอนแล้วนั้น สินค้าส่วนใหญ่มักถูกขายต่อให้พ่อค้าชาวดัตช์เพื่อนำไปกระจายทั่วตลาดยุโรปอีกทอดหนึ่ง ต่อมาชาวดัตช์ในบริเวณเล็กๆ รวม 7 เขตที่เรียกชื่อรวมกันว่าเนเธอร์แลนด์ (The Netherlands) ก็ได้ก่อกบฏประกาศเอกราชขึ้นมาเพราะไม่พอใจที่สเปนบังคับให้พวกตนหันไปนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และไม่พอใจที่สเปนพยายามหาทางลดบทบาททางการค้าของพวกตนในยุโรปด้วยการประกาศปิดเมืองท่าลิสบอนใน ค.ศ.1594 ภายในเวลาไม่นาน ชาวดัตช์ยังได้กลายเป็นประเทศเดียวในยุโรปยุคนั้นที่ชาวพื้นเมืองสามารถประกอบธุรกิจการค้าทางทะเลและมีระบบแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าต่างๆ จากทั่วโลกอย่างละเอียดลึกซึ้งกว่าดินแดนอื่นๆ ในยุโรป ซึ่งส่วนใหญ่ชาวพื้นเมืองยึดอาชีพเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานสำคัญทางเศรษฐกิจ ซึ่งผลลัพธ์ดังกล่าวได้มีส่วนทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาภายในสังคมของชาวดัตช์ที่ดินแดนส่วนใหญ่ต้องอาศัยล่าคลองและแม่น้ำต่างๆ เป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญสำหรับการติดต่อและค้าขายอย่างมีประสิทธิภาพ

¹ แมรี ซี เทิร์นบูลล์ม, ประวัติศาสตร์มาเลเซีย สิงคโปร์ และบรูไน, แปลโดย ทองสุก เกตุโรจน์ (กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540), 168.

ขณะเดียวกันการที่เนเธอร์แลนด์มีสภาพภูมิศาสตร์และโครงสร้างประชากรภายในขนาดเล็กแต่มีเส้นทางคมนาคมสะดวก จึงกลายเป็นพลังผลักดันสำคัญให้ชาวดัตช์สามารถพัฒนาตนเองขึ้นได้อย่างรวดเร็ว จนกระทั่งกลายเป็นศูนย์กลางความรุ่งเรืองทางอารยธรรม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโลกยุโรป ซึ่งเดิมเคยอยู่ทางบริเวณภาคใต้ของยุโรปให้ย้ายมาสู่บริเวณภาคเหนือของยุโรปคือดินแดนที่เป็นประเทศเอกราชใหม่อย่างเนเธอร์แลนด์ได้สำเร็จ

ดัตช์ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย

ในอดีตโปรตุเกสพยายามเก็บความลับเรื่องเส้นทางเดินเรือไปสู่เอเชีย แต่ในปลายศตวรรษที่ 16 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเมื่อนักเดินเรือชาวดัตช์ที่ทำงานอยู่ในกองเรือโปรตุเกส คือ ยาน ฮูเกน วาน ลินโชเทน (Jan Huygen van Linschoten) ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *Itenerario naer Oost ofte Portugaels Indien* พร้อมกับแผนที่และคำบรรยายเกี่ยวกับเส้นทางเดินเรืออย่างละเอียด กองเรือสำรวจของดัตช์จำนวน 4 ลำภายใต้การนำของคอร์เนลิส เดอ ฮุตแมน (Corneils de Houtman) ได้ออกเดินทางมายังเอเชียเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1595 และมาทอดสมอที่บ้านเตน ซึ่งเป็นเมืองท่าการค้าพริกไทยที่สำคัญของชาวตะวันตก

ภายหลังการต่อสู้กับชาวพื้นเมืองในบางแห่ง การเผชิญกับมรสุมและความเจ็บไข้ เมื่อออกเรือนี้ได้เดินทางกลับสู่เนเธอร์แลนด์ใน ค.ศ. 1597 ก็เหลือกองเรือเพียง 3 ลำ และลูกเรือ 89 คน แต่กระนั้นก็ยังสามารถนำเครื่องเทศไปมากพอที่จะสร้างผลกำไรให้อย่างมหาศาล หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1598 มีเรือถึง 22 ลำจาก 5 บริษัทออกเดินเรือมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีเพียง 11 ลำเท่านั้นที่สามารถกลับไปได้ และเป็นครั้งแรกที่มีเรือดัตช์ไปถึงหมู่เกาะโมลุกกะในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1599 ภายใต้การนำของจาคอบ วาน เน็ค (Jacob van Neck) ซึ่งเมื่อกลับไปยังเนเธอร์แลนด์แล้วก็สามารถทำกำไรได้มากถึง 400 เปอร์เซ็นต์ เมื่อการแข่งขันรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดการปั่นราคาซื้อในบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซีย และปริมาณเครื่องเทศที่เพิ่มมากขึ้นในตลาดยุโรปจนทำให้กำไรลดลงเรื่อยๆ ในที่สุดจึงเกิดการรวมตัวภายใต้ชื่อ ราชบริษัทอินเดียตะวันออก (The Royal East Indies Company หรือ Vereeniging van Oost Indische Compagnie, VOC) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1602² เพื่อระดมทุนจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มาสร้างกองเรือพาณิชย์และกองเรือ

²M.C. Ricklifs *A History of Modern Indonesia since C. 1200* third edition (Hampshire : Palgrave, 2001),30-31.

รบกวนกันขนาดใหญ่ที่สามารถบรรทุกสินค้าและปืนได้มากกว่าเรือของโปรตุเกสและสเปนในขณะนั้น

การเข้าไปแย่งเครื่องเทศกับโปรตุเกสในโมลุกกะของดัตช์เป็นสิ่งที่ทำให้ชะตากรรมของโปรตุเกสจบเร็วขึ้น โดยในบางช่วงพวกดัตช์ได้ร่วมมือกับชาวพื้นเมืองบางแห่ง (เช่น ค.ศ. 1600 ได้ร่วมกับพวกฮินดู) ในการต่อต้านพวกโปรตุเกส โดยแลกกับการเปิดให้ดัตช์ผูกขาดการค้าเครื่องเทศเพียงเจ้าเดียว ซึ่งในที่สุดก็สามารถยึดครองอัมบนซึ่งเคยเป็นที่มั่นของโปรตุเกสมาก่อนได้สำเร็จ และพยายามผูกขาดการค้าเครื่องเทศไว้เจ้าเดียว โดยมองว่าการค้าของคนอื่นเป็นการลักลอบ เช่น การเข้ามาค้าเครื่องเทศของอังกฤษในแถบนี้ถูกมองว่าเป็นการค้าของเถื่อน จนนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดที่พวกดัตช์สังหารพวกอังกฤษ ญี่ปุ่น และโปรตุเกสในอัมบนเมื่อ ค.ศ. 1623³

ในที่สุดบริษัท VOC จึงตัดสินใจไปตั้งที่มั่นถาวรอยู่ที่บันเตนทางชาวตะวันตกใน ค.ศ.1603 และใน ค.ศ.1682 ดัตช์ขยายที่ยมั่นไปยังเมืองท่าอีกแห่งหนึ่งที่ชัชการตา (ที่เอกสารสมัยพระเจ้าบรมโกศเรียกว่าเมือง “ไยกะตรา” หรือจาการ์ตาในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นหัวเมืองในบังคับของบันเตน

เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างบันเตนกับชัชการตาขึ้นภายหลัง โดยที่พวกดัตช์และอังกฤษได้เข้ามามีส่วนร่วมในความขัดแย้งครั้งนี้ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1618 บันเตนได้ตัดสินใจร่วมมือกับอังกฤษเข้าโจมตีขับไล่พวกดัตช์ในชัชการตา ยาน ปีเตอร์ซูน คูน (Jan Pieterszoon Coen) ถูกนายพลเรืออังกฤษขับไล่หนีไปรวบรวมกำลังจากโมลุกกะ ขณะที่เมืองป้อมของดัตช์ได้ถูกพวกบันเตนและอังกฤษเข้าล้อมไว้ (ในเวลาต่อมาอังกฤษก็ถูกพวกบันเตนขับไล่หนีขึ้นเรือไปเช่นเดียวกัน) ในวันที่ 12 มีนาคม ค.ศ.1619 พวกดัตช์ที่ตกอยู่ในวงล้อมได้ตัดสินใจเปลี่ยนชื่อชัชการตาเป็น “ปัตตาเวีย” (Batavia) และเมื่อคูนนำทัพเรือกลับมาจากโมลุกกะในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1619 เขาได้เข้าโจมตีและเผาทำลายเมืองลงเป็นถ้ำถ้ำพร้อมทั้งขับไล่กองกำลังของบันเตนออกไป และหลังจากนั้นเป็นต้นมา ปัตตาเวียก็กลายเป็นที่มั่นหลักของจักรวรรดินิยมดัตช์ในหมู่เกาะอินโดนีเซียตราบจนยุคอาณานิคม นอกจากนั้นใน ค.ศ.1619 ยาน ปีเตอร์ซูน คูน ยังได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่ของบริษัท VOC โดยเขาได้ประกาศนโยบายว่า ไม่มีทางที่จะทำการค้าได้โดยไม่ต้องทำสงคราม หรือถ้าหากไม่ทำสงครามก็ไม่มีความจำเป็นต้องทำการค้า⁴

บริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์จึงสามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ในน่านน้ำแถบนี้ได้ดีกว่าเรือที่ล้าสมัยของชาติพ่อค้าตะวันตกอื่นๆ นอกจาก

³ ibid.,33.

⁴ ibid.,34-35.

นั้นบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ยังคงกลายเป็นแม่แบบสำคัญต่อการพัฒนาพาณิชย์นาวีทั่วทวีปยุโรปแล้ว ยังคงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสาะแสวงหาอาณานิคมและนำระบอบการปกครองแบบทรวาซีย์มาใช้ครอบงำดินแดนภายใต้อิทธิพลของตนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นคาบสมุทรได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย โดยภายหลังจากนั้น ดัตช์ก็ได้หันความสนใจไปยังหมู่เกาะโมลุกกะก่อน แล้วใช้กองเรือที่ทรงประสิทธิภาพของตนขับไล่พวกโปรตุเกสออกจากรัฐเดอเนาเตและเกาะอัมบอนนาได้สำเร็จในค.ศ.1605 ภายหลังจากนั้นก็ได้ทำสงครามอย่างยืดเยื้อเป็นเวลาหลายปีกว่าที่จะขับไล่กองทัพเรือของสเปนที่เข้ามาช่วยเหลือพ่อค้าโปรตุเกสให้ออกไปจากรัฐดีโคเรและดินแดนในหมู่เกาะเครื่องเทศได้สำเร็จแล้ว ดัตช์ยังได้ร่วมมือกับสุลต่านแห่งรัฐยะโฮร์ (The Sultan of Johore) ยึดเมืองมะละกาได้สำเร็จใน ค.ศ. 1641 ตั้งแต่นั้นมาดัตช์ก็สามารถควบคุมทั้งช่องแคบมะละกาและช่องแคบซุนดาไว้แต่เพียงผู้เดียว และบริษัทอินเดียตะวันออกของพวกเขา ก็อยู่ในฐานะผูกขาดการค้าทั้งหมดในหมู่เกาะอินโดนีเซียกับโลกตะวันตกไว้ได้อย่างมั่นคงเรื่อยมา⁵

ขณะที่ช่องแคบมะละกาก็ลดความสำคัญลงเพราะดัตช์ต้องการที่จะใช้ช่องแคบซุนดาเป็นหลัก เนื่องจากมีความสะดวกและสามารถป้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะฐานทัพและสำนักงานธุรกิจส่วนใหญ่ของตนในเวลานั้นตั้งอยู่เฉพาะในเกาะชวา นอกจากนี้แล้วบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ยังได้แต่งตั้งข้าหลวงใหญ่ (governor general) ของบริษัทเข้าไปปกครองแต่ละดินแดนที่เป็นเขตอิทธิพลของตน โดยข้าหลวงใหญ่แต่ละคนมีหน้าที่เพียงเพื่อทำหน้าที่ผูกขาดการค้าและกีดกันคู่แข่งชั้นกับชาติอื่นๆ เท่านั้น แต่ข้าหลวงใหญ่ยังต้องทำหน้าที่ตรวจตราควบคุมไม่ให้ลูกจ้างของบริษัทสามารถทุจริตขโมยหรือยกยอกสินค้าใดๆ โดยใช้กฎเกณฑ์แบบเด็ดขาด ถ้าหากผู้ใดละเมิดข้อห้ามต่างๆ ของบริษัทแล้ว โทษมีสถานเดียวคือความตายเท่านั้น

ขณะที่ดัตช์กำลังสนุกอยู่กับการผูกขาดเครื่องเทศของตนอยู่นั้น สถานภาพของดัตช์ในเชิงธุรกิจการค้าในตลาดยุโรปก็เริ่มเปิดโอกาสให้พ่อค้าชาวยุโรปอื่นๆ สามารถเรียนรู้ถึงเทคนิคการผูกขาดธุรกิจการค้าประเภทนี้ในระยะยาวได้เหมือนกัน ภายหลังจากนั้นไม่นานก็มีเรือพ่อค้าชาวยุโรปอื่นๆ โดยเฉพาะอังกฤษซึ่งประยุกต์ความรู้ดังกล่าวและจัดตั้งกองเรือของตนเข้ามาช่วงชิงทำธุรกิจการค้าโดยตรงกับพ่อค้าชาวพื้นเมืองในบริเวณที่มีแหล่งวัตถุดิบต่างๆ เพิ่มขึ้นตลอดเวลา อย่างไรก็ตามในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ต่อมา ขณะที่ราชสำนักของชนชั้นสูงในสังคมนะเธอร์แลนด์ยังคงผูกขาดกิจการของบริษัทอินเดียตะวันออกอย่างมั่นคงอยู่นั้น ชนชั้นกระฎุมพีดัตช์ส่วนหนึ่งก็ได้

⁵ Nicholas Tarling, *Southeast Asia Past and Present* (Melbourne : F. W. Cheshire, 1966),38-

พยายามให้ความสนใจในการพัฒนาธุรกิจพาณิชย์ต่างๆ เช่น กิจการธนาคาร การประกันภัย และการกู้เงินเป็นต้น ขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ขณะที่พ่อค้าอังกฤษซึ่งเป็นคู่แข่งของพ่อค้าดัตช์กลับหันไปให้ความสนใจในการพัฒนาอุตสาหกรรมต่างๆ มากขึ้น โดยชาวดัตช์เองก็ตระหนักดีถึงฐานะเสียเปรียบของตนในการที่ไม่อาจจะเลียนแบบชนชั้นกลางในอังกฤษขณะนั้นได้ เพราะทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศของตนมีอยู่จำนวนจำกัดมาก⁶

ดัตช์ในเกาะสุมาตรา

ในช่วงเวลาเดียวกันกับที่ดัตช์สามารถยึดมะละกาเป็นอาณานิคมได้ ในอาเจะห์ก็เกิดเหตุการณ์สำคัญเช่นกันคือ สุลต่านอิสกันดาร์ ชาฮี ลี้นพระชนม์ใน ค.ศ. 1641 ปราบฏกการณ์สองสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจในศูนย์กลางการค้าทั้งสองเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น โดยหลังจากนั้นอาเจะห์ได้ยกสตรียขึ้นครองราชย์เป็นครั้งแรก เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชนชั้นขุนนางที่ต้องการให้ราชสำนักอ่อนแอลงเพื่อให้ผลประโยชน์ตกเป็นของกลุ่มตนให้มากที่สุด ขณะเดียวกันฝั่งของมะละกานอกจากจะตกเป็นทรัพย์สินของบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์แล้ว ก็ถูกควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อปกครองดินแดนแห่งนี้เป็นอาณานิคม ที่ดัตช์จะได้ผูกขาดการค้ากับดินแดนต่างๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียแต่เพียงผู้เดียว และนโยบายดังกล่าวก็ค่อนข้างประสบผลสำเร็จเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่ดัตช์ไม่ได้ใช้มะละกาเป็นศูนย์กลางการขยายอำนาจ แต่กลับใช้ปัตตาเวียในเกาะชวาซึ่งในอดีตเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรมะละกาเป็นศูนย์กลางแทน โดยการพัฒนาปัตตาเวียเป็นทั้งเมืองท่าการค้าและศูนย์กลางทางทหาร เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐใดรัฐหนึ่งครอบงำรัฐเล็กรัฐน้อยแล้วรวมเข้าเป็นรัฐใหญ่จนเหนือกว่ารัฐอื่นๆ ซึ่งที่ผ่านมามีเพียงอาเจะห์ที่เคยกระทำการดังกล่าวเป็นผลสำเร็จในยุคของสุลต่านอิสกันดาร์ มุดา ด้วยสาเหตุนี้เองจึงทำให้กองเรือและกำลังคนของบริษัทอินเดียตะวันออกส่วนใหญ่ไม่ได้ตั้งไว้ที่เมืองมะละกาแต่ตั้งไว้ที่เมืองปัตตาเวียแทบทั้งหมด⁷

⁶ Paul Hohenberg, *A Premier on the Economic History of Europe*, (New York : Random House, 1968),44-68.

⁷ กูวอล ทรงประเสริฐ, อินโดนีเซีย: อดีตและปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการศึกษามหาวิทยาลัย, 2539) อ้างจาก Dianne Lewis, "The Dutch East-India Company and the Straits of Malacca 1700-1784 : Trade and Politics in the Eighteenth Century", *Ph.D. thesis*, Australian National University, 1970,264.

ในเวลาเดียวกัน พัฒนาการภายในของอาเจะห์ช่วงนั้นก็ขนานไปกับพัฒนาการทางการเมืองภายในประเทศอื่นๆ ในยุโรปซึ่งกำลังเป็นยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยแต่ละประเทศได้ถูกรวมเข้าด้วยกันจากราชสำนักที่มีความเข้มแข็งและโหดเหี้ยมกว่าทั้งสิ้น ถัดจากนั้นราชสำนักของบางรัฐหรือบางประเทศก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบอบคณาธิปไตยซึ่งล้วนแล้วแต่อยู่ภายใต้การกำกับของกลุ่มผลประโยชน์ทางพาณิชย์ทั้งสิ้น ในอาเจะห์พวกชนชั้นขุนนางพ่อค้าหักกลับไม่สามารถป้องกันการปล้นผลประโยชน์ที่สำคัญทางการค้าที่พวกดัตช์กำลังกระทำอยู่ในเวลานั้นคือการค้าดีบุกจากคาบสมุทรมลายู การค้าพริกไทยและทองคำจากบริเวณฝั่งตะวันตกของเกาะสุมาตรา เพราะฉะนั้นรูปแบบของการประสานผลประโยชน์กับดัตช์ จึงอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบโดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของสนธิสัญญาต่างๆ ที่ดัตช์นำมาบีบบังคับให้ดินแดนต่างๆ แยกนั้นยอมให้ตนเป็นผู้ผูกขาด ถ้าหากรัฐใดหรือเมืองใดล้มเล็ดดัตช์ก็จะใช้กองเรือของตนจมเรือสินค้าชาวพื้นเมืองหรือปิดล้อมเมืองหลวงของแต่ละรัฐจนกลายเป็นปรากฏการณ์ปกติเพิ่มมากขึ้น ในเวลาเดียวกันการเสื่อมอิทธิพลของอาเจะห์อันเนื่องมาจากมหาอำนาจภายนอกก็ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจต่างๆ ภายในอาเจะห์ด้วย ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนที่สุดในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 แม้กระทั่งฐานเศรษฐกิจก็ค่อยๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การที่อาเจะห์ขาดแคลนข้าวในอดีตตลอดมา ทำให้เกิดการผลักดันที่จะเพาะปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลาจนกระทั่งทำให้เกิดชนชั้นใหม่คือ ชนชั้นชาวนาภายในเกาะสุมาตรา ซึ่งชนชั้นนี้จะมีวิถีชีวิตขึ้นอยู่กับเกษตรไม่ใช่ขึ้นอยู่กับการค้าอีกต่อไป

การค้าต่างประเทศของอาเจะห์ก็ยังทำให้ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับมหาอำนาจของยุโรปสมัยนั้น ทั้งอังกฤษ เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส ตลอดจนอเมริกาซึ่งมีทั้งการผูกมิตร ติดต่อกันขายกัน และสู้รบกันเพราะผลประโยชน์ขัดแย้ง รวมทั้งการดึงเอาฝ่ายหนึ่งมาร่วมมือเพื่อคานอีกฝ่ายหนึ่ง อาเจะห์กับเนเธอร์แลนด์หรือดัตช์มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ปี ค.ศ.1600 เมื่อดัตช์ส่งทูตมาอาเจะห์และในปี ค.ศ. 1602 อาเจะห์ส่งทูตสองคนไปเนเธอร์แลนด์คนหนึ่งไปเสียชีวิตที่นั่น พระนางอลิซาเบธที่ 1 ก็ส่งเซอร์เจมส์ แลงคลาสเตอร์ (Sir James Lancaster) มาอาเจะห์ในปี ค.ศ. 1602 ทูตฝรั่งเศสเข้ามาในเดือนมกราคม ค.ศ.1621 อาเจะห์ก็ยังพยายามสร้างความสัมพันธ์กับตุรกีมาตั้งแต่ยุคสุลต่านอาลี มุคัยตชะห์ ของอาเจะห์แล้ว ซึ่งมีหลักฐานว่าสุลต่านของตุรกีส่งผู้ชำนาญการด้านปืนใหญ่และทหารม้ามาให้ 40 คน^๑ในบางสมัยมีทหารตุรกีอยู่ในกองทัพอาเจะห์ 400 คน

^๑ วิทยา สุจริตนารักษ์, อดีตและอนาคตของอะเจะห์ (กรุงเทพฯ : โครงการอาณาบริเวณศึกษา 5 ภูมิภาค (อบศ 5), 2546) , 25. อ้างจาก H.M. Nur El Ibrahimy, Selayang Pandang Lankah Diplomasi Kerajaan Aceh (Jakarta: Gramdia,1993), p 3-6.

อาเจะห์และดัตช์มีความสัมพันธ์กันแบบห่างๆ ต่างพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกัน การยึดมะละกาได้ทำให้ดัตช์มีอำนาจขึ้นมาในอาณาบริเวณนี้ ประกอบกับการสิ้นพระชนม์ของ สุลต่านอิสกันดาร์ ธานี ในปีเดียวกันทำให้อาเจะห์ตกเป็นรองดัตช์ ไม่สามารถป้องกันการผูกขาด การค้าดีบุกในเปรัคและการค้าพริกไทยเขตสุมาตรา อาเจะห์ต้องทำความตกลงกับดัตช์ในปี ค.ศ.1659 ที่กำหนดให้อาเจะห์ผูกขาดการค้าดีบุกกับเปรัคได้แค่หนึ่งในสามและความตกลงไปนั้น (Painan) ในปี ค.ศ. 1663 ทำให้ดัตช์ผูกขาดการค้าพริกไทยได้ อาเจะห์แม้จะยังเป็นเอกราชแต่ก็ไม่เป็นที่เกรงขามอีกต่อไป

ในอาเจะห์เองสุลต่านพยายามบังคับให้บรรดาอุเลบาลังจ่ายภาษีอากรค้าขายให้กับตน โดยกำหนดให้ทำการค้าผ่านโกตาราชา (Kota Raja) เมืองหลวงของอาเจะห์อุเลบาลังป่วยเบี่ยง ด้วยวิธีการต่างๆจนสุลต่านต้องยึดเรือสินค้าที่ต้องสงสัย เมื่ออังกฤษเข้าครอบครองเกาะปีนังใน ค.ศ.1786 ทำให้การค้าระหว่างอาเจะห์และปีนังคึกคัก ซึ่งบรรดาอุเลบาลังได้ประโยชน์จากการนี้ มากกว่าสุลต่าน

ในตอนต้นศตวรรษที่ 19 ช่วงปี ค.ศ. 1802 อำนาจของสุลต่านองค์ใหม่ คือ เญอฮัร อัล อาลัม (Jauhar al-Alam) ถูกทำลายโดยพ่อค้าคนสำคัญของปีนังและอยู่ในสวายนอกของสุลต่าน ผู้มีความทะเยอทะยานได้บัลลังก์อาเจะห์ คือ ไฮยิด ฮุเซน (Syed Hussain) ซึ่งได้รับการสนับสนุน จากอุเลบาลังไม่น้อย จนสถาปนาบุตรชายคนหนึ่งของตนเป็นสุลต่านของปีนังใน ค.ศ.1815 ในขั้นต้นอังกฤษวางตัวเป็นกลางในกรณีนี้ ต่อเมื่อมีข่าวว่าสุลต่านจะขอความช่วยเหลือจากดัตช์ ทำให้แอสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Stamford Raffles) รองผู้ว่าราชการ (Lieutenant Governor) ของเมืองเบนคูเลน (Benkulen) ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของสุมาตราที่บริษัทอินเดียตะวันออก (East India Company) ของอังกฤษไปตั้งอยู่ เข้าสนับสนุนสุลต่านอาเจะห์และทำความตกลงกัน เมื่อวันที่ 22 เมษายน ค.ศ.1819 ทำให้อังกฤษสามารถเข้าทำการค้าได้ทั่วทุกแห่งในอาเจะห์และ ห้ามอาเจะห์ติดต่อกับประเทศยุโรปอื่นและอเมริกาโดยไม่แจ้งแก่อังกฤษก่อน ส่วนสุลต่านแห่งปีนัง ถูกอังกฤษส่งไปอยู่กัลกัตตาในปี ค.ศ. 1820 กินบำนาญเดือนละ 500 เหยียญ และมาสิ้นชีวิตที่ ปีนังใน ค.ศ. 1828⁹ ในสมัยของสุลต่านตวนกู อิบราฮิม (Tuanku Ibrahim) ครองราชย์ ค.ศ. 1838-1870 อาเจะห์จึงค่อยฟื้นตัวขึ้น

⁹ D.T.M. Tate, *The Making of Southeast Asia, Volume I : The European Conquest* (London: Oxford University Press, 1971), 225-228.

ความตกลงระหว่างอังกฤษและดัตช์ที่ลอนดอนในปี ค.ศ.1824 ที่อังกฤษยอมปล่อยให้ดินแดนต่างๆที่แรพเฟิลไปยึดมา ทั้งดัตช์ก็สัญญาว่าจะไม่เข้ามายึดครองดินแดนและให้อังกฤษค้าขายได้ต่อไป สุลต่านอาศัยความขัดแย้งระหว่างอุเลบาลังและการรู้จักสร้างพันธมิตร ทำให้สุลต่านสามารถมีอำนาจได้ใหม่ทั้งทางชายฝั่งทะเลตะวันออกและตะวันตก จนต้องขัดแย้งกับผู้นำคนอื่น เช่นสุลต่านของซีอัค (Siak)¹⁰ อย่างไรก็ตามอังกฤษและดัตช์ไม่อยากจะเห็นจักรวรรดินิยมอื่น เช่น อเมริกา และฝรั่งเศสเข้ามาแทรกแซงในสุมาตรา จึงได้ทำสนธิสัญญาสุมาตรา (Treaty of Sumatra) ในปี ค.ศ. 1871 และทำสัญญาอื่นที่สัมพันธ์กันอีก 2 ฉบับ แลกเปลี่ยนอำนาจการครอบครองดินแดนกันเบ็ดเสร็จ ดัตช์กลายเป็นผู้มีอิทธิพลเพียงผู้เดียวในสุมาตราโดยที่อังกฤษยังติดต่อกับสุมาตราได้ ฆะตากรวมของอาจะห์จึงตกอยู่ในกำมือของดัตช์เพราะความตกลงนี้เอง และเป็นความตกลงแลกเปลี่ยนครั้งยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งในยุคจักรวรรดินิยม¹¹

อาจจะพอสรุปได้ว่านโยบายของดัตช์ที่เข้ามาในภูมิภาคนี้มีแรงกระตุ้นที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ

1. ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ชาวดัตช์ได้ชื่อว่าเป็นนักการธนาคารที่มีความสามารถมาก กิจกรรมการลงทุนในหลายประเทศเป็นผลงานที่ให้รายได้ดี นายทุนเหล่านี้ต้องการที่จะนำมรดกมาลงทุนทำการค้าทางเอเชียซึ่งโปรตุเกสและสเปนกำลังกอบโกยผลประโยชน์อยู่

2. เหตุผลทางการเมือง เนเธอร์แลนด์ในสมัยนั้นเรียกกันว่า Spanish Netherland เพราะอยู่ใต้การปกครองของสเปน ต่อมาในสมัยของพระเจ้าฟิลิปที่ 2 ของสเปนทรงมีนโยบายจะบังคับให้ชาวดัตช์นับถือนิกายโรมันคาทอลิก และชูดรีดเอาภาษีและผลประโยชน์จากดัตช์มากเกินไปจึงทำให้เกิดการต่อต้าน และแยกตัวได้สำเร็จในปี ค.ศ. 1648 ดังนั้นดัตช์จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะทำลายผลประโยชน์ของสเปน เพื่อประโยชน์ทางการเมืองในยุโรปไปด้วย

งานสำคัญของดัตช์ คือการทำลายอำนาจในการควบคุมการค้าทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สเปนและโปรตุเกสกำลังดำเนินการอยู่ ใน ค.ศ. 1602 รัฐบาลเนเธอร์แลนด์สนับสนุนให้เอกชนรวมตัวกันจัดตั้งบริษัทขึ้นทำการค้ากับทางเอเชียโดยตรง เรียกว่าบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์(United East India Company) แต่นิยมเรียกชื่อย่อตามภาษาดัตช์ว่า VOC. (Vereenigde Oostindische Compagnie) โดยมีอำนาจทำสัญญากับต่างประเทศได้

¹⁰ Tim Kell, *The roots of Acehnese Rebellion, 1899-1992.* (Ithaca : Cornell University, 1983), 6-7.

¹¹ M.C. Ricklefs, *History of Modern Indonesia* (London : The Macmillian Press, 1982), 136
ความตกลงรวม 3 ฉบับนี้เป็นผลให้อังกฤษและดัตช์แลกเปลี่ยนดินแดนในปกครองในที่อื่นๆ ทั่วโลกด้วย

สร้างกองทัพได้ มีสิทธิตั้งศาลของบริษัทได้โดยการกระทำดังกล่าวมีรัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกัน ใน ค.ศ.1603 กองเรือดัตช์เอาชนะกองเรือโปรตุเกสที่ยะโฮร์ได้ ค.ศ.1605 ดัตช์เอาชนะกองเรือโปรตุเกสผสมสเปนได้ในการรบที่หมู่เกาะเครื่องเทศ และในที่สุดสามารถทำลายอำนาจทางเรือของสเปนและโปรตุเกสที่อัมโบynaและหมู่เกาะเครื่องเทศจนได้เป็นผู้มีอิทธิพลแทนในที่สุด ความสำเร็จทางทหารทำให้ดัตช์สามารถจัดตั้งศูนย์กลางทางการค้าของตนได้กว้างขวางเช่นปัตตาเวียบนเกาะชวา ที่மாகัสซาร์บนเกาะเซลิเบส ในอินเดียที่สุรัต มาสุลี ปัตนัม และในลังกา

การยึดครองปัตตาเวียบนว่าเป็นก้าวสำคัญที่สุดของดัตช์ในการเข้าสถาปนาระบบอาณานิคมบนหมู่เกาะอินโดนีเซีย เพราะปัตตาเวียจะกลายเป็นทั้งศูนย์กลางทางการค้า การบริหาร การทหารให้กับจักรวรรดิที่เอื้ออำนวยทั้งการค้าทางทะเล และการควบคุมวัตถุดิบมารองรับจากดินแดนตอนในของชวา

ในช่วงที่ดัตช์ทำสงครามขัดแย้งกับสเปนและโปรตุเกสนั้น อังกฤษพยายามวางตัวเป็นกลางแต่ก็ได้รับการกระทบกระเทือนอยู่มาก อังกฤษพยายามเปิดตลาดการค้าของตนหลายแห่ง เช่นที่ Bantam (ค.ศ. 1604) เปิดที่ บันดาและอัมโบyna (ค.ศ. 1609) เปิดที่บอร์เนียว (ค.ศ. 1612) และDjakata (ค.ศ. 1614) ต่อมาใน ค.ศ. 1618 เกิดการรบครั้งใหญ่ทางเรือระหว่างดัตช์กับอังกฤษทางตอนบนของชวา ผลดัตช์สามารถยึดเขตบ้นดัมของอังกฤษได้ และได้จัดตั้งศูนย์การค้าที่ Djakata ชื่อเดิมคือ Sunda Kalapa โดยดัตช์เรียกชื่อเมืองว่า ปัตตาเวีย ต่อมาใน ค.ศ. 1619 รัฐบาลอังกฤษและดัตช์เจรจากันเกี่ยวกับการพิพาทที่เกิดขึ้นและตกลงทำสัญญากันเรียกว่า Anglo - Dutch Treaty สาระสำคัญของสัญญาระบุว่า ทั้งสองจะแบ่งผลประโยชน์ทางการค้าแถบหมู่เกาะอินเดียตะวันออกร่วมกัน แต่แม้ว่าจะตกลงกันแล้วแต่การสู้รบยังคงดำเนินอยู่ต่อไป

บทที่ 4 ยุคแห่งการเผชิญหน้า

เหตุการณ์ก่อนสงครามระหว่างดัตช์กับอาแจ๊ะห์

ดัตช์มีเป้าหมายที่จะครอบครองหมู่เกาะอินโดนีเซียทั้งหมดและกีดกันจักรวรรดินิยมตะวันตกอื่นออกไปจากแหล่งผลประโยชน์ ในกรณีของเกาะสุมาตราดัตช์เข้ายึดครองอาณาจักรมินังกาเบาได้ตั้งแต่ ค.ศ. 1837 ได้อินดราگیری (Indragiri) และปาดรี (Padri) ค.ศ. 1838 และตั้งแต่ ค.ศ. 1858 เรื่อยมาได้เข้าครอบครอง ซีอัก (Siak) เดลี (Deli) หรืออารู (Aru) เซอร์ดัง (Serdang) และอาซาฮัน (Asahan) ใน ค.ศ. 1863 ดัตช์เข้าครอบครองเกาะนีอัส (Nias) โดยอ้างว่าเพื่อป้องกันไม่ให้อาแจ๊ะห์จับผู้คนเอาไปขายเป็นทาส

ซึ่งสัญญาณเหล่านี้ทำให้อาแจ๊ะห์ต้องระวังตนเองและพยายามหาทางแก้ไข อาแจ๊ะห์หวังอาศัยอังกฤษและพ่อค้าอังกฤษที่ไม่อยากสูญเสียผลประโยชน์ เป็นต้นว่าใน ค.ศ. 1857 สุลต่านของอาแจ๊ะห์ได้ทำความตกลงกับดัตช์โดยหารื้อกับข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษที่สิงคโปร์ก่อนและฝ่ายอังกฤษไม่ขัดข้อง อาแจ๊ะห์ได้มองหาแหล่งพึ่งพิงอื่นด้วย เช่น ปี ค.ศ. 1868 อาแจ๊ะห์พยายามหันไปหาตุรกีผู้นำใหญ่ในกลุ่มมุสลิมเพื่อขอความช่วยเหลือ แต่ไร้ผลเพราะตุรกีเองก็ถูกรัสเซียคุกคามและกำลังหาความช่วยเหลือจากประเทศตะวันตกอยู่จึงไม่กล้าเข้าช่วย แถมยังแจ้งให้ดัตช์รู้ว่าตุรกีมิได้ต้องการมาชั่งแวงกับเรื่องอาแจ๊ะห์ และหลังจากการทำความตกลงสุมาตราใน ค.ศ. 1871 อาแจ๊ะห์พยายามเข้าหาอิตาลีและอเมริกาโดยติดต่อกับตัวแทนของทั้งสองประเทศในสิงคโปร์ อิตาลีไม่สนใจแต่อเมริการกระตือรือร้นถึงขนาดเตรียมร่างสัญญาการค้าระหว่างกันขึ้น แต่ดัตช์รู้ก่อนจึงมีการประท้วงไปทางรัฐบาลทำให้ต้องล้มเลิกความตั้งใจ โดยทางวอชิงตันอ้างว่าเรื่องราวทั้งหมดเป็นการตัดสินใจของ พันตรีสตูดอร์ (Studer) ทางวอชิงตันไม่รู้เรื่องด้วย และตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 เป็นต้นไปผลประโยชน์ทางการค้าของดัตช์ทางหมู่เกาะเริ่มเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การคอร์รัปชัน (corruption) ของเจ้าหน้าที่ในบริษัทเพื่อหาประโยชน์ใส่ตัวโดยไม่คำนึงถึงความอยู่รอดของบริษัท
2. เหตุการณ์สงครามทางยุโรป อันสืบเนื่องจากการปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสตั้งแต่ ค.ศ. 1789 ได้ชักจูงเอาดัตช์เข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามในยุโรปอยู่ตลอดเวลาเป็นผลให้บริษัทที่มีศัตรูที่สำคัญคือ อังกฤษ ซึ่งมุ่งทำลายล้างแหล่งผลประโยชน์ของดัตช์

3. นโยบายที่เข้มงวดต่อชาวพื้นเมืองของดัตช์ ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่ชาวพื้นเมืองบ่อยครั้งซึ่งทางบริษัทจำเป็นต้องใช้เงินในการสู้รบครั้งละเป็นจำนวนมากและบ่อยครั้ง นโยบายที่ทำให้ไม่พอใจคือ การที่ดัตช์บังคับให้ปลูกพืชที่ดัตช์ต้องการแล้วรับซื้อในราคาต่ำมาก

การเงินของบริษัทเริ่มเสื่อมโทรมจนถึงกับขาดทุนต้องกู้เงินรัฐบาลมาดำเนินการต่อและบริษัท VOC. ต้องล้มเลิกกิจการใน ค.ศ.1799 โดยรัฐบาลเข้าดำเนินการแทนตั้งแต่ปีดังกล่าว เป็นต้นมาและในปีเดียวกันนั่นเอง นโปเลียนแห่งฝรั่งเศส จัดการปลดกษัตริย์เนเธอร์แลนด์ออกจากตำแหน่ง คือพระเจ้าวิลเลียมที่ 5 พระองค์เสด็จลี้ภัยไปอยู่ที่อังกฤษและพระองค์ทรงยกกิจการที่หมู่เกาะอินเดียตะวันออกให้กับอังกฤษเข้าไปดำเนินการ อังกฤษถือโอกาสจัดการในชวาซึ่งตัวแทนของอังกฤษในครั้งนี่คือ สแตมฟอร์ด แรฟเฟิล โดยเข้าไปวางรากฐานทางด้านเศรษฐกิจและในฐานะจุลยุทธศาสตร์เพื่อเป็นที่มั่นให้กับอังกฤษเพื่อรับการโจมตีของฝรั่งเศสแต่อังกฤษก็ต้องผิดหวัง เพราะนโปเลียนแพ้สงครามทำให้ดัตช์คืนอำนาจมาใหม่อีกครั้งในปี ค.ศ.1830 ดัตช์ต้องการเงินเพื่อนำไปใช้ในการปราบกบฏเบลเยียม จึงมุ่งหวังที่จะได้รายได้จากเอเชียอาคเนย์ไปใช้ในการนี้จึงส่ง Van den Bosch มาปกครองที่ปัตตาเวีย ซึ่งเขาได้นำนโยบาย Culture System¹ หรือระบบการบังคับเพาะปลูกมาใช้กับชวาและสามารถสร้างรายได้ให้กับดัตช์ได้มากมาย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

¹ ระบบวัฒนธรรม (Culture System) ซึ่งเป็นระบบใหม่ในการควบคุมหน่วยการผลิตพืชเศรษฐกิจสำคัญซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดโลก ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อเกื้อหนุนสภาพเศรษฐกิจอับยอบแยบในเมืองแม่ของดัตช์นั้น จะถูกพัฒนาไกลของมันมากขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่หลัง ค.ศ. 1830 โดยระบบดังกล่าวนี้ก็ได้เป็นนวัตกรรมแปลกใหม่แต่อย่างใด แต่มาตรการที่แท้จริงก็ตั้งอยู่บนเงื่อนไขของระบบการเพาะปลูกแบบบังคับและระบบบรรณาการแบบเก่าของอาณาจักรหรือรัฐชาวพื้นเมืองต่างๆ ก่อนหน้านั้น ซึ่งได้ถูกปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงรายละเอียดปลีกย่อยให้สอดคล้องกับมาตรการทางการปกครองและมาตรการทางภาษีแบบอาณานิคมที่ดัตช์พยายามประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับพื้นฐานของวัฒนธรรมและประเพณีการปกครองของสังคมชาวพื้นเมืองอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้ระบบวัฒนธรรมเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสามารถก่อให้เกิดผลผลิตทางเกษตรเพียงพอต่ออุปสงค์ของตลาดโลกที่มีมากขึ้นตลอดเวลา โดยสาระสำคัญที่ระบบนี้จะดำรงอยู่ได้ก็ขึ้นอยู่กับวิธีการควบคุมการผลิตโดยตรงและมีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ระบบวัฒนธรรม คือการเลิกล้มนโยบายการผลิตพืชเศรษฐกิจแบบเสรีที่เคยทดลองใช้ในชวาอยู่ระยะหนึ่ง แล้วหันมาใช้ระบบควบคุมการผลิตพืชเศรษฐกิจอย่างจริงจังตามระบบที่บริษัทอินเดียตะวันออกเคยปฏิบัติมาแล้วในอดีต พร้อมกับการเน้นประสิทธิภาพในการจัดการเรื่องแรงงานและที่ดินให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรืออาจเรียกได้ว่า ระบบวัฒนธรรมคือผลลัพธ์ของการฟื้นฟูอิทธิพลของลัทธิพาณิชย์กรรมนิยม (mercantilism) ให้กลับมามีบทบาทแทนลัทธิเสรีนิยม (liberalism) ในการประกอบการทางเศรษฐกิจทั่วดินแดนต่างๆ ของดัตช์นั่นเอง C.D. Cowan (ed.), *The Development of South-East Asia* (London : George Allen and Urwin, 1964)53-56. และ R.E.Elson, *The*

เมื่อประมวลเหตุการณ์เหล่านี้เข้าด้วยกัน ดัตช์ยอมรับพร้อมที่จะสรุปได้ว่า อาจะห์เริ่มไม่น่าไว้ใจ ดัตช์ต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่งก่อนที่ทุกอย่างจะสายในเกาะสุมาตรา ดัตช์ได้ทำลายการควบคุมการค้าพริกไทยของชาวอาจะห์ทำให้อำนาจและความมั่งคั่งของอาจะห์ลดลงมิได้มีมากเท่ากับในช่วงศตวรรษที่ 17 อย่างไรก็ตามก็ตีอาณาจักรอาจะห์ก็ยังสามารถค้าขายได้อย่างอิสระยังสามารถติดต่อการค้ากับพ่อค้าทั้งชาวยุโรปและเอเชียได้อย่างเสรีไม่ว่าจะเป็น อเมริกัน และกับชาวอินเดียจากริมฝั่งโคโรมันเดลอยู่ตลอดศตวรรษที่ 18 ถึงแม้จะไม่ใช่ศูนย์กลางการค้าที่สำคัญอีกต่อไป พ่อค้าอินเดียเป็นผู้นำสินค้าประเภทเกลือและผ้าต่างๆมาแลกเปลี่ยนกับ ผงทอง หมากพริกไทย กำมะถัน การบูร และกำยานกลับไป

การที่ดัตช์เข้ามาอยู่ที่ปัตตาเวียช่วยให้อดีตรัฐบริวารทั้งหลายของอาจะห์แสวงหาความคุ้มกันจากดัตช์เพื่อต่อต้านอาจะห์ ด้วยวิธีการเช่นนี้ดัตช์จึงสามารถสร้างป้อมค่ายของตนลงบริเวณเมืองปาดังซึ่งเป็นท่าเรือทางริมฝั่งตะวันตกของอาณาจักรมินังกาเบาเป็นแหล่งทองและพริกไทยและยังรวมไปถึงชนเผ่าบาตัค ซึ่งต้องการแสวงหาอิสรภาพจากอาจะห์และมินังกาเบา ดังนั้นจึงทำสัญญากับดัตช์

อนึ่งตั้งแต่ปี ค.ศ.1856 เป็นต้นไปรัฐบาลของดัตช์เน้นหนักในแผนการดำเนินงานจัดการปกครองดินแดนภายในหมู่เกาะต่างๆอย่างจริงจัง โดยมีมุ่งล้มอำนาจการปกครองของสุลต่านพื้นเมืองตามเกาะต่างๆโดยใช้กำลังทหารปรากฏว่าได้ผลมากเพราะสมัยดังกล่าวนี้เป็นยุคแห่งการล่าอาณานิคม ซึ่งประเทศต่างๆในยุโรปต่างก็ใช้กำลังเข้าจัดการกับดินแดนที่ตนมุ่งหมายด้วยกันทั้งสิ้น หมู่เกาะต่างในตอนล่างของแหลมมลายูตกอยู่ใต้อำนาจของดัตช์ทั้งหมด

ดัตช์เริ่มขยายอำนาจอย่างจริงจังด้วยการตัดปัญหาการพิพาทกับอังกฤษด้วยการทำสนธิสัญญากัน ใน ค.ศ. 1824 ซึ่งระบุว่าอังกฤษจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการทางหมู่เกาะตั้งแต่ได้เกาะสิงคโปร์ลงไป ต่อจากนั้นดัตช์จึงค่อยๆเริ่มใช้กำลังทหารปราบปรามรัฐต่างๆ สงครามที่ดัตช์ทำกับคนพื้นเมืองมีความรุนแรงมากขึ้นเริ่มตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 จนถึงสิ้นศตวรรษ

สงครามอาเจะห์

จากการที่อังกฤษและดัตช์ไม่ยอมเห็นจักรวรรดิอื่น เช่น อเมริกา และฝรั่งเศส เข้ามาแทรกแซงในสุมาตรา จึงได้ทำสนธิสัญญาสุมาตรา (Treaty of Sumatra) กันในปี ค.ศ. 1871 แบ่งเขตอำนาจครอบครองดินแดนกันเบ็ดเสร็จ ดัตช์กลายเป็นผู้มีอิทธิพลเพียงผู้เดียวในสุมาตรา โดยที่อังกฤษยังสามารถติดต่อค้าขายกับสุมาตราได้อยู่ ชะตากรรมของอาเจะห์จึงตกอยู่ในกำมือของดัตช์เพราะสนธิสัญญานี้เอง และเป็นการตกลงแลกเปลี่ยนกันครั้งยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งในยุคจักรวรรดินิยม

ดังนั้นในต้นปี ค.ศ. 1873 นิวเวนฮุยเซน (Nieuwenhuizen) สมาชิกคนหนึ่งของสภาแห่งอินเดียของดัตช์ (Dutch Concil of the Indies) เดินทางจากปัตตาเวีย มาถึงโกตาราจา ในเดือนมีนาคม เพื่อยื่นคำขาดแก่สุลต่านองค์ใหม่ คือสุลต่านมะห์มุด ชาห์ (Sultan Mahmud Shah) ให้ยอมอยู่ใต้การปกครองของดัตช์

ดัตช์ยื่นคำขาดไปยังอาเจะห์มีข้อความสำคัญ 5 ข้อ มีสาระสำคัญ คือ หนึ่ง ให้อาเจะห์เปลี่ยนธงอิสลามซึ่งเป็นรูปดาวเดือนให้เป็นธงสามสีของดัตช์ สอง ให้อาเจะห์เลิกขึ้นตรงต่อคอดีพะห์ที่กรุงอิสตันบูลและเปลี่ยนมาขึ้นตรงต่อกษัตริย์ของดัตช์ สาม ดัตช์เรียกร้องให้อาเจะห์หยุดการค้าทาส ซึ่งเป็นความพยายามอย่างชัดเจนว่าต้องการให้การรุกรานดูเป็นการชอบธรรม และเป็นเรื่องของมนุษยธรรม สี่ มอบดินแดนของอาเจะห์ทั้งหมดให้ดัตช์ และข้อสุดท้ายคืออาเจะห์ต้องยอมจำนนต่อดัตช์โดยปราศจากการต่อต้าน

แต่การจะยึดครองอาเจะห์ไม่ใช่ของง่าย ดัตช์ต้องทำสงครามยืดเยื้อถึง 30 ปี หรือมากกว่านั้น เมื่ออาเจะห์ตอบปฏิเสธการเรียกร้องของดัตช์ทั้งหมดดังนั้นดัตช์จึงประกาศสงครามกับอาเจะห์ทันทีโดยเริ่มต้นด้วยการส่งกองทัพจำนวน 10,000 คน นำโดยนายพลโคห์เลอร์ (Kohler) ในการรบครั้งนั้น ผู้บัญชาการทหารคือนายพลโคห์เลอร์ถูกจับและโดนประหารในสมรภูมิในฐานะอาชญากรสงคราม ครั้งนั้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์โลกที่มหาอำนาจยุโรปต้องมาพ่ายแพ้อย่างหมดรูปและน่าอัศจรรย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หนังสือพิมพ์นิวยอร์กไทม์ (The New York Times) ได้เสนอข่าวในวันที่ 6 พฤษภาคม ค.ศ. 1873² ความว่า

² มนัส เกียรติธำรย์, แปล, "รัฐอาเจะห์แห่งสุมาตรากับลัทธิอาณานิคม," *วารสารอักษรศาสตร์-มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 14, 2, (2535) : 25. อ้างจาก Tengku Hasan M. Ditiro, *Acheh (Sumatra) : A Century of Liberation Struggle against Colonialism and Imperialism 1873-1986* (London : National Liberation Front Acheh Sumatra, B.M. Box 3294, 1986)

“การรบอย่างนองเลือดได้เกิดขึ้นที่อาजेห์ ราชอาณาจักรพื้นเมืองทางตอนเหนือของเกาะสุมาตรา ชาวฮอลันดาได้ส่งกองทัพเข้าโจมตีทำลายหลายครั้ง ขณะนี้เราได้รับรายงานรายละเอียดและผลของสงครามแล้ว การบุกโจมตีของฮอลันดาถูกตอบโต้จากอาजेห์จนได้รับความเสียหาย ทหารล้มตายจำนวนมากนายพลฮอลันดาถูกประหารชีวิต และทหารประสบความพ่ายแพ้หนีเตลิดถูกสังหารและกองทัพเสียหายยับเยิน”

ในช่วงระยะที่ดัตช์รุกรานอาजेห์นั้น อาजेห์ได้ทำสนธิสัญญาป้องกันประเทศร่วมกับอังกฤษตั้งแต่ ค.ศ. 1819 ซึ่งยังมีผลบังคับใช้ในขณะนั้น แต่อังกฤษไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญาซึ่งถือว่าเป็นผู้บิดพลิ้ว ทั้งนี้เนื่องจากดัตช์ได้เสนอขอแลกเปลี่ยนในลักษณะติดสินบนอังกฤษโดยยกโกลด์โคสต์ (Gold Coast) ปัจจุบันคือประเทศกานา ซึ่งเป็นดินแดนในแอฟริกาให้อังกฤษเป็นการแลกเปลี่ยนที่อังกฤษไม่ปฏิบัติตามสนธิสัญญาที่ทำไว้กับอาजेห์

สื่อมวลชนในอังกฤษได้ประณามรัฐบาลของพวกเขาในเรื่องนี้ ลอร์ดสแตนเลย์แห่งอัลเดอร์ลี ได้หยิบยกปัญหานี้ขึ้นมาอภิปรายในสภาขุนนางประณามรัฐบาลที่ไม่ยอมรับผิดชอบต่อสนธิสัญญาที่กระทำไว้ อังกฤษควรที่จะเข้าช่วยอาजेห์ต่อสู้กับฮอลันดา การอภิปรายเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1873 ได้ถูกบันทึกไว้โดยสรุปดังนี้

“ฮอลันดาไม่มีสิทธิจะโจมตีอาजेห์ ไม่มีสิทธิจะสร้างความเจ็บปวดให้อาजेห์ ฮอลันดาโจมตีอาजेห์แต่ก็ล้มเหลวในที่สุด เราไม่ควรลืมว่าอาजेห์เป็นรัฐอิสระมาช้านานมีประวัติที่รุ่งเรือง อาजेห์เป็นรัฐอิสระมาตั้งแต่ฮอลันดาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสเปน”³

คำกล่าวนี้เป็นเครื่องบ่งชี้ที่มีอาจปฏิเสธหรือโต้แย้งได้เลยว่า อาजेห์มีสถานภาพเป็นรัฐที่มีอิสระ มีอธิปไตยเหนือดินแดนของตนและนานาชาติให้การรับรอง แม้แต่ ยูลิสซิส เอส แกรนท์ (Ulysses S. Grant) ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ก็ยังประกาศอย่างเป็นทางการว่า “สหรัฐอเมริกาขอประกาศตนเป็นกลาง” ในสงครามระหว่างฮอลันดากับอาजेห์⁴

³ มนัส เกียรติธำรย์, แปล, “รัฐอาजेห์แห่งสุมาตรากับลัทธิอาณานิคม,” วารสารอักษรศาสตร์-มหาวิทยาลัยศิลปากร, 14, 2, (2535) อ้างจาก House of Lords, Speech of Lord Stanley of Alderly, July 28, 1873, Hansard, 217, 1077-1081 (1873)

⁴ Ibid.

การรุกรานของดัตช์ครั้งนั้น ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวทางการทูตและการเมืองระหว่างประเทศขึ้นที่กรุงอิสตันบูล (Istanbul) ซึ่งในสมัยนั้นอิสตันบูลเป็นศูนย์กลางของโลกมุสลิมที่มีคอลีฟะห์⁵พำนักอยู่ อาเจะห์ียอมรับอำนาจของคอลีฟะห์ว่าเป็นผู้นำของประเทศมุสลิมและอาเจะห์มีสำนักงานของตนอยู่ที่นั่นด้วย อาณาจักรออตโตมันต้องการเข้าแทรกแซงโดยตรงเพื่อต่อต้านดัตช์แต่บรรดาทูตของประเทศต่างๆ ในยุโรปพยายามสร้างความกดดัน บีบบังคับไม่ให้ออตโตมันช่วยเหลืออาเจะห์ทั้งนี้เพื่อป้องกันการรวมตัวของประเทศมุสลิม สงครามระหว่างอาเจะห์และดัตช์กินเวลาเกือบศตวรรษใช้กำลังทหารและเล่ห์เหลี่ยมโดยส่งคนของดัตช์เข้ามาบ่อนทำลายอาเจะห์ นิตยสารฮาร์เปอร์ (Harper's Magazine) ตั้งชื่อสงครามระหว่างอาเจะห์กับดัตช์ว่า “สงครามร้อยปี”⁶อาเจะห์ไม่เคยยอมจำนน ไม่เคยทำสัญญาสงบศึกกับดัตช์ ดัตช์พ่ายแพ้ครั้งแรกในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1873 และถูกขับไล่ออกไปในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1942 มีการรบหลายครั้ง ชาวอาเจะห์ได้พลีชีพเป็นจำนวนมากมาย เมืองถูกเผา ถูกทำลาย แต่ชาวอาเจะห์ไม่เคยก้มหัวยอมจำนนต่อดัตช์ ถึงแม้ว่าวุฒยุทธโรปรกรณ์ด้อยกว่า ทันทีที่ผู้นำคนหนึ่งของอาเจะห์ถูกสังหาร ผู้นำอีกคนหนึ่งก็ขึ้นมาแทนที่ โดยไม่หวั่นเกรงความตาย⁷

หนังสือพิมพ์ลอนดอนมอร์นิ่งโพสต์ (The London Morning Post) ตีพิมพ์เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม ค.ศ. 1874 ระบุว่า

“มีหลักฐานยืนยันว่าชาวอาเจะห์เป็นชนชาติที่ไม่ถูกครอบครองได้โดยง่ายและพวกเขายืนหยัดต่อต้านผู้รุกรานประเทศอย่างเข้มแข็งจนไม่มีใครเทียบได้ ชาวล่าสุตจากแหล่งข่าวที่เชื่อถือได้แสดงให้เห็นว่าพวกเขายืนหยัดต่อสู้อย่างเพียรพยายาม พวกเขาจะปรากฏตัวอย่างไม่คาดฝันในสถานที่ที่พวกเขาเคยพ่ายแพ้มาก่อน การแสดงให้เห็นปรากฏการณ์นี้ได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติของนายพล

⁵ ไพศาล หรรพานิชย์กิจ, ตุรกีอดีตถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2546), 139-140. ตำแหน่งคอลีฟะห์คือผู้นำทั้งทางศาสนาและการปกครองแห่งมวลมุสลิมภายหลังพระมุฮัมมัดสิ้นพระชนม์ แต่คอลีฟะห์ผู้มีสิทธิธรรมนั้นมีเพียง 4 ท่านเท่านั้น เมื่อเกิดปัญหาความแตกแยกทางศาสนาหลังท่านอาลีสิ้นพระชนม์การสืบทอดตำแหน่งนี้มิได้รับการยอมรับจากมุสลิมชาวมักกะห์ พวกเขาถือว่าผู้ที่จะปกครองมุสลิมต่อจากพระศาสนานั้นต้องสืบเชื้อสายมาจากเผ่ากุเรซของพระศาสดาเท่านั้น ต่อมาตำแหน่งคอลีฟะห์ หรือกาหลิบถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งในสมัยสุลต่านเซลิม ที่ 1 (Selim I) ค.ศ. 1517 ทำให้สุลต่านออตโตมันองค์ต่อมาดำรงตำแหน่งคอลีฟะห์ด้วย

⁶ มนัส เกียรติอารัย.แปล, “รัฐอาเจะห์แห่งสุมาตราบกับลัทธิอาณานิคม.” วารสารอักษรศาสตร์-มหาวิทยาลัยศิลปากร, 14,2, (2535) อ้างจาก Harper's magazine, August, 1905.

⁷ Ibid.

ฟาน สวีเทน (Van Swieten) เกี่ยวกับจิตใจชาวอาเจห์ ชาติที่ต่อสู้ในสงครามอย่างมีจิตใจแน่วแน่ ความเพียรพยายามของชาวอาเจห์ทำให้เราต้องนับถือ และมีบางสิ่งบางอย่างเกี่ยวกับจิตใจของผู้คนเช่นนี้ ผู้คนซึ่งเขาปฏิเสธที่จะยอมรับความด้อยกว่าต่อผู้รุกราน ซ่อมกำแพงที่พังทลายลงครั้งแล้วครั้งเล่า หรือสร้างขึ้นมาใหม่ในที่ที่เคยถูกทำลายลงแล้ว และการรบเป็นคำตอบจากพวกเขา แม้ว่าอำนาจการยิงไม่มีประสิทธิภาพ มันน่าประหลาดใจและน่าสงสัยในความสำเร็จของฮอลันดา ในเมื่อใดก็ตามที่มีการเขียนประวัติศาสตร์สงครามระหว่างฮอลันดากับอาเจห์ เราคิดว่าคงไม่อาจเขียนได้ว่าฮอลันดาประสบความสำเร็จอย่างยิ่งใหญ่”⁸

มีหนังสืออีกมากมายหลายฉบับที่ได้เขียนเกี่ยวกับสงครามในครั้งนี้ แม้แต่นายพล ฟาน สวีเทน (Van Swieten) ก็ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับสงครามในอาเจห์ เขาเป็นผู้บัญชาการสูงสุดของกองทัพดัตช์ในการรุกรานอาเจห์ครั้งที่สอง หลังจากล้มเหลวในอาเจห์และต่อมาเมื่อเขาปลดเกษียณแล้วได้พิมพ์บันทึกความทรงจำของเขาที่มีชื่อว่า “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการครอบครองอาเจห์” เขาได้เขียนว่า จากประสบการณ์เขาไม่สามารถเอาชนะชาวอาเจห์ในสงครามได้ การอ้างว่าดัตช์ได้ครอบครองอาเจห์นั้นเป็นนิยายปรัมปรา ดัตช์ล้มเหลวในการยึดพื้นที่ในอาเจห์ ไม่ว่าจะเป็นก่อนหรือระหว่างที่เขาเป็นทหารหรือหลังจากที่เขาปลดเกษียณแล้วก็ตาม สิ่งหนึ่งที่อาจกล่าวได้ก็คือดัตช์ควรถอนตัวออกจากอาเจห์และเจรจาอย่างสันติ สงครามเป็นสิ่งที่ผิดพลาด สิ่งก็ตามมาคือดัตช์สูญเสียอาณานิคมในอินเดียตะวันออกที่เรียกว่าอินโดนีเซีย⁹

สงครามกับอาเจห์เป็นสงครามที่ยาวนานและรุนแรงที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ อาณานิคมของดัตช์ ที่ยึดเยื้อถึง 30 กว่าปี การยึดโกตาราจา (Kota raja) และการถอดสูลต่านมิใช่เรื่องง่าย เพราะกำลังพล 3,000 คนที่นายพลคูห์เลอร์ (Koehler) ยกพลขึ้นบกที่โอเลห์เลห์ (Olehleh) ในเดือนเมษายน ค.ศ.1873 ยึดมัสยิดใหญ่และวังสูลต่านได้ แต่ครอบครองอยู่ได้แค่ 10 วัน ก็ต้องถอยออก ตัวนายพลคูห์เลอร์เองก็เสียชีวิตในสงคราม นายพลฟาน สวีเทน (Van Swieten) ใช้กำลังกว่า 8,000 คนทั้งหน่วยทหารม้าและปืนใหญ่เข้ายึดโกตาราจาและบริเวณใกล้เคียงใน ค.ศ.1874 ดัตช์ใช้นโยบายเอาใจอาเจห์ด้วยการสร้างมัสยิดใหญ่ขึ้นมาใหม่ และเมื่อฟาน สวีเทนถอยกลับไปทิ้งกองทัพไว้ 3,000 คนคอยดูแลด้วยความตายใจว่าสิ้นสงครามแล้ว สูลต่านองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์แทนสูลต่านมาห์มูด ซาห์ ที่สิ้นพระชนม์ในมกราคม ค.ศ. 1874 แต่ทว่าแกนนำในการต่อต้านดัตช์ได้เปลี่ยนมือไปอยู่ที่กลุ่มอุลามาห์กับผู้ปกครองคือกลุ่มอุเลบาลัง

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

ดัตช์ได้ส่งกำลังเข้าเสริมทัพที่เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ และที่สำคัญที่สุดก็คือเมื่อคลองสุเอซเปิดเป็นเส้นทางที่ยุโรปเชื่อมกับเอเชีย ช่องแคบมะละกาจึงเป็นเส้นทางการค้าที่ดีกว่าทางช่องแคบซุนดา จึงทำให้การควบคุมอาเจะห์เป็นความสำคัญทางยุทธศาสตร์ต่อดัตช์มากที่สุด เมื่อดัตช์สามารถเข้ายึดพระราชวังและต่อมาสุลต่านสิ้นพระชนม์ ดัตช์จึงยื่นข้อเสนอต่อทายาทเรื่องการประกันเอกสิทธิ์เกี่ยวกับเรื่องภายใน เพื่อตอบแทนการยอมรับความเป็นใหญ่ของดัตช์ แต่สิ่งที่ดัตช์มิได้ประจักษ์ก็คือ สุลต่านได้รับการเลือกมาจากผู้นำมณฑลทั้งหลาย (บั้งลิมา) ซึ่งแต่ละคนก็ยิ่งใหญ่ในมณฑลของตน สุลต่านซึ่งมีหน้าที่แค่รับผิดชอบต่อความสัมพันธ์ภายนอกเท่านั้น ดัตช์จึงประหลาดใจมากกว่าการเข้ายึดวังและองค์สุลต่านมิได้ทำให้การต่อสู้สิ้นสุดลงดังเช่นในชวา ดัตช์จึงต้องเผชิญกับจลาจลทั่วไปโดยมีหัวหน้าท้องถิ่นต่างๆและผู้นำศาสนาเป็นผู้นำ โดยชาวพื้นเมืองเห็นว่าเป็นสงครามศาสนาเพื่อต่อต้านคนนอกศาสนา

เมื่อการต่อต้านดัตช์ได้เปลี่ยนมือไปอยู่ในกลุ่มผู้นำทางศาสนาคือ อุลามา (ulama) กับผู้ปกครองเมืองต่างๆในอาณาจักรอาเจะห์ ซึ่งก็คือ อูเลบาลัง (uleebalang) แต่อูเลบาลังพะวงในเรื่องผลประโยชน์ของตนเองและความปลอดภัยของดินแดนที่ตนเองปกครองมากกว่า จึงไม่ได้ร่วมกันต่อต้านดัตช์แต่ชอบที่จะประนีประนอมมากกว่า ทำให้ภาวะในการรวบรวมกำลังผู้คนเพื่อต่อต้านดัตช์ตกไปอยู่ที่อุลามา โดยมีทั้งการร่วมมือกันต่อสู้กับดัตช์และพวกที่ต่อสู้เพียงลำพัง ผู้นำอิสลามเป็นแกนนำประกาศว่าสงครามกับดัตช์เป็นสงครามศาสนา เพื่อปกป้องศาสนาอิสลามและขับไล่ชาวต่างชาติออกไป

กลุ่มอุลามาที่ทำการต่อต้านดัตช์มีเป็นจำนวนมาก เสียแต่ว่าบางที่ก็ร่วมมือกัน บางที่ก็สู้รบกับดัตช์โดยลำพัง ที่สำคัญได้แก่ บั้งลิมา (ตำแหน่งคล้ายๆ สมุหกลาโหมปนกับสมุหนายก) ไปเล็ม (Panglima Polem) โตโก๊ะห์ โอมาร์ (Tokoh Omar) ที่ต่อสู้กับดัตช์จนลุลคริสต์ศตวรรษที่ 20 จึงต้องยอมจำนน โตโก๊ะห์ นันตา (Tokoh Nanta) โตโก๊ะห์ เจ๊ะห์ ลัม เาะห์ (Tokoh Che Lam hgah) โตโก๊ะห์ มูดา บาเอ็ท (Tokoh Muda Ba'et)¹⁰ โตโก๊ะห์ ตีรู แห่งซิกลี (Tokoh Tiru of Sigli) อิหม่าม เลื่อง บาดา (Imam Lueng Bata) ซีค มาราบาฮัน (Sheikh Marabahan) โตโก๊ะห์ อาตัน

¹⁰ ไปเล็ม (Polem) เป็นตระกูลของผู้ปกครองเซกิ (Segi) ที่เรียกว่ามุคิม 22 ที่ผู้ปกครองมีตำแหน่งเป็นปู้ร์บาวังสะ (Purbawangsa) อิหม่าม มูดา (Imam Muda) เป็นตำแหน่งผู้ปกครองเซกิที่เรียกว่า มุคิม 26 ส่วนผู้ปกครองเซกิที่เรียก มุคิม 25 มีตำแหน่งว่า มูตะ เซอติอา (Muda Setia) ดูใน Tate, *The Making of Modern Southeast Asia* 1, (1971) : 235.

(Tokoh Adan) ฮาบีบ อับดุลเราะห์มัน (Habib Aabdul Rahman) แต่ที่ได้ชื่อว่าเป็นเจ้าความคิด และเป็นเจ้ายุทธศาสตร์ไม่มีใครเกิน เต็งกู จิค ดิ ตีโรแห่งปีดี (Teungku Chik di Tiro of Pidie)¹¹

ดัตช์ใช้วิธียึดครองดินแดนชายฝั่งทะเลตั้งแต่แม่น้ำราบา (Krueng Raba) ทางตะวันตกไปจรดแม่น้ำราชา (Sungai Raja) ทางตะวันออก ไม่ให้พวกอาเจะห์ได้เสบียงอาหาร การปิดล้อมเช่นนี้ทำให้เกิดการลักลอบขนส่งสรรพาวุธจากเขตแผ่นดินใหญ่มาลายา และจากซูลูมายังอาเจะห์¹²

ผู้นำอิสลามประกาศว่าสงครามกับดัตช์เป็นสงครามศักดิ์สิทธิ์เพื่อปกป้องศาสนาอิสลาม และขับไล่ชาวต่างชาติออกไป แต่ดัตช์ได้ขยายเขตยึดครองกว้างขวางออกไปทางตะวันออกยึดเอา อิดี (Idi) และตาเมียง (Tamiang) ทางตะวันตกยึดเปดิร์ (Pedir) ปาไซ (Pasai) และเปอร์ลัก (Perlak) รวมทั้งรุกคืบลงไปถึงจุดสุดแดนที่เมลาบอห์ (Melaboh) แต่ดัตช์ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเช่นกัน นั่นคือต้องใช้เงินถึงเดือนละ 1.5 ล้านรูเปียท์ นายพลเปล (General Pel) ตายในสงครามปี ค.ศ. 1876¹³

ข้าหลวงใหญ่ของดัตช์คือ ฟาน ลานส์เบอร์ก (Van Lansberge) ขึ้นมาดูแลเหตุการณ์ด้วยตนเองในปลายปี ค.ศ. 1877 ตั้งนายพล คาเรล ฟาน เดอร์ เฮย์เดน (Karei van der Heyden) บัญชาการสู้รบ ในต้นปี ค.ศ. 1878 ก็เริ่มการยุทธ์เพื่อเข้าครอบครองที่ราบอาเจะห์ (Aceh Valley) ซึ่งก็คือพื้นที่สำคัญของอาเจะห์นั่นเอง การต่อสู้และการรบแบบกองโจรกลายเป็นกิจวัตรประจำวัน ทำให้ดูเหมือนว่าดัตช์ต้องเผชิญกับปัญหาที่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1880 ดัตช์รู้สึกว่ายุทธวิธีได้ผลเพราะผู้นำอาเจะห์คนแล้วคนเล่าพากันวางอาวุธและยอมแพ้ แม้แต่ท้องที่ ซามาลังกะ (Samalanga) ซึ่งต่อต้านดัตช์อย่างเหนียวแน่นที่สุดก็ยอมแพ้ จนรัฐบาลปัตตาเวียดาวน์ลงความเห็นว่า การต่อต้านสลายลงแล้วจึงเริ่มตั้งรัฐบาลพลเรือนขึ้น นับว่าเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดเพราะเกิดการต่อสู้ขึ้นอีกอย่างดุเดือดเช่นเดิม ที่ซิลลี อิดี และซีลัง (Silang) ตามมาด้วยการรบยืดเยื้อแบบสงครามกองโจรโดยเหล่าอูลามายาออกมาทำการประกาศสงครามศาสนาต่อต้านคนนอกศาสนาขึ้น

¹¹ ถนนสายหนึ่งในมหานครจาการ์ตาได้รับการตั้งชื่อตามวีรบุรุษผู้นี้

¹² Tate, *The Making of Modern Southeast Asia* 1, (1971) : 236.

¹³ Ibid., 231.

ในลักษณะเช่นนี้ทำให้ดัตช์ต้องกำหนดแนวทางเอาชนะไว้สามทางคือ 1) ทำสงครามต่อไป 2) สถาปนาระบบสุลต่านขึ้นมาใหม่ 3) สร้างแนวป้องกันโกตาราจาและพื้นที่เขตชายฝั่งตอนเหนือโดยมีกำลังหนุนเต็มที่ ดัตช์เลือกข้อ 3 ที่เป็นที่รู้จักในชื่อ “การตรึงกำลัง” (concentration)¹⁴ โดยดัตช์โฆษณาชวนเชื่อว่าเขตป้องกันนี้มีความสงบสุขเพื่อให้ท้องถิ่นอื่นเข้าร่วม แต่สงครามกองโจรก็ยังดำเนินอยู่ต่อไป ใน ค.ศ. 1885 ดัตช์ได้ขยายแนวป้องกันออกไปเป็นแนวป้องกันยาวจากตะวันออกรวดตะวันตกมีป้อมปราการ 16 แห่ง พวกเขาพยายามเชื่อมจุดสำคัญต่างๆด้วยรถไฟ และสร้างทางรถไฟขนาดเล็กเชื่อมเส้นทางชายฝั่งตอนเหนือในแนวป้องกันเข้าด้วยกัน จากริมฝั่งทะเลตะวันออกไปยัง ตะวันตกล้อมรอบเมืองหลวงคือ โกตาราจา กองกำลังของดัตช์เข้ามาตั้งมั่นอยู่หลังแนวป้องกัน แต่ก็ไม่พ้นการถูกลอบทำลาย เพราะคนอาจะห์ ถือว่าการถอยร่นของกองกำลังดัตช์เป็นการพ่ายแพ้ จึงกลับเร่งการโจมตี ดัตช์พยายามทำให้สถานการณ์สงบลงด้วยการยกเลิกการปิดล้อมทางเรือบริเวณชายฝั่ง ใน ค.ศ. 1886-1891 ดัตช์ได้เปลี่ยนนโยบายในทางตรงข้ามคือใช้กำลังบังคับให้หัวหน้าต่างๆยอมอยู่ในอำนาจ ซึ่งปฏิบัติการของชาวอาจะห์ทำให้รัฐบาลปัตตาเวียต้องคิดหนักว่าจะใช้วิธีการใด ดัตช์ไม่มีแนวทางตอบได้ที่แน่นอน บางทีผ่อนปรน บางทีรุนแรง บางทีก็ใช้นโยบายยืมมือคนอาจะห์สู้รบกันเอง แต่บางทีดัตช์ก็ถูกหลอกเช่นกันเมื่อให้ โตโก๊ะห์ อูมร์ (Tokoh Umar) ปรามผู้นำคนอื่นโดยดัตช์ให้กำลังทหาร แต่พอรวบรวมกำลังพลได้เพียงพอกลับทำสงครามเล่นงานดัตช์แทน

ตั้งแต่ ค.ศ.1891-1893 ดัตช์ใช้นโยบายเชิงรุกมากกว่าการตั้งรับ มีการจัดตั้งกองกำลังทหารป่า (jungle squad) เพื่อไล่ล่ากองกำลังอาจะห์ แต่ในที่สุดได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายครั้งสำคัญในปี 1898 สมัยของข้าหลวงใหญ่ นายพล เจ.บี.ฟาน เฮอร์ตซ์ (J.B. Van Heurtsz) มีที่ปรึกษาฝ่ายกิจการคนท้องถิ่น (native affairs) และผู้เชี่ยวชาญในศาสนาอิสลามคือ คริสเตียน สนูค เฮอร์กโรนยี (Christiaan Snouck Hurgronje)¹⁵

¹⁴ Ibid., 232.

¹⁵ Christiaan Snouck Hurgronje (1857-1936) เรียนภาษาอาหรับที่มหาวิทยาลัยเลย์เดนและสตรีอา บรูค กลับไปเป็นศาสตราจารย์ทางกฎหมายและศาสนาอิสลามที่เลย์เดน ปลอมตัวใช้ชื่อว่า अबดุล กัฟฟาร์ (Abdul Gaffar) ไปอยู่ในเมกกะห์หกเดือนในช่วงปี ค.ศ. 1884-5 เรียนรู้ด้านศาสนาอิสลามและที่เกี่ยวกับบรรดาฮะยีที่ไปจากอินโดนีเซีย ปี ค.ศ. 1890 ไปเป็นที่ปรึกษาด้านการมุสลิมที่ปัตตาเวียในช่วงปี ค.ศ. 1891 อาศัยอยู่ที่โกตาราจารวมหกเดือน ศึกษาเกี่ยวกับคนอาจะห์ ตีพิมพ์ผลงานสำคัญที่ชื่อ De Atjehers ในปี ค.ศ. 1893 มีแนวคิดที่ว่าต้องปราบอูลาม่าจริงจังและสนับสนุนกลุ่มอูเลบาลังจึงจะเอาอาจะห์อยู่ ดูใน Harry J. Benda, “Christiaan Snouck Hurgronje and the Foundations of Dutch Islamic Policy in Indonesia” in Reading on Islam in Southeast Asia (Singapore : Institute of Southeast Asia Studies, 1985), 61-62.

ได้ศึกษาชาวอาเจะห์อย่างใกล้ชิด เขาเคยไปเยือนเมืองมักกะห์ ซึ่งเป็นที่หวงห้ามของคนนอกศาสนามาแล้ว โดยเขาแสดงตัวเป็นชาวมุสลิมที่กตัญญู และได้พบว่าชุมชนจำนวนมากของนักแสวงบุญชาวอินโดนีเซียอยู่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ในอาเจะห์ และกระตือรือร้นกับการที่พวกมุสลิมจะได้ชัยชนะต่ออัครซึ่งเป็นพวกนอกศาสนา

รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ ได้ตั้งตำแหน่งที่ปรึกษาของกิจการอาณานิคมขึ้นเพื่อดูแลชาวอาหรับและชนพื้นเมือง และให้คำแนะนำการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาณานิคมให้กับรัฐบาล คริสเตียน สนูค เฮอกรอนจ์ (Christian snouck Hurgronje) เข้ามาดำรงตำแหน่งนี้ในหมู่เกาะอินดีสตะวันออกปี ค.ศ.1901-1906 เขาแนะนำให้รัฐบาลดัตช์ดำเนินนโยบาย Associationism¹⁶ เพื่อแก้ไขปัญหาการต่อต้านจากกลุ่มมุสลิม เฮอกรอนจ์มองว่ารัฐบาลควรสนับสนุนการศึกษาแบบสมัยใหม่เข้าไปในกลุ่มลูกหลานปรียายี เพราะการศึกษาศสมัยใหม่จะเข้าไปตัดสายใยความผูกพันเรื่องความศรัทธา ความเชื่อมั่น และขนบธรรมเนียมทางศาสนาอิสลามในวิถีชีวิตของเด็กมุสลิมจากบ้าน และโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม การศึกษาในโรงเรียนแบบสมัยใหม่ของรัฐบาลมุ่งเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตแบบตะวันตก ภาษาดัตช์ และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และรัฐบาลสามารถเข้ามาควบคุมหลักสูตรได้มากกว่าโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามของชาวพื้นเมืองด้วย เฮอกรอนจ์มองว่าคนเหล่านี้จะกลายเป็นข้าราชการพื้นเมืองรุ่นใหม่ของรัฐบาลดัตช์ผู้นิยมในวัฒนธรรมของชาวตะวันตก และจะเป็นพลังสำคัญในการผสมผสานวัฒนธรรมชวา กับตะวันตก

¹⁶Mark R. Woodward, ed., Toward a New Paradigm Recent Developments in Indonesian Islamic Thought (Tempe,Arizona : Arizona State University, Program for Southeast Asian Studies, 1996),26-27.

นอกจากการสนับสนุนการศึกษาสมัยใหม่แล้วเขามีความเห็นว่าการดัดตั้งควรส่งเสริมมุสลิมส่วนใหญ่ในหมู่เกาะอินดีสตะวันออกหันมานับถือศาสนาตามแนวทางของกลุ่มปฏิรูป¹⁷ เพราะกลุ่มปฏิรูปให้การยอมรับแนวความคิดสมัยใหม่ของตะวันตก และทำให้เกิดความขัดแย้งภายในสังคมมุสลิม รัฐบาลจึงไม่ต้องกังวลเรื่องเอกภาพของสังคมมุสลิม เฮอรักรอนย์เชื่อว่าความศรัทธาในศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่อาจก่อให้เกิดพลังทางการเมืองในโลกสมัยใหม่ได้¹⁸

แนวความคิดของเฮอรักรอนย์มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลดัดตั้งตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 รัฐบาลพยายามเข้าไปควบคุมการศึกษาศาสนาในเปอซันเตรินควบคู่กับการกระจายระบบการศึกษาสมัยใหม่ในหมู่เกาะชวา ในปี ค.ศ.1905 รัฐบาลออกประกาศข้อบังคับให้ครูสอนศาสนาในชวาต้องขอใบอนุญาต และยื่นบัญชีรายชื่อนักเรียนกับผู้ปกครองมณฑล ข้อบังคับนี้สร้างปัญหาให้กับครูสอนศาสนาในเปอซันเตรินต่างๆทั่วชวา เพราะคิยายฮี้จำนวนมากไม่รู้ภาษาดัดตั้งพวกเขามีความรู้เฉพาะภาษาพื้นเมืองและอาหรับแต่ต้องเขียนรายงานภาษาดัดตั้ง

¹⁷ แนวคิดการปฏิรูปศาสนาเกิดขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ผู้นำความคิดปฏิรูป คือ มุฮัมหมัด อับดุลฮี้ (1849-1905) ท่านเป็นทั้งนักวิชาการด้านศาสนาและกฎหมายชาวอียิปต์ ท่านคือผู้นำแนวคิดการปฏิรูปศาสนาอิสลามสู่ความ "ทันสมัย" ในอียิปต์ และประเทศมุสลิมอื่น ๆ มุฮัมหมัด อับดุลฮี้เกิดในอียิปต์เมื่อ ปี ค.ศ. 1849 ท่านได้พบกับอัฟฆอนีที่มหาวิทยาลัย al-Azhar ปี ค.ศ. 1872 อับดุลฮี้ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากอัฟฆอนีอย่างมาก อัฟฆอนีกระตุ้นจิตสำนึกการต่อสู้ให้อับดุลฮี้กลายเป็นนักเคลื่อนไหว เพื่อจะนำยุคทองของศาสนาอิสลามและอิสลามของชาวมุสลิมจากลัทธิอาณานิคมกลับคืนมา แต่อับดุลฮี้ไม่ได้เห็นด้วยกับอัฟฆอนีเสียทั้งหมดตรงกันข้ามอับดุลฮี้ได้พยายามแยกการเมืองออกจากการปฏิรูปศาสนา เพราะไม่เห็นด้วยกับการรวมศาสนาและการเมืองเข้าไว้ด้วยกัน อับดุลฮี้สนับสนุนทัศนะของอัฟฆอนีเรื่องการปฏิรูปศาสนาอิสลามให้กลับสู่ความบริสุทธิ์ และการสลัดเสื่อมถอยในปัจจุบัน เช่น การแบ่งแยก หรือความคิดเห็นที่ขัดแย้งทางศาสนาทั้งลงไป แนวความคิดวิทยาศาสตร์จากตะวันตกมีอิทธิพลต่อแนวคิดปฏิรูปอิสลามของอับดุลฮี้มากอับดุลฮี้พยายามแสดงให้เห็นว่าศาสนาอิสลามมีความสอดคล้องกับโลกสมัยใหม่เทียบเท่ากับศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลามมิใช่เรื่องมงกายหรือจำกัดอยู่แค่เรื่องราวอภินิหารเท่านั้นอิสลามวางอยู่บนหลักเหตุผลสามารถค้นพบความเป็นเหตุเป็นผลได้จากคัมภีร์อัลกุรอาน อับดุลฮี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาศาสนาอิสลามแต่ไม่เห็นด้วยกับการตีความพระคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะห์ของบรรดานักบุญต่างๆ เพราะว่าการตีความอาจก่อให้เกิดความผิดเพี้ยนไปจากตัวบทเดิมได้ แนวคิดปฏิรูปศาสนาอิสลามให้มีความทันสมัยของอับดุลฮี้เป็นผลกระทบจากแนวคิดตะวันตกที่พยายามแสดงความเหนือกว่าอิสลามในสังคมอียิปต์ การปฏิรูปของอับดุลฮี้พยายามตอบได้ว่าอิสลามมิได้ด้อยกว่าตะวันตก และสามารถพัฒนาได้เช่นเดียวกับตะวันตกทุกด้าน แนวคิดของเขามีอิทธิพลต่อนักศึกษาอียิปต์ และนักเคลื่อนไหวตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 จวบจนถึงปัจจุบัน

¹⁸ ภูวดล ทรงประเสริฐ, อินโดนีเซีย : อดีตและปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), 211-212.

ให้เจ้าหน้าที่ ต่อมา ปี ค.ศ. 1925 รัฐบาลออกประกาศอีกฉบับยกเลิกการยื่นบัญชีรายชื่อนักเรียน แต่ให้ครูสอนศาสนาทั่วอินโดนีเซียเขียนรายละเอียดหลักสูตรการสอนส่งรัฐบาล รัฐบาลให้เหตุผล การออกประกาศดังกล่าวว่าเพื่อจัดมาตรฐานการศึกษาให้กับชนพื้นเมือง¹⁹ นโยบายการออก ประกาศทั้งสองฉบับเพราะรัฐบาลต้องการควบคุมการสอนศาสนาในระบบเปอซันเตร์น ป้องกัน การปลูกฝังค่านิยมการต่อต้านรัฐบาล และกดดันมิให้มีการสอนศาสนาตามโรงเรียนเถื่อนหรือใน เปอซันเตร์นเพราะรัฐบาลไม่สามารถเข้าควบคุมได้

แนวนโยบายดังกล่าวของรัฐบาลดัตช์ต้องการให้ระบบการศึกษาสมัยใหม่เข้ามาจำกัด ความคิดในเรื่องศาสนากลับส่งผลด้านลบต่อการปกครองของรัฐบาล เพราะแม้จะเกิดวิกฤตการณ์ ด้านการศึกษาศาสนาอิสลามแบบเดิม แต่ระบบการศึกษาทั้งแบบสมัยใหม่ และการศึกษาศาสนา อิสลามแบบเก่า กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มคนในนามของขบวนการศาสนาอิสลามมาก มายและกลายเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชจากเนเธอร์แลนด์ในเวลาต่อมา

ด้วยคำแนะนำของสนุค เฮอริกรอนย์ ประเด็นสำคัญของนโยบายนี้คือใช้ไม่แข่งกับผู้ ต่อต้าน ผู้เดินทางต้องมีหนังสือผ่านทาง ห้ามมีอาวุธปืนในครอบครอง การทำไร่นาบนที่ราบสูง ห้ามเด็ดขาด พยายามลดอำนาจหัวเมืองชายฝั่งทะเลด้วยการตั้งโทษปรับอย่างหนักที่ต้องจ่ายเป็น ฟริกไทย ไม่ให้มีระบบสุลต่านอีกต่อไปปราบผู้นำทางศาสนาหรืออุลามาอย่างจริงจัง ใช้นโยบาย สวัสดิการดึงประชาชนเข้ามาร่วม ในขณะที่เดียวกันก็พยายามเอาใจชาวมุสลิมด้วยการจัดตั้งกงสุล ประจำที่มักกะห์ สนับสนุนให้คนไปแสวงบุญที่เมกกะห์ให้มีรองกงสุลเป็นคนอินโดนีเซียประจำที่ มักกะห์ นโยบายเช่นนี้ส่งผลดี โดยที่ดัตช์สามารถยึดดินแดนต่างๆคืนมาได้เรื่อยๆ ผู้นำอาจะห์ที่ ต่อต้านต้องพ่ายแพ้ทีละคนสองคน และยังชักจูงผู้นำที่มีอำนาจอยู่คนหนึ่งในช่วงเวลานั้นด้วยการให้ อาวุธ และปล่อยให้เขาจัดการชนะสงครามให้กับตน ผู้นำนั้นคือ เตอกู อุมาร์ เมื่อดัตช์จ่ายเงินและ ให้อาวุธเตอกู อุมาร์ ก็สามารถปราบปรามและได้ชัยชนะในหลายมณฑลและแล้ว ใน ค.ศ. 1896 เตอกู อุมาร์พร้อมด้วยกองทหารได้หันมาเป็นศัตรูกับดัตช์อีกครั้งหนึ่ง ใน ค.ศ. 1899 เตอกู อุมาร์ ถูกพวกดัตช์ลอบสังหาร ดัตช์เข้าควบคุมอาจะห์เป็นผลสำเร็จ ปี ค.ศ. 1903 ดัตช์ก็สามารถใช้ให้ อุเลบาลังปกครองดินแดนที่ยึดมาได้หมด ในปี ค.ศ. 1913 อุลามาลีกต่อสู้ สุลต่านองค์สุดท้ายถูก ส่งไปปัตตาเวียแล้วเนรเทศไปอยู่ที่อัมบนในหมู่เกาะโมลุกกะ ดัตช์จึงสามารถยุติสงคราม

¹⁹ Ricklefs, *A History of Modern Indonesia c.1300 to the Present* (Hampshire : Palgrave, 2001),149.

อาจะห้ได้ อย่างไรก็ตามการต่อต้านยังคงดำเนินต่อไปจนถึงปี ค.ศ.1918 แม้ว่าอาจะห้จะเป็นส่วนหนึ่งของหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกของดัตช์แล้วก็ยังต้องใช้กฎอัยการศึกปกครองอยู่²⁰

ดัตช์จึงตระหนักว่าถ้าไม่ใช้กำลังอย่างเต็มที่แล้วยอมจะไม่มีวันเอาชนะได้ นับตั้งแต่ ค.ศ. 1877 เป็นต้นไป ความสำเร็จของสงครามในครั้งนี้ทำให้ผลกำไรที่เหลือของรัฐบาลในอินโดนีเซียต้องหมดไป แม้ว่าในที่สุดดัตช์เอาชนะบริเวณทั้งหมดด้วยการแบ่งแยกผู้นำอาดัท (adat) ทั้งหลายออกจากผู้นำมุสลิมด้วยกัน ความแตกต่างครั้งนี้ก็เป็นนโยบายที่ตั้งใจใช้เมื่อนั้นเองที่เทคนิคและการทหารของดัตช์ที่เหนือกว่าทำให้พวกเขาได้ชัยชนะขั้นสุดท้าย

อาจะห้ภายใต้การปกครองของเนเธอร์แลนด์

เมื่อไร้สุลต่าน กลุ่มอำนาจในอาจะห้จึงตกอยู่กับอุเลบาลัง ซึ่งเกือบทั้งหมดตกเป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจปกครองของดัตช์ กับกลุ่มอุลามามาซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา อย่างไรก็ตาม “สงครามศักดิ์สิทธิ์” (Prang Sabi) ไม่ได้ยุติลงง่ายๆ หากได้กลายรูปเป็นสงครามส่วนบุคคล คือ การที่คนอาจะห้ฆ่าร้ายคนต่างชาติต่างศาสนาที่เป็นคนยุโรปโดยเฉพาะชาวดัตช์ แต่ดัตช์เรียกคนเหล่านี้ว่า “ฆาตกร” ชาวอาจะห้ (Atjeh-murderer) ซึ่งปรากฏว่าในช่วงระยะปี ค.ศ. 1910-1937 มีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น 120 ราย²¹

เพราะการสู้รบดัตช์จำเป็นต้องตัดถนนเพื่อลำเลียงกำลังจึงมีถนนตลอดชายฝั่งทะเลตะวันออกและตะวันตก ตลอดจนมีถนนเล็กๆ เข้าไปทางตอนในของประเทศ แม้แต่ทะเลสาบใหญ่บนปล่องภูเขาไฟที่ชื่อ ลาคูต ตาวาร์ (Laut Tawar) ก็มีถนนเชื่อมไปถึงในปี ค.ศ. 1914 ทั้งที่อยู่ลึกเข้าไปและอยู่บนที่ราบสูง เส้นทางรถไฟสายเลียบชายฝั่งก็สร้างเสร็จเรียบร้อย และได้สร้างต่อเชื่อมเมดานและโกตารากาได้ในปี ค.ศ. 1919 เท่ากับว่าเป็นการเปิดเส้นทางคมนาคมและการขนส่งสินค้าให้สะดวกมากยิ่งขึ้น แต่แหล่งขนถ่ายสินค้าที่สำคัญยังคงอยู่ตามเมืองท่า เช่นท่าเรืออุเล เลฮีอิ (Ulee Lheeii) ซึ่งเป็นท่าเรือของโกตารากา ซิกลิ โลค์เซอมาเว กัวลาลังซา และกัวลาซิมบิง เป็นเมืองที่สำคัญตามเส้นทางรถไฟ ท่าเรือจึงเป็นที่ตั้งของตลาดขนถ่ายสินค้าจาก ภายนอกและขนส่งสินค้าจากภายในออกไป คนจีนได้เข้ามามีบทบาทในการค้าโดยเฉพาะการขนส่งสินค้าออก เพราะ

²⁰ Anthony Reid, *Contest for North Sumatra: Atjeh, the Netherlands and Britain 1858-1898* (Kuala Lumpur: University of Malaya, 1969), 252,278,282.

²¹ James T. Siegel, *The Rope of God* (Berkeley: University of California Press, 1969), 82-83.

ชาวจีนจะเปิดร้านค้าที่แหล่งตลาดต่างๆ แล้วออกไปหาซื้อสินค้าจากคนอาจะห์เองเพื่อส่งออก บางกรณีพ่อค้าจีนออกเงินล่วงหน้าหรือสินเชื่อให้แก่คนอาจะห์²²

ดัตช์ดูแลในเรื่องการเก็บภาษีจากการค้าเองโดยตรง โดยเก็บภาษี ณ จุดที่ส่งสินค้าออกไป เท่านั้น และดัตช์ใช้อูเลบาลังเป็นเครื่องมือควบคุมคนอาจะห์โดยอ้างว่าอูเลบาลังเป็นผู้นำด้านขนบธรรมเนียม (adat) ทำหน้าที่ปกครองท้องที่ เก็บภาษีและให้ดูแลคดีเล็กๆ น้อยๆ เรื่องที่นอกเหนือให้อยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ของดัตช์ที่มีตำแหน่งเรียกว่าผู้ควบคุมหรือคอนโทรเลอร์ (controller)²³ ทำให้อูเลบาลังต้องพึ่งพาดัตช์มากขึ้นทุกทีเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากสถานภาพใหม่ด้วยกัน ความสัมพันธ์จึงแน่นแฟ้น เรียกได้ว่าต่างมีความมั่นคงในชีวิต ไม่ต้องคอยระแวงระวังการแข่งขันกันเองดังแต่ก่อน อูเลบาลังยอมหาผลประโยชน์เต็มที่ด้วยกัน เช่น เตอกู เกอมังงัน อุมาร์ (Teuku Keumangan Oemar)²⁴ แห่งเกอมังงัน มีที่ดินที่เป็นที่นาครึ่งหนึ่งของเขตปกครอง มีบ้างเหมือนกันที่สร้างความเจริญให้แก่ท้องที่ที่ปกครองอยู่ ด้วยการส่งเสริมการศึกษา การเกษตร การชลประทาน ปศุสัตว์ อนามัย ซึ่งเป็นกรณีของอูเลบาลังที่ชื่อ เตอกู ฮะจี จีค มุฮัมหมัด โจฮัน อาลัม ซาห์ (Teuku Hadji Tjihik Maehamad Djohan Alam Sjah) แห่งเปอซังงัน (Peusangan) ที่มีบิดาเป็นสตรีอาจะห์คนแรกที่ได้รับการศึกษาตามแบบตะวันตก²⁵

ความสัมพันธ์ของอูเลบาลังกับฝ่ายอาณานิคมดัตช์จึงแน่นแฟ้น อูเลบาลังมีสถานภาพที่ดีอยู่ได้ก็เพราะแรงหนุนของดัตช์ และด้วยสาเหตุนี้เองทำให้เกิดความแปลกแยกระหว่างอูเลบาลังกับอูลาม่า ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดของความสัมพันธ์เช่นนี้ คือ เตอกู เกอมังงัน อุมาร์ เคยขัดขวางผู้นำคนสำคัญทางฝ่ายอูลาม่า คือดาอูด เบอเรอเอะห์ (Daud Beureueh) ไม่ให้เปิดโรงเรียนในเขตของตน พยายามช่วยเหลือดัตช์ให้กลับเข้ามาปกครองอาจะห์ใหม่ทั้งๆ ที่เคยถูกดัตช์ถอดออกจากตำแหน่งและถูกเนรเทศ เตอกู เกอมังงัน อุมาร์ ถูกกลุ่มพวกชาตินิยมฆ่าตายในปี ค.ศ. 1946²⁶

ในช่วงที่ดัตช์ปกครองอาจะห์ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 นั้น แม้เศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดีแต่การผลิตพริกไทยมีปัญหาเพราะเกิดโรคระบาดขึ้นสองครั้งใหญ่ๆ ในช่วงปี ค.ศ. 1904-1929 พริกไทยจึงส่งออกได้น้อยแต่มีราคาสูง เพราะความขาดแคลน แต่หลังปี ค.ศ. 1930 ที่

²² Ibid.,86-87.

²³ Ibid.,87-89.

²⁴ คำ Teuku เป็นคำนำหน้าอูเลบาลังทุกคนและมีความหมายว่าคนเหล่านี้เป็นคนชั้นสูง คล้ายๆ กับว่าเป็นเจ้าเป็นนายแต่เดิม คนอาจะห์หลายคนในปัจจุบันยังใช้คำนำหน้าชื่ออยู่

²⁵ James T. Siegel, *The Rope of God* (Berkeley: University of California Press, 1969), 88.

²⁶ Ibid., 89.

เศรษฐกิจเริ่มตกต่ำทั่วโลก ราคาพริกไทยเริ่มตก ผลประโยชน์กลับไปตกอยู่ที่คนต่างชาติที่มีกิจการสวนมะพร้าวซึ่งคนงานส่วนใหญ่เป็นชาวชวา ทำให้การว่างงานมีมากขึ้น ทำให้รัฐบาลอาณานิคมนอกจากต้องแบกภาระหนักขึ้นกว่าเดิมแล้ว ยังขาดแคลนทั้งเงิน และอำนาจที่เหมาะสมเพื่อรักษาบทบาทการเป็นผู้พิทักษ์ดินแดนต่างๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียเพราะผลประโยชน์ส่วนใหญ่กลับกลายเป็นผลประโยชน์ที่ชอบธรรมของนักธุรกิจแทบหมดสิ้น นั่นคือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้กลายเป็นปัจจัยชี้้นำให้รัฐบาลในเมืองแม่กำหนดนโยบายและการบังคับใช้มาตรการต่างๆ เกี่ยวกับอาณานิคมบิดเบี้ยวไปด้วย และเพื่อที่จะให้ภาระรับผิดชอบในการพิทักษ์อาณานิคมให้ดำรงอยู่ตลอดไป จึงจำเป็นต้องตัดสินใจกำหนดนโยบายเสาะแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในบางหมู่เกาะหรือบางดินแดนเพื่อเชื่อมกับอาณาบริเวณอื่น พร้อมกันนั้นก็จำเป็นต้องให้บรรยากาศทั่วไปในดินแดนอื่นๆ ทั้งหมู่เกาะมีความสงบเรียบร้อย และมีความมั่นคงพอเพียงที่จะให้การพัฒนาเศรษฐกิจและการเปิดตลาดแห่งใหม่ในแถบนั้นอย่างจริงจัง

สำหรับกรณีของเนเธอร์แลนด์แล้ว ไม่เพียงแต่กำไรที่คุ้มค่ากับการบริหารจัดการของอาณานิคมในอินโดนีเซียเท่านั้น แต่กำไรในอาณานิคมยังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะต่อสถานการณ์ทางการเงินของดัชต์หลังสงคราม นโปเลียน และหลังจากที่ต้องสูญเสียเงินจำนวนมหาศาลไปกับการทำสงครามกับเบลเยียมที่ต้องการแยกตัวออกจากสหพันธรัฐดัชต์-เบลเยียม (ตั้งขึ้นโดย กองเกรสแห่งเวียนนาเมื่อ ค.ศ.1815 เพื่อจัดการกับปัญหาการเมืองในยุโรปที่เกิดขึ้นโดยนโปเลียน) ในช่วง ค.ศ.1831-1832 ดังนั้นการเสนอโครงการเพื่อใช้บริหารจัดการแสวงหากำไรจากอาณานิคมที่หมู่เกาะอินโดนีเซีย นั่นคือโครงการ “Cultuurstelsel” หรือระบบการเพาะปลูก (Cultivation System) ได้ถูกเสนอขึ้นใน ค.ศ.1829 โดยโยฮันเนส วาน เดน บอสช์ (Johannes van den Bosch) ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงใหญ่ในช่วง ค.ศ.1830-1833²⁷

หลักการง่ายๆ ของระบบเพาะปลูกก็คือตามปกติแล้วทุกหมู่บ้านมีหน้าที่ต้องจ่ายภาษีที่ดิน (หรือค่าเช่าที่ดิน) แก่รัฐบาลอาณานิคมซึ่งคำนวณคร่าวๆ ก็ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ของผลผลิตหลักของหมู่บ้าน แม้ว่าตามความเป็นจริงแล้วตัวเลขในการเก็บภาษีจะต่ำกว่านี้อยู่บ้าง แต่เนื่องจากการจัดเก็บนั้นต้องจ่ายเป็นเงินทำให้เกิดความยุ่งยากอย่างมาก ทั้งเนื่องจากการไม่มีงบประมาณจัดการและขาดเม็ดเงินในระบบเงินตรา ข้อเสนอของวาน เดน บอสช์ ก็คือทุกหมู่บ้านควรจัดสรรพื้นที่บางส่วนสำหรับเพาะปลูกสินค้าส่งออกแทนเพื่อขายให้แก่รัฐบาลอาณานิคมในอัตราตายตัวที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนด โดยวิธีการเช่นนี้ก็จะทำให้ทุกหมู่บ้านสามารถจ่ายภาษีที่ดินที่ต้อง

²⁷ Ibid., 89.

จ่ายอยู่แล้วประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ของผลผลิตที่ได้ แล้วสำหรับการจ่ายภาษีที่ดินดังกล่าว ในกรณีที่มีผลผลิตเกินเป้าของภาษีที่ดินที่ต้องจ่าย ก็ให้หมู่บ้านใช้เป็นส่วนเกินไว้สำหรับหักลบในปีต่อไปได้ แต่ในกรณีที่ผลผลิตไม่เพียงพอ หมู่บ้านก็จะต้องหารายได้จากส่วนอื่นมาจ่าย

ดังนั้นวิธีคิดต่างๆ ก็คือแทนที่จะปล่อยให้ชาวนาอยู่กับระบบเพาะปลูกเดิม ก็สนับสนุนให้หันมาเพาะปลูกสินค้าเพื่อการส่งออกแทนนั่นเอง ทั้งนี้โดยมีรัฐบาลเป็นผู้รับประกันซื้อสินค้าในราคาตายตัวที่กำหนดไว้แล้ว ซึ่งเป็นมาตรการบังคับให้ชาวพื้นเมืองถูกบีบให้เข้ามาอยู่ในระบบผลิตสินค้าเพื่อป้อนตลาดโลกโดยรัฐเป็นนายทุนอุปถัมภ์ ดังนั้นตามทฤษฎีแล้ว ระบบการเพาะปลูกแบบใหม่นี้จะทำให้ทุกคนได้กำไรคือทุกหมู่บ้านจะเหลือพื้นที่สำหรับเพาะปลูกข้าวที่ต้องกินอยู่ และในขณะเดียวกันก็จะเหลือเงินจากการขายสินค้าส่งออกไว้สำหรับการใช้สอยในระบบตลาดที่กำลังเกิด ส่วนรัฐบาลอาณานิคมก็จะได้รับสินค้านำเข้าราคาถูก แทนที่จะคอยเก็บภาษีที่ดินที่ไม่มี ความแน่นอน หากในความเป็นจริงระบบนี้เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดการชู้ตหรืออย่างหนักและเต็มไปด้วยการขูดกลองในทุกระดับทั้งชาวยุโรปหรือแม้แต่ชาวพื้นเมืองเองก็ตาม กล่าวคือระบบการเพาะปลูกได้ทำกำไรจำนวนมหาศาลให้แก่ดัตช์ และเมื่อถึง ค.ศ.1831 ระบบการเพาะปลูกก็สามารถทำรายได้จำนวนมากให้รัฐบาลอาณานิคม จนทำให้งบประมาณการใช้จ่ายบริหารจัดการในอาณานิคมอินโดนีเซียอยู่ในภาวะสมดุล หลังจากนั้นหนี้สินต่างๆ ของดัตช์ที่ติดค้างมาตั้งแต่ช่วงสงครามโปเลียนและสงครามต่อต้านการปลดปล่อยของเบลเยียมก็ถูกชำระจนหมดสิ้น ในช่วง ค.ศ.1831-1877 รัฐบาลอาณานิคมสามารถนำเงินส่งกลับเข้าคลังของจักรวรรดิเนเธอร์แลนด์ได้มากถึง 832 ล้านฟลอรินส์ (หรือกิลเดอร์ ซึ่งเป็นค่าเงินเดิม) ก่อน ค.ศ.1850 จำนวนเงินส่งกลับที่ว่ามีมากกว่า 19 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ประจำปีของดัตช์ ช่วง ค.ศ.1851-1860²⁸

ในระหว่างที่ทางการของดัตช์กำลังผลักดันกระบวนการควบคุมหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เงื่อนไขทางเศรษฐกิจใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าขาเข้าขาออกในอาณานิคมแห่งนี้ ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐบาลดัตช์จำเป็นต้องคิดค้นหาวิธีการลงทุนใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนเกี่ยวกับการสร้างอุปทานแรงงานมีฝีมือ แต่ราคาถูก ตลอดจนสร้างอุปสงค์สินค้าอุตสาหกรรมจากเมืองแม่ด้วยการสร้างตลาดใหม่เพิ่มมากขึ้นในหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกได้กลายเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้น อย่างไรก็ตามการแสวงหากำไรจากการชู้ตจากระบบการเพาะปลูกในอาณานิคมที่วางไว้ก่อให้เกิดกระแสการต่อต้านอย่างหนักจาก

²⁸ M.C. Ricklifs, *A History of Modern Indonesia Since C. 1200*, Third Edition, (Hampshire : Palgrave, 2001), 155-158.

ฝ่ายเสรีนิยมในเนเธอร์แลนด์ จนมีขบวนการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปและลดบทบาทของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจของอาณานิคม โดยให้ยกเลิกการกีดกันการค้าการลงทุนของเอกชน และให้ยกเลิกการใช้แรงงานบังคับและการกดขี่ แรงเหวี่ยงสำคัญที่ก่อให้เกิดพลังในการเคลื่อนไหวเป็นอย่างมาก คือนวนิยายเรื่อง Max Havelaar ของ “Multatuli” (นามแฝงของ Eduard Douwes Dekker อดีตข้าราชการอาณานิคม) ซึ่งเปิดโปงให้เห็นภาพของการกดขี่ การข่มขู่คอร์รัปชั่นของพวกดัตช์ในชวา นวนิยายเรื่องนี้ได้กลายเป็นอาวุธอันทรงพลังของฝ่ายปฏิรูปในการต่อสู้กับระบบอาณานิคมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนนำไปสู่การประกาศยกเลิกระบบเพาะปลูกในที่สุด ซึ่งเริ่มทยอยยกเลิกพืชผลที่ไม่ค่อยได้กำไรเป็นอันดับแรก ส่วนพืชผลที่ได้กำไรนั้นกว่าจะยกเลิกได้หมดก็ต้องรอจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เพราะฉะนั้น นโยบายจริยธรรม²⁹ ถูกนำมาปฏิบัติต่อคนพื้นเมืองตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ชาวพื้นเมืองทุกหมู่เหล่าก็ถูกอุปโลกน์จากนโยบายนี้ให้มีสถานภาพที่สูงขึ้นกว่าในอดีต โดยจะไม่ถูกประณามเหยียดจากชาวดัตช์ว่าเป็นเหมือนสิ่งมีชีวิตที่มีไว้ใช้สำหรับการกดขี่ขูดรีดอีกต่อไป แต่ทุกคนจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิที่มีส่วนเป็นแรงผลักดันสำคัญในการสร้างระดับการดำรงชีวิตและระดับความคิดของผู้คนทุกหมู่เหล่าในดินแดนอินเดียนตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ โดยรัฐบาลของดินแดนแห่งนี้จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนชาวพื้นเมืองเพื่อผลักดันและปรับปรุงเศรษฐกิจ สังคมของอาณานิคมให้รุ่งเรืองและเป็นจริงขึ้นมาในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงนโยบายใหม่เพื่อปกครองอาณานิคมของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์นั้น นอกจากจะมีเป้าหมายทั่วไปเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแล้ว ดัตช์ยังมีเป้าหมายเฉพาะคือการป้องกันผลกระทบร้ายแรงอันเนื่องมาจากการฟื้นฟูอิทธิพลของศาสนาอิสลามที่มีมาตั้งแต่ตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ด้วย โดยนโยบายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามนี้ ดัตช์ได้รับอิทธิพลจาก ดร.คริสเตียน สนุก เซอร์กรอนย์ มากที่สุด โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับความคิดในการนำวัฒนธรรมและวิถีชีวิตส่วนที่ดีที่สุดของทั้งชาวอินโดนีเซียและชาวดัตช์มาผสมผสานกัน เพื่อสร้างชนชั้นนำใหม่ขึ้นมาในอาณานิคมหมู่เกาะซุมบัตร์พัพสำคัญแห่งนี้ ซึ่งความคิดต่างๆ ของเขา

²⁹ ผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายจริยธรรมคือ ดร.อับราฮัม คุยเปอร์ (Dr. Abraham Kuiper) ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีของเนเธอร์แลนด์ ตั้งแต่ ค.ศ. 1901 ในการกำหนดนโยบายทางด้านสวัสดิการสังคมแก่ชาวพื้นเมือง เพื่อแสดงให้เห็นว่าดัตช์มีความรับผิดชอบทางศีลธรรมเหมือนกับชาติอื่นๆ ที่กำลังปรับปรุงนโยบายอาณานิคมในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น เช่นกรณีของอังกฤษในคาบสมุทรมาลายูและกรณีของอเมริกาในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ เป็นต้น เพราะฉะนั้นเมื่อเขาก้าวเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว นโยบายจริยธรรมเพื่อแสดงความเมตตาอันมาจกของชาวคริสเตียนที่ดีก็จะถูกนำไปใช้อย่างจริงจังทันที... Victor Percell, *South And East Asia Since 1800* (London : Cambridge University Press, 1965), 103-105.

นอกจากจะไม่มี ความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหาศาสนาที่เพิ่มมากขึ้นแล้วในระยะนั้น อิทธิพลของเขายังจะกลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางแนวโน้มการปรับปรุงศาสนาอิสลามในหมู่เกาะแห่งนี้ให้ทันสมัยขึ้นตลอดคริสต์ศตวรรษที่ 20

ในทัศนะของบุคคลผู้นี้เขาเชื่อว่าชาวมุสลิมส่วนใหญ่ไม่ใช่พวกคลั่งศาสนา แต่เป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นและศรัทธาศาสนาของตนโดยไม่คำนึงถึงการสูญเสียใดๆ ถ้าหากความศรัทธาของพวกเขาจะทำให้ศาสนาอิสลามเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ของดัตช์จึงไม่จำเป็นต้องห่วงกลัวชาวมุสลิม ครูสอนศาสนาหรือแม้แต่ผู้ปกครองท้องถิ่น ทุกคนจะต้องไม่กังวลปัญหาความเป็นเอกภาพของชาวมุสลิม ข้าราชการดัตช์ควรทำตัวให้เป็นผู้ฉลาดและให้การส่งเสริมชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในหมู่เกาะอินเดียตะวันออกเพื่อให้นับถือศาสนาอย่างเคร่งครัดต่อไป โดยไม่จำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงกิจการทางศาสนาแต่อย่างใด เพราะถ้าพึ่งแต่ความศรัทธาในศาสนาไม่อาจจะก่อให้เกิดพลังทางการเมืองเพื่อสร้างบทบาทการนำโลกสมัยใหม่ได้เลย ถึงแม้ว่าในขณะนั้นจะมีผู้นำทางศาสนาหลายคนฉกฉวยโอกาสเพื่อสอนให้ผู้ศรัทธาคลั่งไคล้ในการทำสงครามศักดิ์สิทธิ์เพื่อจัดตั้งรัฐบาลของพวกมุสลิมหัวรุนแรง แต่รัฐบาลอาณานิคมก็จำเป็นต้องแยกแยะผู้ก่อปัญหายุ่งยากจำนวนน้อยเหล่านี้ออกจากชาวมุสลิมส่วนใหญ่ในดินแดนแห่งนี้ให้หมด โดยรัฐบาลอาณานิคมย่อมมีความชอบธรรมพอที่จะทำลายล้างอิทธิพลของคนเหล่านี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการตั้งศาสนาอิสลามเป็นเครื่องมือทางการเมืองอย่างเด็ดขาด ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าวของบุคคลผู้นี้จะมีผลทำให้รัฐบาลอาณานิคมนำไปปฏิบัติใช้กับศาสนาอิสลามอย่างจริงจังตลอดครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 และครึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 ด้วย³⁰

ถึงแม้ว่าศาสนาอิสลามได้กลายเป็นสัญลักษณ์สำหรับการประท้วงแต่ละรูปแบบของชาวพื้นเมือง แต่พวกมุสลิมทั้งหมดก็ไม่สามารถผลิตผู้นำสำคัญเกินกว่าระดับหมู่บ้านได้ตลอดตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่พอถึงต้นทศวรรษแรกของศตวรรษต่อมา สถานการณ์ดังกล่าวก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพราะขบวนการปฏิรูปและขบวนการทำให้สังคมทันสมัยขึ้นได้เข้ามา มีบทบาทเหนือวิถีชีวิตของชาวหมู่เกาะแห่งนี้มากขึ้นตามลำดับ

ในภาพรวมใหญ่ๆนั้น หลังจากทีดัตช์ยึดครองอาเจะห์ได้แล้วได้พยายามไม่ให้อาเจะห์มีการติดต่อกับโลกภายนอกเพื่อกีดกันไม่ให้กลุ่มอุลามาได้รับความช่วยเหลือจากที่อื่น จนกระทั่ง ค.ศ.1921 จึงมีสัญญาอนุญาตของการติดต่อกับภายนอกได้ โดยที่คนหนุ่มจำนวนหนึ่งที่ไม่ใช่เชื้อสาย

³⁰ Harry Aveling (ed.), *The Development of Indonesian Society* (St.Lucia : University of Queensland Press, 1979),113.

อาเจะห์แท้ที่เมืองซาบัง (Sabang) ได้รับรู้เกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์และในที่สุดในปี ค.ศ. 1939 จึงได้ก่อตั้งพรรคการเมือง ชื่อ พรรคอินโดนีเซียที่ยิ่งใหญ่ (Partai Indonesia Raya - PARINDRA) ส่วนในการทอนอำนาจอิทธิพลของอุลามานั้นดัตช์ดำเนินนโยบายให้โอกาสคนอาเจะห์ได้รับการศึกษาแบบทางโลก (secular education) อุลามาก็ไม่พอใจ แต่การเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีความสะดวกมากขึ้นในการเดินทางและติดต่อทำให้อิทธิพลของอุลามาย้ายออกไปนอกเขตชนบทแคบๆ เนื่องจากอุลามาในอาเจะห์ไม่สามารถแข่งขันกับกระแสการศึกษาแบบใหม่ในอาเจะห์ได้ ทำให้มีกลุ่มทางสังคมที่ชื่อ มุฮัมมัดดียะห์ (Muhummadiyah) จากเกาะชวาจึงได้เข้ามา มีบทบาทโดยอาศัยมือของอุเลบาลังและอุลามามาเข้าร่วมขบวนการแต่ก็หาได้เป็นขบวนการที่สำคัญของอาเจะห์ไม่ กลับเป็นว่าผลจากการเกิดขบวนการนี้ส่งผลให้กลุ่มอุลามาดำเนินการขึ้นเอง โดยการตั้งโรงเรียนกึ่งนอเนกแบบใหม่ที่เรียกว่า มัดรอซซะห์ (madrasah) ขึ้นแทนโรงเรียนสอนศาสนาแบบเดิมที่เรียกว่า ดายะห์ (dayah) ขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1928-1929 และบรรดาอุลามาก็ได้ตระเวนไปในที่ต่างๆ เผยแพร่คำสอน เทศนา เป็นผลให้เด็กหนุ่มๆ สนใจเข้าศึกษาในโรงเรียนแบบใหม่ จนเกิดการขนานนามช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 20 ว่าเป็น “ยุคแห่งการตระหนักรู้” (zaman kesadaran) หรือ “ยุคแห่งความเจริญ” (zaman kemajuan)

กลุ่มอุลามายังได้ร่วมกันก่อตั้งขบวนการของตนเองขึ้นในทศวรรษ 1930 เรียกชื่อว่า “สมาคมอุลามาทัวอาเจะห์” (Persatuan Ulama Seluruh Atjeh หรือ PUSA) และได้ให้ดาอูด เบอเรออะห์ มาเป็นผู้นำขบวนการโดยประกาศก่อตั้งที่โรงเรียนชื่อว่า มัดรอซซะห์ อัลมุสลิมิน เปอซังจัน (Madrasah Al Muslimin Peusangan) ซึ่งอยู่ในเขตอาเจะห์เหนือ สมาคมนี้นี้ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว พร้อมกับการก่อตั้งสาขาที่เป็นกลุ่มคนหนุ่ม (Pemuda- PUSA) ขึ้นในปี ค.ศ. 1940 ผู้นำคือ อามิร ฮุซัน อัล-มุจาฮิด (Amin Husin Al-Mudjahid) และกลุ่มลูกเสือที่เรียกว่า กัสจาฟาตุล อิสลาม (Kasjafatul Islam) ขึ้นมาด้วย³¹ อุลามาดังสมาคมนี้นี้ขึ้นมาเพื่อปรับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นสมัยใหม่ แต่แล้วสมาคมนี้อีกกลับกลายเป็นองค์กรมวลชนที่ดึงเอาคนอาเจะห์เข้ามาเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเข้าศึกษาในโรงเรียนแบบใหม่หรือไม่ก็ตาม

ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ อุลามาผู้ก่อตั้งมัดรอซซะห์นี้ถือว่าเป็นกลุ่มปฏิรูปขณะเดียวกันอุลามาหัวเก่าก็ยังมีอิทธิพลอยู่ ผู้นำอุลามาปฏิรูปที่สำคัญคือ ดาอูด เบอเรออะห์ กับ เต็งกู ฮัสบัลเลาะห์ อินดราปุรี (Tengku Hasballah Indrapuri) กลุ่มหัวเก่ามีผู้นำคือ เต็งกู ฮะซัน คร็อง กาลี (Tengku Hasan Krueng Kalee) ที่ซบซ้อนไปกว่านั้นก็คือ เกิดการร่วมมือขึ้นระหว่างอุลามาฝ่ายปฏิรูปกับ

³¹ Nazaruddin Sjamsuddin, *The Republican Revolt : A study of the Acehese Rebellion* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1985), 16-20.

กลุ่มอุเลบาลังที่บางคนก็ตั้งโรงเรียนแบบใหม่ขึ้น และมีอุเลบาลังไม่น้อยที่สนับสนุนสมาคมอุลามาทั่วอาเจะห์ ดังเช่นกรณีเตอกู มุฮัมหมัด อามีน (Teuku Muhammad Amin) ผู้เป็นพ่อค้าและเป็นกรรมการกลางสมาคม อีกคนหนึ่งคือ เตงกู มุฮัมหมัด โจฮัน อาลัม ซาห์ (Teuku Muhammad Johan Alam Syah) ผู้แย้งกับดัตช์ว่าสมาคมนี้ไม่เป็นพิษภัยทั้งมีเป้าหมายลับๆ ที่จะช่วยกันต่อต้านดัตช์ ส่วนอุเลบาลังที่ต่อต้านสมาคมนี้ก็มีจำนวนมาก ดัตช์อาศัยความขัดแย้งระหว่างอุลามาหัวเก่าและใหม่รวมทั้งอุเลบาลัง โดยแกล้งปล่อยข่าวว่าจะฟื้นฟูการปกครองแบบสุลต่านขึ้นมาใหม่และเกิดความเข้าใจไปว่าสมาคมที่เกิดขึ้นก็เพื่อสนับสนุนสุลต่าน ทั้งยังด้วยชื่อของสมาคมคือ PUSA นั้นจริงๆ แล้วย่อมาจากคำว่า “การฆาตกรรมอุเลบาลังทั่วอาเจะห์” (Pembunuh Uleebalang Seluruh Aceh) ในช่วงที่ญี่ปุ่นเริ่มยกพลขึ้นบกยึดมลายาและหมู่เกาะอินโดนีเซีย กลุ่มอุลามาและอุเลบาลังก็ร่วมมือกันต่อต้านดัตช์ ผู้นำฝ่ายอุเลบาลัง เช่น เตงกู จัก อารีฟ (Teuku Njak Arif) แห่งโกตาราราจา และเตงกู มุฮัมหมัด อาลี บังลิมา โปเล็ม (Teuku Muhammad Ali Panglima Polim) ทายาทวีรบุรุษผู้ต่อต้านดัตช์ ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่เมืองซาบังในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1942 อีกสองสัปดาห์ต่อมาก็เข้ายึดครองอาเจะห์ไว้ได้หมด

ช่วงเวลาสามปีในการยึดครองของกองทัพญี่ปุ่น ได้กลายเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญมากในประวัติศาสตร์ของการเกิดรัฐประชาชาติอินโดนีเซีย กล่าวคือแม้ว่าญี่ปุ่นมีเป้าหมายอยู่ที่การกำจัดอิทธิพลของตะวันตกไปจากอินโดนีเซีย และทำให้ดินแดนอาณานิคมแห่งนี้เอื้อประโยชน์ต่อญี่ปุ่น ทั้งในช่วงสงครามและหลังสงครามตามโครงการสร้างความไพบุลย์มหาเอเซียบูรพา แม้ว่าการยึดครองของญี่ปุ่นก่อให้เกิดภาวะข้าวยากหามากแพ่งอย่างหนัก และการเกณฑ์แรงงานที่เรียกว่า “อาสาศัมคร” (Romusha) นั้นได้ทำให้แรงงานที่ถูกเกณฑ์ไปทำงานในที่ต่างๆ เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก แต่การยึดครองของญี่ปุ่นก็ได้ปลุกฝังและปลุกเร้าความรู้สึกชาตินิยมขึ้นอย่างกว้างขวาง และการที่ญี่ปุ่นประกาศห้ามใช้ภาษาดัตช์และภาษาอังกฤษก็เป็นเหตุผลให้ภาษาอินโดนีเซียได้รับการสถาปนา เนื่องจากภาษาญี่ปุ่นยังไม่ค่อยมีคนใช้กันมากนักแต่ที่เหนืออื่นใดคือการที่ญี่ปุ่นได้ช่วยจัดตั้งกองกำลังติดอาวุธของชาวพื้นเมืองได้เป็นครั้งแรก

บทที่ 5 สรุป

ถึงแม้คำว่า"อินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์" (The Netherlands East Indies : Nel) จะถูกเรียกอย่างเป็นทางการเมื่อระบอบอาณานิคมของดัตช์ได้แผ่ขยายไปทั่วทั้งหมู่เกาะอินโดนีเซียตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา แต่คำดังกล่าวก็ถูกใช้เรียกชื่อดินแดนเหล่านั้นจากดัตช์และชาวยุโรปอื่นๆ อย่างแพร่หลายมาก่อนหน้านั้นเป็นเวลานานแล้ว คือตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เมื่อดัตช์สามารถปกครองดินแดนต่างๆ อันประกอบด้วยหมู่เกาะโมลุกกะ เกาะสุลาเวสี และบริเวณอื่นๆ อีกหลายส่วนของเกาะชวา ถัดจากนั้นในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดัตช์ยังได้สิทธิในการเก็บภาษีในดินแดนต่างๆ ของพวกมิ้งกาเบาพร้อมกับการแปลงสภาพหัวเมืองเหล่านั้น ซึ่งตั้งอยู่ทางชายฝั่งตะวันตกของเกาะสุมาตราให้กลายเป็นรัฐอารักขา (protectorate states) แล้ว ดัตช์ยังได้ควบคุมเมืองปาเล็มบัง เกาะบังกา และเกาะบิลลิตันซึ่งอุดมไปด้วยแร่ดีบุก ตลอดจนผลประโยชน์อื่นๆ ในเกาะกาลิมันตันและเกาะบาหลี โดยดัตช์จะควบคุมดินแดนต่างๆ ในเกาะเหล่านี้อย่างหลวมๆ ด้วยการทำสนธิสัญญาผูกมัดแต่ก็ยังคงให้การรับรองอำนาจอธิปไตยของเจ้าผู้ปกครองพื้นเมืองตลอดระยะเวลาดังกล่าว

ระบบนี้เพิ่งจะเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงในตอนหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี้เอง ทั้งนี้เนื่องจากผลพวงของการผนวกดินแดนที่สอดคล้องกับระบอบจักรวรรดินิยมสากลและพันธกรณีต่างๆ เพื่อให้เศรษฐกิจขยายตัว ทำให้ดัตช์จำเป็นต้องให้การคุ้มครองและช่วยเหลือดินแดนแต่ละแห่งมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1898 เป็นต้นมา รัฐบาลอาณานิคมได้เปิดการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญากับเจ้าผู้ปกครองดินแดนต่างๆ ได้สำเร็จ ตั้งแต่นั้นมาอำนาจอธิปไตยในดินแดนเหล่านั้นก็ถูกรวมเข้าอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลแห่งอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์โดยเด็ดขาด¹

สำหรับจุดหักเหสำคัญที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนรูปแบบของการขยายจักรวรรติดัตช์ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย คือ สงครามอาเจห์ (The Atjeh War) ในตอนเหนือของเกาะสุมาตรา โดยดัตช์ได้ฉวยโอกาสส่งทหารเข้าไปในอาเจห์ตั้งแต่ ค.ศ. 1873 ภายหลังจากที่ดัตช์สามารถทำ ความตกลงกับอังกฤษในปี ค.ศ. 1871 เพื่อแก้ไขสนธิสัญญาที่เคยทำกันไว้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1824

¹ Nicholas Tarling, *Southeast Asia Past and Present* (Melbourne : F.W. Cheshire, 1966) 124-126.

ได้สำเร็จ ตั้งแต่นั้นมาดัชต์จึงมีสิทธิเต็มที่ที่จะอิทธิพลเข้ามาในอาแจะห์โดยไม่ต้องเกรงว่าจะทำให้อังกฤษไม่พอใจ ขณะเดียวกันผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอื่นๆ ของดัชต์ในหัวเมืองทางฝั่งตะวันออกของเกาะสุมาตราขณะนั้น เช่นเมืองเดลี เมดาน และซิดดิกก็เป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ผลักดันให้ดัชต์ต้องขัดแย้งกับผลประโยชน์ของอาณาจักรอาแจะห์โดยตรงเพิ่มขึ้น จนกระทั่งบานปลายและนำไปสู่การเผชิญหน้าครั้งสำคัญของอาแจะห์และเนเธอร์แลนด์ที่มีการรบยืดเยื้อกว่า 30 ปี

ตลอดระยะเวลาของสงครามนี้ ดัชต์สามารถสร้างความกระจ่างชัดเจนนในเป้าหมายต่างๆ ที่ตนเองต้องการจากหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกเพิ่มขึ้นตลอดเวลา เพราะในอดีตนั้นดัชต์ไม่เคยประสบความสำเร็จในการสร้างเป้าหมายที่แท้จริงเกี่ยวกับดินแดนเหล่านี้ได้เลยตั้งแต่ยุคสมัยของโจฮันส์ แวน เดนบอสช์ จนกระทั่งถึงยุคที่มีการบังคับใช้ระบบวัฒนธรรมในเกาะชวาโดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การตัดทวงผลประโยชน์ให้มากที่สุดกลับสู่เมืองแม่ และตั้งแต่นั้นระบบดังกล่าวถูกลากจนกระทั่งบิดเบี้ยวออกไปเรื่อยๆ ในทศวรรษ 1860 ทิศทางของระบบนี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจเจกชนซึ่งเป็นนักธุรกิจที่มีความเชื่อในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม บุคคลเหล่านี้จึงสามารถฉกฉวยโอกาสเข้าครอบงำกิจการทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ในหมู่เกาะอินโดนีเซียได้สำเร็จ ทั้งที่กิจการต่างๆ เหล่านี้ครั้งหนึ่งเคยอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลดัชต์แทบทั้งสิ้น แต่ลัทธิเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่นักธุรกิจเหล่านั้นยึดถืออยู่ก็จะถูกประยุกต์โดยชาวดัชต์ที่ตั้งความหวังจะได้รับผลประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ จากอำนาจพิเศษและรูปแบบการปกครองของรัฐบาลอาณานิคมที่ถูกสร้างขึ้นใช้ควบคุมบรรดาเมืองขึ้นของตนเอง

อันที่จริงอาจกล่าวได้ว่า อาแจะห์มิได้มีพื้นฐานทางการเกษตรแต่ขึ้นอยู่กับการควบคุมหัวเมืองการค้าตามชายฝั่งที่ไกลออกไป ทั้งต้องสามารถควบคุมเส้นทางการค้าและเมืองชายฝั่งไว้ให้ได้ เพราะมิฉะนั้นแล้วการค้าต่างประเทศก็จะหลุดมือไป อาแจะห์จึงต่างจากรัฐอื่นตรงที่ไม่ได้มุ่งควบคุมพลเมืองและการผลิตสินค้าที่เป็นอาหาร อาแจะห์ไม่ได้สนใจที่จะขยายดินแดนเข้าไปทางตอนในเพราะไม่ได้เพาะปลูกอย่างจริงจัง อาแจะห์สั่งซื้อข้าวจากสุมาตรา สยาม และพม่า เพราะเหตุนี้อาแจะห์จึงไม่ค่อยมั่นคง แม้จะเอาทาสที่ได้มาจากสงครามมาช่วยเพาะปลูกก็ยังไม่พอบริโภคอยู่ดี อาจสรุปได้ว่าอาแจะห์นั้นมุ่งสร้างสัมพันธกับตลาดนานาชาติและกับชุมชนมุสลิมในที่ต่างๆ มากกว่าจะมุ่งขยายอาณาเขตอย่างแท้จริง

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของอาแจะห์ในยุคโบราณมาถึงยุคร่วมสมัยมีลักษณะของพลวัตที่สำคัญของอาแจะห์ นับตั้งแต่ราชอาณาจักรอาแจะห์ที่เป็นปึกแผ่นในสมัยของสุลต่านอิสคานดาร์ มุดา (ค.ศ. 1607-1636) ผู้นำของชุมชนแบ่งออกเป็นฝ่ายศาสนาและฝ่ายบ้านเมืองทางฝ่ายศาสนาผู้นำที่สำคัญคืออูลามา ซึ่งมีอิทธิพลสูงด้วยมีลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก และต่างมี

อิทธิพลอยู่ในเขตของตนเป็นผู้นำชุมชนด้วยประชาชนให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟัง ทั้งใกล้ชิดกับประชาชน อุลามามีได้เป็นตำแหน่งแต่งตั้งทางการเมืองแต่เป็นความยอมรับของชาวบ้าน เป็นผู้เชี่ยวชาญในกฎหมายอิสลาม และยังถือได้ว่าอุลามานั้นเป็นปัญญาชนลอยตัวคือมิได้ผูกติดอยู่กับพื้นที่ใดที่หนึ่งโดยเฉพาะ

ส่วนทางฝ่ายบ้านเมืองหรือทางการปกครองมีอุเลบาลังเป็นผู้นำผู้ใช้อำนาจปกครองพื้นที่หรือท้องถิ่นแทนสุลต่าน นอกจากนั้นยังประกอบการค้าและลงทุนจึงไม่น่าแปลกใจที่อุเลบาลังจะมีอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจ ยามที่สุลต่านเข้มแข็งก็สามารถควบคุมอุเลบาลังได้ แต่เมื่อใดที่สุลต่านอ่อนแออุเลบาลังก็มีอิทธิพลสูงพอที่จะร่วมกันตัดสินใจว่าจะสนับสนุนใครให้เป็นสุลต่านองค์ใหม่ เมื่อดัตช์เข้ามาปกครองอาเจะห์ได้พยายามใช้อุเลบาลังเป็นเครื่องมือคานอำนาจอุลามาวัว ดัตช์ยังสร้างความเข้าใจที่ไขว้เขวเพื่อประโยชน์ในการปกครองว่า อุเลบาลังเป็นตัวแทนของชนบทรวมนิยมประเพณีแต่เดิมซึ่งเป็นการพยายามจะแยกฝ่ายกฎหมายอิสลาม กับชนบทรวมนิยมประเพณีออกจากกัน ทั้ๆที่ได้มีการยอมรับแล้วตั้งแต่ยุคสุลต่านอิสคานดาร์ มุดาว่ากฎหมายอิสลาม (sjariah) กับชนบทรวมนิยม (adat) ไม่ได้ขัดแย้งกัน หากเสริมกันและกัน ประมวลกฎหมายอิสลามเป็นเครื่องชี้ถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ซึ่งยึดถือหลักกฎหมาย หากเมื่อใดสังคมเกิดความวุ่นวายก็จะตกเป็นหน้าที่ของอุลามาก็จะตั้งแก้ไขให้สังคมปฏิบัติตามหลักกฎหมายทางศาสนา ซึ่งนี่เองคือการเปิดช่องทางให้อุลามาทั้งขบวนการปฏิรูปอิสลามขึ้นได้อันมีผลกระทบต่อสังคมโดยตรง สงครามกับดัตช์ที่ยืดเยื้อถึง 30 ปี ดึงเอาอุลามามาเป็นผู้นำประชาชนทำสงครามกับดัตช์ เป็นการสวมบทบาทใหม่ของอุลามานในการต่อสู้กับอำนาจต่างชาติและคนนอกศาสนา บทบาทนี้ต้องแสดงบ่อยครั้งมากขึ้นช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และ 20 ดังนั้นจึงเกิดสภาพความขัดแย้งในสังคมอาเจะห์ที่มีอุเลบาลังฝ่ายหนึ่งกับอุลามายฝ่ายหนึ่ง

ตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ดัตช์ได้ส่งเสริมการศึกษาแบบทางโลกหรือการศึกษาแผนใหม่ให้เด็กเข้าโรงเรียนแผนใหม่ ขณะเดียวกันขบวนการของมุสลิมหัวใหม่ เช่น โมฮัมหมัดดิยาร์ ขยายตัวมาจากเกาะชวาเข้ามามีบทบาท ทำให้กลุ่มอุลามาดำเนินปรับตัวและก่อตั้ง “สมาคมอุลามาทัวอาเจะห์” ขึ้นในปี ค.ศ. 1939 และสร้างกลุ่มคนหนุ่มของสมาคมฯ ขึ้นอีกต่างหาก กลุ่มสมาคมฯ จึงเป็นกลุ่มอุลามาปฏิรูป แต่อุลามาทัวอาเจะห์ก็ยังมีอยู่มากและมีอิทธิพลเช่นเดิม นั่นก็คือเกิดการแตกตัวของอุลามาออกเป็นอุลามาทัวอาเจะห์กับอุลามาปฏิรูป กลุ่มหลังนี้ยังไปร่วมมือกับอุเลบาลังซึ่งเท่ากับเป็นการเสริมให้เกิดความตึงเครียด

เมื่อญี่ปุ่นเข้ายึดครองอาเงะห์ ญี่ปุ่นได้อาศัยอุเลบาลังเป็นเครื่องมือก่อน ต่อเมื่อเห็นว่าใช้ไม่ได้ผลจึงหันไปหาอุลามามาของกลุ่มสมาคมฯ การประกาศแพ้สงครามของญี่ปุ่นทำให้เกิดความอิหฺลัก็เห็ลึขึ้นกับสมาคมฯ และอุเลบาลังว่าจะวางตนอย่างไรกับการเกิดสาธารณรัฐอินโดนีเซียที่ประกาศตัวเป็นเอกราช ฝ่ายอุลามาทั้งหัวเก่าและปฏิรูปมีปฏิกิริยาที่จับไว้ออกคำแถลงการณ์ของอุลามาทัวทั้งประเทศว่าสงครามนี้เป็นสงครามศักดิ์สิทธิ์อีกด้วย อุเลบาลังถูกตีตราว่าเป็นสมุนของดัศัและต่อต้านสาธารณรัฐจึงต้องกำจัศ การที่อุลามากำจัศอุเลบาลังนำไปสู่การเกิด “ปฏิวัติทางสังคม” ขึ้นในอาเงะห์แล้วทางสมาคมฯ ก็ยึดอำนาจปกครองอาเงะห์เสียเอง

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธ์

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

หนังสือ

จอห์น แบลตติน และแฮร์รี เจ. เบ็นดา. เขียน ภรณ์ กาญจนรัชชิตี และชินจิตต์ อ่ำไพพรรณ แปล.

ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2521.

เพ็ชรี สุมิตร. ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย. แปลจาก A short history of Indonesia. ผู้แต่ง Alisa Zainu'ddin, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2523.

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : คาบสมุทรและกลุ่มเกาะ”. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. อินโดนีเซีย: อดีตและปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : วิทยสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

รัตนา อุดมหะสุวรรณ. “บทบาทและอิทธิพลของศาสนาอิสลามในหมู่เกาะอินโดนีเซียตั้งแต่ต้นจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 16.” สารนิพนธ์สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.

วิทยา สุจริตนารักษ์. อดีตและอนาคตของอะเจห์. กรุงเทพฯ : โครงการอาณานิคมศึกษา 5 ภูมิภาค, 2546.

วารสาร

มนัส เกียรติธำชัย. แปล, “รัฐอะเจห์แห่งสุมาตรากับลัทธิอาณานิคม.” วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 14, 2, (2535) : 25-35.

อุษณีย์ กรวรรณสูตร. “อิทธิพลของยุคอาณานิคมที่มีต่อการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กรณีมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย”. วารสารรัฐศาสตร์นิเทศ, 17, 1, (มกราคม, 2515) : 41-52.

เอกสารภาษาอังกฤษ

หนังสือ

- Anderson, John. Acheen and the Ports on the North and East Coasts of Sumatra. London : Wm.H. Allen, 1840.
- Aveling, Harry (ed.). The Development of Indonesian Society. St. Lucia : University of Queensland Press, 1970.
- Barber, Richard. Ed. Aceh : The Untold Story. Bangkok : Asian Forum for Human Right and Development, 2000.
- Bastin, John. (ed.). The Emergence of Modern Southeast Asia : 1511-1957. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall, 1967.
- _____. and D.C. Twitchett. eds. A Descriptive Dictionary of the Indian Islands & Adjacent Countries. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1971.
- _____. and Harry J Benda. A History of Modern Southeast Asia. Sydney : Prentice Hall of Australia, 1977.
- Blusse, Leonard and Gaastra, Femme, eds. On the Eighteen Century as a Category of Asian History : Ven Leur in Retrospect. England : Ashgate Publishing Ltd, 1998.
- Chaudhuri, K.N. Asia before Europe : Economy and Civilization of the Indian Ocean from the Rise of Islam to 1750. London : Cambridge University Press, 1990.
- D.I. Aceh. A handbook to Aceh 1998. Jakarta : CV. Kharisma Putra Utama, 1998.
- Drakard, Jane. A Malay Frontier : Unity and Duality in a Sumatran Kingdom. New York : Cornell University Press, 1990.
- Elson, R.E. The Cultivation System and Agricultural Involution. Working Papers No.14, Centre of Southeast Asian Studies, Monash University, 1978.
- Gullick, J.M. Malay Society in the Late Nineteenth Century : The Beginnings of Change. Singapore : Oxford University Press, 1987.
- Hall, D.G.E. A History of South-East Asia. London : Macmillan, 1958.
- Harrison, John A. ed. South and Southeast Asia. Arizona : University of Arizona Press, 1972.

- Holt, P.M. and others. (eds.) The Cambridge History of Islam Vol.II. London : Cambridge University Press, 1970.
- Kahin, George M. Nationalism and Revolution in Indonesia. Ithaca and London : Cornell University Press, 1952.
- Kell, Tim. The Roots of Acehese Rebellion, 1989-1992. Cornell Modern Indonesia. Ph.D. Dissertation. Ithaca : Cornell University, August 1983.
- Khoo Hock Cheng. The Trade of Penang, 1786-1823. Singapore : University of Malaya, 1959.
- Kingsbury, Damien and Aveling, Harry. eds. Autonomy and Disintegration in Indonesia. London : Routledge Curzon , 2003.
- Lach, Donald F. Southeast Asia in the Eyes of Europe. Chicago : The University of Chicago Press, 1968.
- Lee Kam Hing. The Sultanate of Aceh : Relation with the British 1760 –1824. Kuala Lumpur : Oxford university Press, 1995.
- Lewis, Dianne. Jan Compagnie in the Straits of Malacca 1641-1795. U.S.A. : Center for International Studies Ohio University, 1995.
- Loeb, E.M. Sumatra Its History and People. Vienna : Institute fur Volkerkunde der – Universitat Wien, 1935.
- Lubis, Mochtar. Indonesia : Land under the Rainbow. Singapore : Oxford University Press, 1990.
- Marsden, W. History of Sumatra. 3rd eds., London : Privately Printed, 1811.
- Meilink-Roelefsz, M.A.P. Asian Trade and European Influence in the Indonesia Archipelago between 1500 and about 1630. Netherlands : Martinus Nijhoff, 1962.
- Reid, Anthony. The Contest for North Sumatra : Atjeh, The Netherlands and Britain 1858-1898. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1969.
- _____. The Blood of The People : Revolution and the End of Traditional Rule in Northern Sumatra. Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1979.
- _____. Southeast Asia in the Age of Commerce 1450-1680. New Haven, Yale University Press, 1988.

- Reid, Anthony and Marr. eds. Perception of the Past in Southeast Asia. Singapore :
Aeinemann Educational Books (Asia) Ltd., 1979.
- _____. The Indonesian National Revolution 1945 -1950. Australia : Longman, 1974.
- _____. and Lances Castles. (eds.) Precolonial State Systems in Southeast Asia.
Monograph No.6, Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society, Kuala Lumpur :
University Press, 1975.
- Ricklefs, M.C. A History of Modern Indonesia. London : The Macmillian Press, 1982.
- Robinson, Richard. Indonesia : The Rise of Capital. Sydney : Allen & Unwin, 1986.
- Ryan, N.J. The Cultural Background of the Peoples of Malaya. Kuala Lumpur :
Longmans, 1962.
- Schwarz, Adam. Indonesia's Search for Stability. Australia : Allen & Unwin, 1999.
- Selling, Eleanor. The Evolution of Trading States in Southeast Asia before the 17th
Century. U.S.A. : Columbia University, 1981.
- Siegel, James T. The Rope of God. California : Berkeley and Los Angeles, University of
California Press, 1969.
- Sjamsuddin, Nazaruddin. The Republic Revolt : A Study of the Acehese Rebellion.
Singapore : Institute of Southeast Asian Studies, 1985.
- Steinberg, David Joel. And others (eds.). In seach of Southeast Asia. New York :
Praeger Publishers, 1971.
- Tarling, Nicholas. Southeast Asia Past and Present. Melbourne : F.W. Cheshire, 1966.
- Tate, D.G.M. The Making of Southeast Asia : Vol.1 The European Conquest.
Kuala Lumpur : Oxford University Press, 1971.
- Kell, Tim. The Roots of Acehese Rebellion, 1989-1992. Cornell Modern Indonesia
Project, Ithaca : Cornell University Press, 1995.
- Woodman, Dorathy. The Republic of Indonesia. New York : Philosophical Library
MCMLV, 1955.

Articles

- Airriess, Christopher. "Port-Centered Transport Development in Colonial North Sumatra." Southeast Asia Program Cornell University. Ithaca : New York,30, (April,1995)
- Anthony, H. Johns. "Sufism in Southeast Asia : Reflections and Reconsiderations." Journal of Southeast Asia Studies 26,1, (March,1995): 70-82.
- Benda, Harry J. "The Pattern of Administrative Reforms in the Closing Years of Dutch Rule in Indonesia.",in South and Southeast Asia. John A. Harrison eds. Arizona : University of Arizona Press, 1972.
- Benedict R. O'G Anderson. "Old state, New Society : Indonesia's New Order in Comparative Historical Perspective." Journal of Asian Studies.XLII,3,(May,1983) : 55-65.
- Bourchier, David. "Law, Crime and State Authority in Indonesia." In State and Society in Indonesia. Edited by Arief Budiman.Clayton : Monash Papers on Southeast Asia, 22, 1990.
- Bowen, John R. "Death and The History of Islam in Highland Aceh." Southeast Asia Program Cornell University Ithaca : New York, No.38 (October,1989)
- Crouch, Harold. "Indonesia." in Military-Civilian Revolution in South East Asia. eds. by Zakaria Haji Ahmad & Harold Crouch. Singapore : Oxford University Press,1985.
- Emmerson, Donald K. "Understanding the New Order: Bureaucratic Pluralism in Indonesia." Asian Survey 23,11, (November,1983) :57.
- Kathirithamby-Wells,J. "Royal Authority and Orang Kaya in the Western Archipelago Circa 1500-1800." Journal of Southeast Asia Studies.17,2,(September,1986)
- _____. "Force of Regional and State Integration in the Western Archipelago c.1500 - 1700." Journal of Southeast Asia Studies. XVIII, 1, (March,1987)
- _____. "Acehnese Control over West Sumatra up to the Treaty of Painan 1663," Journal of Southeast Asian History.10,3,(December,1969)
- Johns, A.H. "Islam in Southeast Asia : Problems of perspective." Southeast Asia History and historiography. eds.by C.D. Cow and O.W. Walters. Ithaca: Cornell University Press, 1976.

- M. Dawam Rahardjo. "Social Science Research in Indonesia : The case of Islam and Development." Muslim Social Science in Asean. By Omar Farouk Bajunid, Singapore : Kuala Lumpur, 1994.
- Miksic, John. "Classical Archaeology in Sumatra." Southeast Asia Program Cornell University. Ithaca : New York , No.30, October, 1980.
- Morris, Eric Eugene. "Aceh : Social Revolution and the Islamic Vision." In Regional dynamics of the Indonesian Revolution : Unity from Diversity. eds. by Audrey R. Kahin. Honolulu : University of Hawaii Press, 1985.
- Muhammed Gade Ismail. "The Economic Position of the Uleebalang in the Late Colonial State: Eastern Aceh,1900-1942." The Late colonial state in Indonesia Politic and Economic Foundations of the Netherlands Indies 1880-1942.ed.by Robert Cribb KTTLV Press, Leiden: Netherland, 1994.
- Reid, Anthony. "The Structure of Cities in Southeast Asia, Fifteenth to Seventeenth Centuries." Journal of Southeast Asia Studies. XZ, 2, (September,1980).
- _____. "Economic and Social Change, C.1400-1800," in The Cambridge History of Southeast Asia, Vol.1: from early time to c.1800. Cambridge University press, 1994.
- _____. "Trade and the Problem of Royal Power in Aceh : Three Stages; c. 1550-1700." Pre-Colonial State systems in Southeast Asia. Monographs of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society, No.6.1978.
- _____. "The Birth of the Republic in Sumatra." Southeast Asia Program Cornell University, New York, No.12, October, 1971.
- Reid, Anthony and Shiraishi Saya. "Rural unrest in Sumatra,1942 : A Japanese Report." Southeast Asia Program Cornell University : New York, No.21, April,1976.
- Rizal Sukma. "Secessionist Challenge in Aceh : Problems and Prospects." Governance in Indonesia: Challenges Facing the Magawati Presidency.eds.by Hadi Soesatro & Anthony L. Smith, Han Mui Ling. Institute of Southeast Asia Studies. Singapore, 2003.

- Robinson, Geoffrey. "Rawan Is as Rawan Does: The Origins of Disorder in New Order Aceh." Southeast Asia Program Cornell University. New York, No.66, October, 1998.
- Scholten, Elsbeth L. "Dutch Expansion in the Indonesia Archipelago Around 1990 and The Imperialism Debate." Journal of Southeast Asia Studies 25, 1, March,1994.
- Siegel, James. "Prayer and Play in Atjeh : A comment on Two Photographs." Cornell Modern Indonesia Project. Ithaca : New York, I, April, 1966.
- Smail, John R.W. "The Military Politics of North Sumatra December 1955- October 1957" Cornell Modern Indonesia Project. Ithaca : New York, 6, October,1968.
- Smith, Anthony L. "Indonesia in 2002." Southeast Asia Affairs ,2003.

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
ภาคผนวก ก
รายนามผู้ต่อต้านของอาเจะห์

ภาคผนวก ก
รายนามสุลต่านอาเจะห์ ค.ศ. 1496-1903

● All Mughayat (Riayat) Shah	±	1496-1528
● Sallehuddin	(ลูกของ All Mughayat คนที่ 1)	1528-37
● Alauddin Al-Kahar	(ลูกของ All Mughayat คนที่ 2)	1537-68
● Husain		1568-75
● Sultan Muda		1575
● Sri Alam		1575-6
● Zainal Abidin		1576-7
● Alauddin	(หรือ Mansur Shah of Perak)	1577-89 (?)
● Buang	(?)	1589-96
● Alauddin Riayat Shah		1596-1604
● Ali Riayat Shah		1604-7
● Iskandar Shah	(Mahkota Alam)	1607-36
● Iskandar Thani	(จาก Pahang)	1636-41
● Safiyatuddin Taj al-Alam	(ภรรยาหม้ายของ Iskandar Thani)	1641-75
● Naqiyatuddin Nur al-Alam		1675-8
● Zaqiyatuddin Inayat Shah		1678-88
● Kamalat Shah Zinatuddin		1688-99
● Badr-al-Alam Sharif Hashim Jamaluddin		1699-1702
● Perkara Alam Sharif Lamtui		1702-3
● Jamalul Alam Badr-al-Munir		1703-26
● Jauhar al-Alam Aminuddin		1726
● Shamsul Alam		1726-7
● Alauddin Ahmad Shah	(ราชวงศ์บูเกิส)	1727-35
● Alauddin Johan Shah		1735-60

● Mahmud Shah		1760-81
● Badruddin	(ว่างสุลต่าน)	1764-5
● Sulaiman Shah		1775
● Alauddin Mohamad		1781-1802
● Jauhar al-Alam		1802-15
● Shaif Saif al-Alam		1815-19
● Jauhar al-Alam	(ขึ้นครองราชย์ใหม่)	1819-24
● Mohamad Shah		1824-38
● Sulaiman		1838-57
● Mansor Shah		1857-70
● Mahmud Shah		1870-4
● Mohamad Daud Shah		1874-1903

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ที่มา: D.J.M. Tate. *The Making of Modern Southeast Asia Volume One: The European Conquest*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press, 1971, หน้า 242.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ภาคผนวก ข สงวนลิขสิทธิ์
องค์กรในอาจะห์

ภาคผนวก ข
องค์กรในอาเจะห์

- Aceh referendum Information Centre (SIRA)
Headquarters of referendum movement
- Aceh Students Forum for Reform (FARMIDIA)
Student investigations, humanitarian aid and campaign activities
- Committee for Journalist Protection
Support for journalist rights
- Flower Aceh
Human rights, particularly women's rights advocacy
- FORJADOM (Forum of Widows of DOM)
Support for victims of military atrocities
- Forum Aceh Diranto (FAD)
Political and human rights forum of Acehnese outside Aceh
- Forum Mahasiswa dan Masyarakat Aceh untuk HAM (FORUMAHAM)
Student and civil society human rights forum
- Forum Perjuangan dan Keadilan Rakyat (FORKRA)
Political reform
- FPHAM
Political reform and human rights issues
- KARMA
Student coalition dealing with the protection of students rights
- KKSP Medan
Acehnese brotherhood
- Koalisi NGO HAM
Umbrella organisation for several Acehnese human rights NGOs

- Komite Independen Pengembangan Demokrasi
Democracy issues
- Komite Nasional Rakyat Aceh (KENIRA)
Human rights and political issues
- KONTRAS Aceh
Local branch of KONTRAS
- LBH APIK Aceh
Legal aid service for women victims of human rights violations – a branch of LBH APIK national
- LBH Banda Aceh
Legal aid support, subsidiary of Indonesian Legal Aid Foundation
- Lembaga GN-OTA
Human rights organisation
- PEMRAKA
Human rights and refugee concerns
- People's crisis Centre (PCC)
Human rights, particularly refugee, issues
- SMIPA (Islamic Women's Students Association)
- Solidaritas mahasiswa Untuk Rakyat (SMUR)
Student solidarity and support organisation
- WAKAPAS
Environmental, particularly deforestation issues
- Yayasan Anak Bangsa
Orphans and abused children support
- Yayasan Putra Dewantara (YAPDI)
Human rights issues

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ภาคผนวก ค
ภาพสถานที่สำคัญในอาจะห์

ภาคผนวก ค ภาพสถานที่สำคัญในอาเจห์

Pinto Khop

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนเลขสี่ตรี

Kerkhof or Churchyard

War Memorial of Kerkoff

ที่มา : Rais Richard Zaidi. [Peace Brigades International Indonesia Project : Map of Indonesia](http://www.peacebrigades.org/etp/etpmaps.html) (online). Accessed November 2005. Available from <http://www.peacebrigades.org/etp/etpmaps.html>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาววรรณลักษณ์ ศิลปวิโรจน์
ที่อยู่	19/350 ซอยนวนวรินทร์ 26 ถนนนวนวรินทร์ แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2542	สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาอังกฤษ
พ.ศ. 2544	วิชาโทประวัติศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2547	ข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร โรงเรียนมัธยมบ้านบางกะปิ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์